

UCHWAŁA NR XXXVII/260/2005
SEJMIKU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
z dnia 19 grudnia 2005 roku

zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego”.

Na podstawie art. 18 pkt 2, w związku z art. 11 i 12 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz.1590 z późn. zm.), uchwala się co następuje:

§ 1. Załącznik do Uchwały NR XV/91/2000 pn.: „Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego” otrzymuje brzmienie, jak w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Województwa Lubuskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

WICEPRZEWODNICZĄCY SEJMIKU

Kazimierz Pańtak

Zarząd Województwa Lubuskiego

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego

Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku

Zielona Góra, październik 2005

1. WSTĘP	3
2. MIEJSCE WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO NA ŚCIEŻCE ROZWOJU	6
3. PROBLEMOWA DIAGNOZA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO	9
3.1 Kapitał materialny	10
3.1.1 Produkt Krajowy Brutto	10
3.1.2. Infrastruktura transportowa	12
3.1.3. Infrastruktura turystyczna.....	16
3.1.4. Infrastruktura teleinformacyjna.....	18
3.1.5. Infrastruktura energetyczna.....	21
3.1.6. Przemysł	23
3.1.7. Rolnictwo	24
3.2. Kapitał przyrodniczy	26
3.3. Kapitał ludzki	31
3.4. Kapitał społeczny	36
3.5. Ocena dotychczasowej realizacji strategii województwa	39
3.6. Analiza SWOT	44
4. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO W ŚWIETLE „STRATEGII LISBOŃSKIEJ”	46
5. WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE W PRZESTRZENI EUROPEJSKIEJ	49
6. WIZJA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO ZA 20 LAT.....	51
7. KONCEPCJA STRUKTURY PRZESTRZENNEJ	54
8. STRUKTURA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO	56
9. POLITYKA PRZESTRZENNA WOJEWÓDZTWA.....	61
10. WYZWANIA ROZWOJOWE I KOMPLEKSY DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH	62
11. SKUTECZNA REALIZACJA ZADAŃ BIEŻĄCYCH JAKO WARUNEK OSIĄGANIA CELÓW STRATEGICZNYCH.....	66
12. STRATEGICZNE CELE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO	69
13. PONADREGIONALNE PRZEDSIĘWZIĘCIA ROZWOJOWE.....	72
14. SYSTEM MONITOROWANIA STRATEGII	73
15. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA.....	75
ANEKS 1	81
ANEKS 2.....	89
ZAŁĄCZNIK 1	108

1. WSTĘP

W dniu 6 marca 2000 r. Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą nr XV/91/2000 przyjął Strategię Rozwoju Województwa Lubuskiego. Był to wówczas pierwszy tej rangi dokument strategiczny przyjęty przez samorząd województwa w skali kraju.

W okresie niemal pięciu lat funkcjonowania strategii stanowiła ona podstawę przy opracowaniu licznych programów, strategii sektorowych oraz innych dokumentów wytyczających kierunki i priorytety rozwoju województwa oraz określających hierarchię ważności realizowanych zadań i projektów.

Strategia stanowiła ponadto ważny instrument w procesie pozyskiwania zewnętrznych środków, kierowanych do regionu w ramach programów wspierania jego rozwoju. Ten regionalny dokument strategiczny odegrał istotną rolę przy ubieganiu się o środki z programów przedakcesyjnych Unii Europejskiej oraz w ramach funkcjonujących od 2001 roku kontraktów wojewódzkich. Według zewnętrznych analiz i ocen wykorzystania funduszy Unii Europejskiej lubuskie znajduje się na pierwszym miejscu w skali kraju pod względem wielkości skierowanych tu środków pomocowych na głowę mieszkańca.

Zgodnie z cyt. uchwałą Sejmiku Województwa Lubuskiego Zarząd Województwa przedstawiał co roku sprawozdanie z realizacji strategii. Dotychczas – w okresie jej obowiązywania – nie zachodziła potrzeba zmian celów głównych i operacyjnych zdefiniowanych w tym dokumencie. Zarówno w okresie przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, jak i w trwającej obecnie perspektywie finansowej UE¹, „Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego” spełniała i nadal spełnia ważną rolę w procesie wyboru przedsięwzięć i projektów mogących uzyskać wsparcie z unijnych środków pomocowych. Wysoki stopień centralizacji instrumentów polityki regionalnej – wyrażający się m.in. skierowaniem dominującego strumienia środków UE na działania o charakterze sektorowym (w ramach Sektorowych Programów Operacyjnych zarządzanych przez resorty) oraz przyjęciem jednego Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006 - spowodował przyjęcie jednolitego dla całego kraju systemu priorytetów i działań mogących uzyskać wsparcie. Nasza strategia – ze względu na wysoki stopień zbieżności określonych w niej priorytetów i celów z podobnymi zapisami zawartymi

¹ Zgodnie z obowiązującą w UE zasadą wieloletniego planowania obecnie trwający okres realizacji polityk unijnych obejmuje lata 2000-2006. W przypadku naszego kraju wieloletnie planowanie finansowe obejmuje lata 2004-2006.

w dokumentach narodowych mogła przyczynić się do skutecznego osiągnięcia celów stawianych przed tego typu dokumentem.

Oczywiście w ciągu ponad pięciu lat, jakie upłynęły od momentu podjęcia prac nad naszą strategią, wiele zawartych w tym dokumencie zapisów uległo dezaktualizacji (np. diagnoza społeczno-gospodarcza województwa), wiele przedsięwzięć – w szczególności zaprezentowanych w „Wizji województwa lubuskiego za 10 lat” – zostało już zrealizowanych lub znajduje się w stadium wysokiego zaawansowania. Uwzględniając fakt, że horyzont lubuskiej strategii sięga roku 2010, ostateczna ocena realizacji zawartych w niej zapisów dokonana zostanie w stosownym terminie.

Ale nie tylko z tych – naturalnych i uzasadnionych względów – stanęliśmy przed koniecznością głębszej niż w minionych latach oceny lubuskiej strategii, będącej w istocie głęboką aktualizacją tego najważniejszego dokumentu strategicznego, którego przyjęcie należy do ustawowych kompetencji Sejmiku Województwa Lubuskiego.

Kraj nasz od maja 2004 roku jest członkiem Unii Europejskiej. Po raz pierwszy mamy niezbywalne prawo aktywnego udziału w programowaniu kierunków rozwoju naszego regionu w okresie pełnej perspektywy finansowej UE, obejmującej lata 2007- 2013. Na poziomie krajowym podstawowym dokumentem programowym określającym miejsce Polski na tle przyszłej polityki spójności UE jest Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007- 2013. W pracach nad tym dokumentem uczestniczyli przedstawiciele samorządów województw z pełnym prawem reprezentowania stanowisk regionów w odniesieniu do wszystkich zagadnień dotyczących polityki regionalnej, w kontekście przygotowywanych dokumentów i ich struktury.

Równoległe z pracami Międzyresortowego Zespołu ds. Przygotowania NPR odbywały się warsztaty z udziałem przedstawicieli wszystkich województw, odpowiedzialnych za kierowanie zagadnieniami polityki regionalnej w Urzędach Marszałkowskich. Podstawowym i szczególnie istotnym z regionalnego punktu widzenia uzgodnieniem zawartym w „Założeniach do NPR na lata 2007-2013” przyjętych przez Radę Ministrów w dniu 30 kwietnia 2004 jest akceptowana przez stronę rządową i samorządową koncepcja opracowania przez wszystkie województwa odrębnych Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007-2013, z równoczesnym odejściem od dotychczasowej koncepcji lokującej politykę regionalną, wspieraną w ramach unijnej polityki spójności w jednym dla wszystkich województw zintegrowanym dokumencie programowym. Koncepcja ta została potwierdzona w projekcie NPR 2007-2013, przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 6 września 2005 r.

W nowej sytuacji, stwarzającej zdecydowanie większe szanse dostosowania środków zewnętrznego wsparcia do specyfiki regionu - wyrażającej się m.in. poprzez odmienne priorytety i cele rozwojowe - konieczne okazało się dokonanie głębszej niż w ubiegłych latach aktualizacji strategii wszystkich województw. Należy mieć na uwadze fakt, iż strategie regionalne będą podstawą opracowania regionalnych programów operacyjnych na lata 2007- 2013. Podstawowe przesłanki aktualizacji strategii opracowane przed pięciu laty przedstawiają się następująco:

- akceptacja (polityczna deklaracja) w sprawie zastąpienia dotychczasowego Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego przez 16 regionalnych programów operacyjnych²,
- potrzeba uwzględnienia spójności terytorialnej w szerszym wymiarze niż w dotychczasowej strategii - z wykorzystaniem najnowszych wniosków i uzgodnień zawartych w Programie Przestrzennego Zagospodarowania Województwa Lubuskiego oraz z uwzględnieniem nowego podejścia do tego zagadnienia prezentowanego przez Komisję Europejską³,
- potrzeba uwzględniania Strategii Lizbońskiej na poziomie regionalnym - przez pryzmat i z wykorzystaniem wniosków zawartych w Lubuskiej Regionalnej Strategii Innowacji,
- konieczność dostosowania do nowego modelu programowania UE na lata 2007-2013 - co m.in. powinno wyrazić się przesunięciem horyzontu czasowego obecnej strategii, obejmując kolejny okres programowania w UE,
- nowe przesłanki prawne polityki regionalnej sformułowane w drodze przyjętych ustaw i aktów wykonawczych po przyjęciu poprzedniej strategii oraz oczekiwane zmiany ważnych dla regionów aktów prawnych (m. in. ustawa o zasadach wspierania rozwoju regionalnego, ustawa o Narodowym Planie Rozwoju, ustawa o finansach publicznych, ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, ustawa o partnerstwie publiczno - prywatnym, ustawa o polityce regionalnej i inne),
- zwielokrotnione środki na rozwój regionalny w latach 2007-2013 - określone wstępnie w projekcie budżetu UE na ten okres oraz zainicjowanej

² W przypadku przyjęcia zasady polegającej na opracowaniu odrębnych programów operacyjnych dla obu funduszy wspierających rozwój regionalny (EFRR i EFS) może pojawić się konieczność opracowania przez każde województwo dwóch Programów- czyli łącznie 32 Regionalnych Programów Operacyjnych

³ Cohesion Policy in Support of Growth and Jobs: Community Strategic Guidelines, 2007-2013, Communication from the Commission, Brussels, 05.07.2005, COM(2005) 0299

w maju 2004 roku dyskusji w oparciu o III Raport na temat spójności gospodarczej i społecznej „Nowe partnerstwo dla spójności”,

- konieczność uwzględnienia nowej statystyki w części diagnostycznej (dłuższe szeregi czasowe statystyki regionalnej, statystyka na poziomie NUTS 3),
- możliwość wykorzystania bogatego dorobku województwa w zakresie programowania i planowania strategicznego,
- konieczność uwzględnienia nowych narodowych prognoz, strategii i programów wieloletnich,
- konieczność zintegrowania polityk sektorowych (szczególnie rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa) na poziomie regionalnym,
- uwzględnienie problemów między - i ponadregionalnych,
- wykorzystanie dorobku oraz wzmocnienie rangi współpracy transgranicznej i międzyregionalnej, uzyskującej w kolejnej perspektywie finansowej UE rangę jednego z trzech głównych celów Polityki Spójności,
- potrzeba tworzenia wieloletnich ram finansowych rozwoju regionalnego.

W wyniku prac prowadzonych w ramach warsztatów oraz po uzyskaniu akceptacji Międzyresortowego Zespołu ds. Przygotowania Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013, Międzyresortowego Zespołu ds. Przygotowania Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego i Konwentu Marszałków Województw RP przyjęta została jednolita struktura aktualizowanych przez wszystkie województwa strategii ich rozwoju.

2. MIEJSCE WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO NA ŚCIEŻCE ROZWOJU

Podejmując w roku 1999 prace nad lubuską strategią postawiliśmy sobie pytania:

1. W jakim punkcie na ścieżce rozwoju znajduje się region i jaka będzie prawdopodobna droga jego rozwoju?
2. Gdzie region powinien się znaleźć w określonym momencie, wyznaczonym horyzoncie strategii (za 10 lat- wówczas tak ustalony horyzont dotyczył roku 2010)?
3. W jaki sposób osiągnąć pożądaną stan?

Po pięciu latach odpowiedź na pierwsze z pytań przedstawiono w formie problemowej diagnozy społeczno-gospodarczej. Przypomnieć należy, że w momencie prac nad strategią z 2000 roku, istotną przeszkodą do wnioskowania w oparciu o dane statystyczne z kilkuletniego co najmniej okresu, był zrozumiący wówczas brak podstawowych informacji w nowym podziale administracyjnym. Z tego względu analiza miała często charakter

statyczny, przy jednoczesnym stosowaniu metody porównawczej, odnoszącej region lubuski do średnich ogólnokrajowych i otaczających go regionów. Obecnie dysponujemy danymi dla całego okresu realizacji naszej strategii, mając nie tylko możliwość obserwacji rozwoju zjawisk w czasie, ale także dokonania oceny stopnia realizacji strategii.

Już wtedy – w części analitycznej oraz w kreśleniu celów i priorytetów rozwojowych – wskazywaliśmy na szczególne znaczenie dla lubuskiego tempa integracji europejskiej, traktując proces wykorzystania środków przedakcesyjnych jako ważny etap przygotowania do europejskiej polityki spójności. Warto zwrócić uwagę, że wśród 19 celów operacyjnych strategii z 2000 roku w trzech przypadkach znalazło się odniesienie do integracyjnych oczekiwań (cele: 1.4., 1.5., 2.2.). W szczególności warto podkreślić zapis celu 1.5: „Osiągnięcie wysokiej umiejętności korzystania ze środków Unii Europejskiej”.

Bez wątpienia jest to jeden z celów strategii z 2000 roku w pełni zrealizowanych, o czym świadczą krajowe analizy wykorzystania wsparcia przedakcesyjnego w porównaniach międzyregionalnych, a także – bardzo sprawne stworzenie struktur zarządzających oraz przebieg naboru projektów w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004 - 2006. Cel 1.5. może być w tej sytuacji uznany za osiągnięty.

W perspektywie aktualizowanej strategii, bez wątpienia rozwój lubuskiego będzie w dalszym ciągu szczególnie zbieżny z charakterem wsparcia w ramach polityki spójności oraz z wzrastającą skutecznością wykorzystania tego wsparcia. Decyduje o tym również transgraniczne położenie regionu – z istotną zmianą statusu regionu peryferyjnego po wejściu Polski do UE.

Oceniając stan osiągania postulowanej w strategii tzw. **ścieżki wysokiego rozwoju**⁴ należy zwrócić uwagę na najbardziej istotne czynniki, określające charakter i tempo procesów gospodarczych w regionie:

- w okresie jaki upłynął od momentu przyjęcia lubuskiej strategii pogłębiały się problemy na rynku pracy, wyrażające się bardzo wysokim poziomem bezrobocia oraz zjawiskiem bezrobocia strukturalnego na znacznej części obszaru województwa – co ma istotny wpływ na poziom innowacyjności gospodarki (duże zasoby wolnej siły roboczej nie skłaniają do działań innowacyjnych),
- utrzymuje się bardzo niski poziom nakładów na B+R, skutkujący niewielkim strumieniem transferu rozwiązań innowacyjnych do gospodarki,

⁴ Warto podkreślić, że rozwój oparty na wiedzy (ścieżka wysokiego rozwoju) jest podstawą głównego dokumentu strategicznego dotyczącego całego obszaru UE – Strategii Lizbońskiej

- w strukturze gospodarczej województwa dominującą pozycję zajmują mikroprzedsiębiorstwa o niskim potencjale ekonomicznym i braku motywacji do działań innowacyjnych.

Jednocześnie podkreślić należy zjawiska, które w kolejnych latach mogą mieć pozytywny wpływ na wchodzenie regionu na ową **wysoką ścieżkę wzrostu**:

- znacząca poprawa infrastruktury technicznej (w zakresie sieci drogowej i ochrony środowiska),
- znaczący rozwój sieci szkół wyższych oraz utworzenie Uniwersytetu Zielonogórskiego,
- tworząca się na przestrzeni całego województwa sieć obszarów aktywności gospodarczej, stwarzająca – poprzez wysoki standard infrastruktury i atrakcyjnych rozwiązań finansowych na poziomie lokalnym - szanse dla rozwoju firm o zwiększającym się potencjale ekonomicznym i innowacyjnym.

Prezentację stanu docelowego w formie **Wizji Województwa** uznać należy za interesującą i mobilizującą formę określania celów rozwojowych. W ciągu pięciu lat funkcjonowania dotychczasowej strategii, w trakcie okresowych ocen stopnia jej realizacji, właśnie ten syntetyczny wizerunek województwa w roku 2010 był przedmiotem analiz określających trafność celów sformułowanych w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego oraz przedsięwzięć przewidzianych do wykonania w okresie mieszczącym się w przyjętym horyzoncie czasowym. Aktualizowana strategia przesuwając horyzont czasowy do 2020 roku. Piętnaście lat dzielące nas od tej daty wymaga oczywiście sformułowania bardziej ambitnych, ale realnych celów. Bez wątpienia ich osiągnięcie wiąże się z dwoma podstawowymi postulatami:

- województwo, w procesie tworzenia strategii i dalszych, niezbędnych programów operacyjnych, musi skutecznie połączyć elementy polityki inter- i intraregionalnej, koncentrując wewnętrzny potencjał i zewnętrzne źródła zasilania na priorytetach i celach, uwzględniających w największym stopniu specyfikę regionu oraz stwarzających przesłanki do poprawy warunków życia i gospodarowania,
- zdecydowanie szybsze i skuteczniejsze winno być osiągnięcie postulowanej już przed pięciu laty **wysokiej ścieżki rozwoju**.

Oznaczać to winno pełną zbieżność aktualizowanego lubuskiego dokumentu strategicznego z celami i miernikami ich oceny, określonymi w **Strategii Lizbońskiej (SL)**, uznawanej jako wiodący dokument strategiczny dla całego obszaru Unii Europejskiej.

140

Jeśli więc pytamy: gdzie winien znaleźć się region lubuski w momencie określonym przez nowy horyzont strategii, to w pierwszym rzędzie winniśmy podjąć działania mające na celu pilne odrabianie dystansu do regionów Unii, z pełną jednakże świadomością, że cele Strategii Lizbońskiej w przypadku naszego kraju i tym samym lubuskiego będą osiągane wolniej, w późniejszym niż w Unii okresie, ale bez wątplenia w okresie określonym jako nowy horyzont naszej strategii.

3. PROBLEMOWA DIAGNOZA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Problemowa diagnoza województwa lubuskiego oparta jest o kryterium trwałego rozwoju, którego warunkiem jest harmonijne kształtowanie czterech kapitałów: gospodarczego, naturalnego, ludzkiego i społecznego. Koncepcja ta wywodzi się z istoty rozwoju trwałego (ang.: sustainable, franc.: durable).

Rozwój trwały: to taki, który spełnia oczekiwania obecnego pokolenia nie narażając przyszłych pokoleń na trudności przy realizacji własnych potrzeb. A zatem rozwój trwały to odtwarzalność posiadanych zasobów, ale także możliwość zarządzania rozwojem gospodarki przez społeczeństwo.

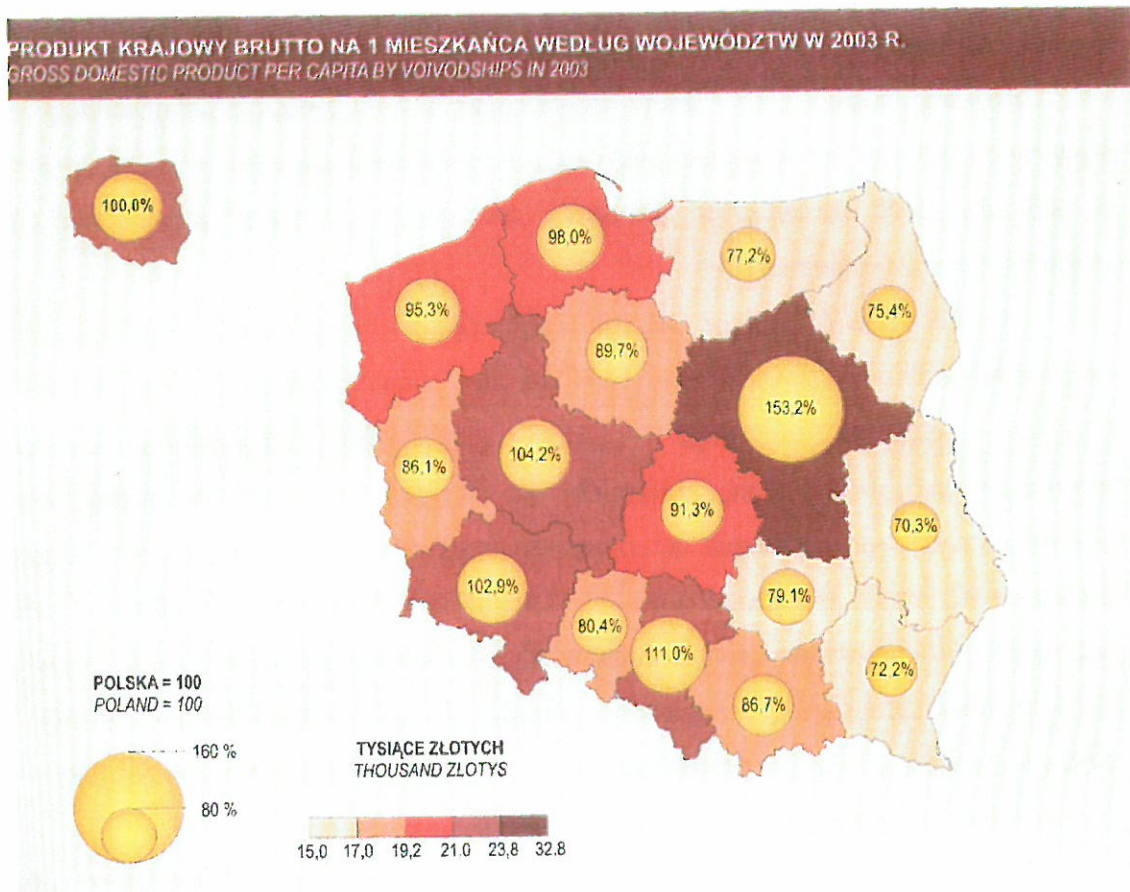
Trwały rozwój opiera się na harmonijnym kształtowaniu czterech kapitałów. Na kapitał materialny (wytworzony) składają się: potencjał ekonomiczny, majątek trwały, w tym – obok produkcyjnego – także różne rodzaje infrastruktury transportowej, komunikacyjnej, turystycznej, kulturalnej itd. Kapitał naturalny to zasoby środowiska przyrodniczego oraz działania na rzecz poprawy stanu tego środowiska i ograniczenia niekorzystnej presji antropogenicznej. Na kapitał ludzki składają się obecni i potencjalni pracownicy, ich wykształcenie i umiejętności, jak również ich poziom życia i stan ochrony zdrowia. Wreszcie kapitał społeczny mierzy się poziomem zaufania między ludźmi, chęcią i zdolnością współdziałania na rzecz wspólnego dobra, aktywnością pozazawodową (np. udziałem w dobrowolnych stowarzyszeniach).

Diagnoza pokazuje w syntetycznym ujęciu sytuację województwa, ocenia ją, w ujęciu porównawczym, a także pokazuje, w miarę dostępnych danych, dynamikę zmian.

3.1 Kapitał materialny

3.1.1 Produkt Krajowy Brutto

Porównania międzyregionalne wielkości PKB na mieszkańca w Polsce, pokazują dość duże różnice międzyregionalne (choć nie większe, niż w innych krajach europejskich porównywalnej wielkości). Przyjmując wartość tego wskaźnika dla Polski jako 100%, na pierwszym miejscu znajduje się Mazowsze z wskaźnikiem 152,3% (co region zawdzięcza Warszawie). Tylko w przypadku trzech innych województw (śląskie, dolnośląskie i wielkopolskie) wytwarzany tam PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca był wyższy od średniej krajowej, ale zdecydowanie niższy niż na Mazowszu.

Rysunek 1. PKB brutto na 1 mieszkańca według województw w 2003 r. (% średniej krajowej).
Źródło: GUS

Lubuskie lokuje się w grupie 7 województw o średnich wartościach tego wskaźnika (10 miejsce w kraju) - z poziomem 86,1% średniej krajowej.

Do negatywnych zjawisk zaliczyć należy niższe niż średnie w kraju tempo wzrostu gospodarczego województwa lubuskiego w latach 2000-2002. W roku 2001, w stosunku do roku poprzedniego, ten ważny syntetyczny wskaźnik rozwoju gospodarczego dla lubuskiego wyniósł 103,3% (dla Polski - 105,1%). W 2002 roku wskaźnik PKB dla Lubuskiego wynosił 99,9% wartości krajowej (dla Polski – 102,7%), natomiast w 2003 r. odnotowano wzrost – wskaźnik PKB dla lubuskiego wyniósł 102,9% (dla Polski – 104,5%). We wszystkich regionach otaczających nasze województwo w okresie tym zanotowano wartości dodatnie, choć przy tempie wzrostu niższym niż średnie dla kraju. Dla wykazania niskiego poziomu zróżnicowania wewnątrzregionalnego na poziomie NUTS-3 podajemy wybrane dane dla obu lubuskich podregionów:

Podregion gorzowski:

- PKB per capita – 87,7% średniej krajowej, 18 pozycja w kraju (na 45 podregionów) – dane za 2003 r.

Podregion zielonogórski:

- PKB per capita - 85,1% średniej krajowej, 19 miejsce w kraju (spadek o jedną pozycję) – dane za 2003 r.

Przedstawione wyżej dane wskazują, że województwo lubuskie charakteryzuje się, na tle innych regionów naszego kraju, relatywnie niskim stopniem zróżnicowania wewnętrznego. W przypadku zastosowania miar względnych (np. w przeliczeniu na jednego mieszkańca) oraz trendów rozwojowych, różnice między północną i południową częścią województwa są niewielkie. Nie bez podstaw lubuskie uznawane jest za region, o najniższym w skali kraju zróżnicowaniu na poziomie podregionów kategorii NUTS 3.

3.1.2 Infrastruktura transportowa

Transport drogowy

Sieć drogowa na terenie województwa lubuskiego jest stosunkowo gęsta i równomiernie rozmieszczona. O poziomie funkcjonalności sieci oraz o standardzie obsługi województwa siecią drogową, świadczą dwa parametry: dostępność oraz osiągalność komunikacyjna poszczególnych obszarów. Parametr dostępności wyrażony jest gęstością dróg o twardej nawierzchni, przypadającą na 100 km² powierzchni i 1000 mieszkańców. W województwie lubuskim wynosi on 57,1 km/100 km² i 6,46 km/1000 mieszkańców (dane za 2004 r.). Średni wskaźnik krajowy gęstości dróg, wynosi 80,7 km/100km². Najwyższy wskaźnik gęstości dróg o nawierzchni twardej, występuje w powiatach: gorzowskim, zielonogórskim, nowosolskim i żarskim, a najniższy w powiatach: międzyrzeckim i sulęcińskim.

Osiągalność komunikacyjna jest wyrażona średnim czasem dojazdu do miast, będących siedzibami administracji rządowej i władz samorządowych województwa – Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry z obszaru województwa w funkcji odległości i możliwości przepustowych odcinków dróg. Obecnie w zasięgu dojazdu do:

- Gorzowa Wlkp. w czasie 60 min znajduje się 35% mieszkańców województwa, a w czasie 120 min - 75% mieszkańców,
- Zielonej Góry w czasie 60 min znajduje się 65% mieszkańców, a w czasie do 120 min - 90% mieszkańców.

Na ogólną długość dróg wojewódzkich⁵ wynoszącą 1578,3 km, wszystkie posiadają nawierzchnię przystosowaną do przenoszenia obciążeń 80 KN/oś pojazdu (brak jest do obciążeń 100 KN/oś).

W stosunku do roku 1999 stan dróg wojewódzkich w roku 2004 poprawił się:

- wskaźnik dróg w stanie złym spadł z 31% do 25%,
- wskaźnik dróg w stanie niezadowolającym spadł z 56% do 35%,
- wskaźnik dróg w stanie dobrym wzrósł z 25% do 40%.

Najważniejsze zadania zrealizowane oraz kontynuowane przy udziale Banku Światowego to: obejście Zielonej Góry i południowe obejście Nowej Soli w ciągu drogi krajowej nr 3, modernizacja drogi krajowej nr 3 Gorzów Wlkp. – Deszczno, modernizacja drogi krajowej nr 24 Goraj – Skwierzyna, remont mostów na Odrze w Cigacicach i Krośnie Odrz. Przy współudziale środków Phare wykonano

⁵ Wykaz tych dróg zawiera cyt. „Strategia rozwoju transportu...”

m.in. dwie nitki mostu na Nysie, przed przejściem granicznym w Olszynie i Świecku, most na Nysie w Gubinku wraz z przejściem granicznym oraz obwodnicą Gubina, most na Nysie w Zasiokach, razem z przejściem granicznym, obejście Połupina oraz częściową modernizacją drogi krajowej nr 29 Krosno Odrz. – Gubin, obwodnicę Szprotawy, Jasienia, Żar (I i II etap).

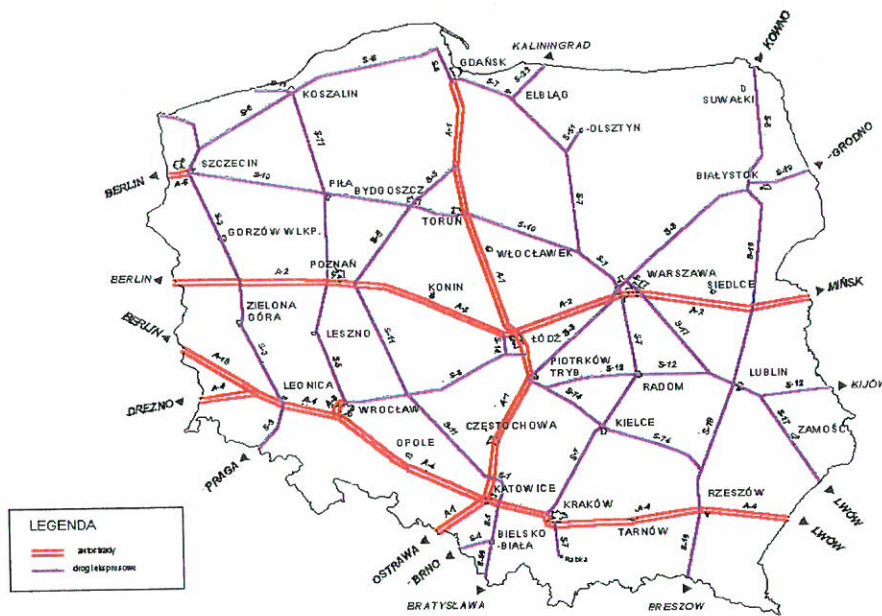
W trakcie realizacji są następujące przedsięwzięcia: budowa obwodnicy Żar (III etap), Gorzowa Wlkp., Lubska, Witnicy, małej obwodnicy Kostrzyna, Sławy, Wilkanowa, Międzyrzecza, Sulechowa, Nowej Soli (II etap), Żagania.

Trwają prace przygotowawcze do budowy obwodnic: Kargowej, Krosna Odrzańskiego, Nowogrodu Bobrzańskiego, Skwierzyny, Deszczna, Wschowy, Łęknicy, Słubic oraz do budowy mostów na Odrze w Milsku, Kostrzynie nad Odrą i w Słubicach.

Podpisana została umowa, na realizację autostrady A-2 od Nowego Tomysła do Świecka (realizacja 2006-2008). W trakcie budowy jest autostrada A-18 Olszyna – Wrocław.

W województwie nie ma w zasadzie potrzeby budowy nowych połączeń drogowych, konieczna jest jedynie dalsza ich modernizacja oraz podniesienie standardu utrzymania istniejących dróg i obiektów mostowych. Potrzeby inwestycyjne, to zwłaszcza konieczność budowy autostrad A2 i A18, drogi ekspresowej S3 oraz obwodnic miejscowości. Miejskie układy komunikacyjne, ograniczone są zwartą i gęstą zabudową. Sieć ulic w miastach, powstała w większości w latach 30 naszego stulecia i nie jest dostosowana do potrzeb rozwijającego się ruchu.

Znacznie mniejszy zakres prac modernizacyjnych realizowany w miastach, w stosunku do dróg zamiejskich spowodował, że ulice są nienormatywne, często o niskiej wytrzymałości nawierzchni, z licznymi miejscami wyjątkowo niebezpiecznymi. Charakter zabudowy uniemożliwia podjęcie prac modernizacyjnych, które wpływałyby na usprawnienie ruchu tranzytowego. Zatem jedynym rozwiązaniem jest budowa obwodnic.

Rysunek 2. Schemat docelowej sieci autostrad i dróg ekspresowych
Źródło: Aktualizacja koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, Warszawa 2005 r.

Transport kolejowy

Sieć kolejową w województwie lubuskim, należy zaliczyć do dobrze ukształtowanych pod względem ilościowym. Województwo lubuskie przecina 36 linii kolejowych normalnotorowych, o całkowitej długości torów wynoszącej w końcu 2004 roku - 1234,28 km, z tego 950 km torów eksploatowanych, w tym 330 km tras zelektryfikowanych; przy czym 89% tych linii jest wykorzystywanych w ruchu pasażerskim i towarowym, natomiast 9,7% tylko w ruchu towarowym. Wskaźnik linii kolejowych eksploatowanych na 100 km² wynosi dla województwa 6,8/100 km² i jest niższy od standardu krajowego, który wynosi 7,3/100 km². Linie kolejowe eksploatowane w województwie lubuskim, stanowią 4,3% linii eksploatowanych w Polsce (województwo śląskie 11,1 %).

Dostępność komunikacyjna, wyrażona gęstością sieci kolejowej na 100 km² wynosi 8,7 km/100 km² i jest wyższa od standardu krajowego, który wynosi 6,9 km/100 km².

Ogólny stan techniczny eksploatowanej w województwie sieci kolejowej jest niezadowolający. Znaczny wpływ na szybko postępujące pogorszenie stanu technicznego poszczególnych linii kolejowych miał fakt zawieszania zarówno przewozów pasażerskich, jak i towarowych.

Transport lotniczy

W województwie funkcjonują dwa lotniska: cywilne w Babimoście (Port Lotniczy Zielona Góra) i sportowe w Przylepie.

Port Lotniczy w Babimoście znajduje się 10 km od dużego węzła kolejowego Zbąszynek, leżącego na magistrali kolejowej E-20. Lotnisko leży w odległości 35 km od Zielonej Góry oraz 95 km od Gorzowa Wlkp. Odległość zmniejsza atrakcyjność lotniska dla ruchu pasażerskiego, szczególnie z północnych części województwa.

Stan infrastruktury technicznej lotniska w Babimoście można określić jako dobry. Pas startowy został w latach 1987-1989 zmodernizowany i pokryty nową nawierzchnią betonową. Nośność nawierzchni i droga startowa, która ma długość 2500 m i szerokość 60 m pozwalają na lądowanie każdego typu, z obecnie dopuszczonych do użytkowania samolotów.

Ruch naziemny samolotów umożliwia główna droga kołowania (GDK7 biegnąca równoległe do drogi startowej o długości 2500 m i szerokości 12 metrów) oraz pięć dróg zejściowych z drogi startowej. Lotnisko dysponuje sześcioma płaszczyznami postojowymi (PPS). Główna płyta postojowa o wymiarach 569x94 m posiada 10 stanowisk postojowych dla samolotów. Zamontowane oświetlenie spełnia wymagania przewidziane dla lotnisk o standardach międzynarodowych, zostało wybudowane przez firmę Siemens i oddane do użytku w 1 półroczu 2002 roku. Lotnisko jest zasilane z dwóch niezależnych kierunków. W przypadku zaniku napięcia na jednym z kierunków, automatycznie włączane jest zasilanie na drugim kierunku. Trzecim rezerwowym źródłem prądu pozostaje agregat prądotwórczy. Port Lotniczy Zielona Góra ma też automatyczny system podawania danych meteorologicznych fińskiej firmy Weisala.

Położone pod Zieloną Górą lotnisko w Przylepie, którego właścicielem jest Aeroklub Ziemi Lubuskiej, spełnia funkcję lotniska sportowego. Posiada dobre zaplecze turystyczno-hotelowe, jednak przystosowane jest tylko do przyjmowania małych samolotów.

Transport wodny

Drogi wodne nie pełnią w Polsce większej roli gospodarczej, toteż względnie korzystnie wykształcona sieć żeglownych dróg rzecznych w województwie lubuskim może być wykorzystana głównie do celów turystycznych, niezbędne jest jednak rozwinięcie infrastruktury turystycznej w portach i przystaniach. Modelowym przykładem jest wspólny projekt budowy przystani rzecznych na Odrze, dla obsługi ruchu turystycznego

6 gmin nadodrzańskich: Bytomia Odrzańskiego, Nowej Soli, Zielonej Góry, Sulechowa, Krosna Odrzańskiego i Siedliska.

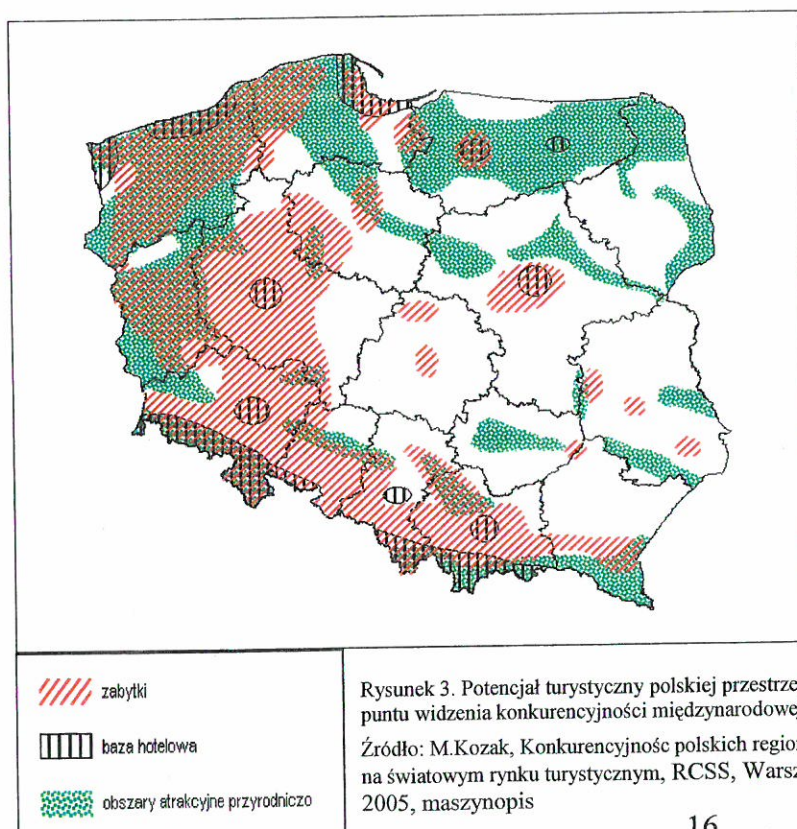
Przejścia graniczne

Wszystkie przejścia graniczne, poza Przewozem, położone są w ciągach najbardziej istotnych korytarzy transportowych (drogowych) naszego województwa. Z badań i analiz wynika, że ponad 80 % ruchu towarowego przejeżdża tranzytem przez nasze województwo w kierunku centralnych regionów kraju i do granicy wschodniej. Obserwuje się zmienność aktywności gospodarczej naszego regionu w wymianie towarowej w zależności od okresów roku. Związane jest to z eksportem niektórych sezonowych płodów rolnych, w tym głównie warzyw i owoców.

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej nie ma już potrzeby budowy przejść granicznych z infrastrukturą odprawową. Natomiast niezbędna jest budowa dalszych połączeń drogowych pomiędzy Lubuskim a Brandenburgią i Saksonią, z mostami na Odrze i Nysie. Zaawansowane są prace planistyczno-koncepcyjne dotyczące budowy mostu i połączenia drogowego Eisenhüttenstadt – Kłopot (Cybinka). Planowana jest również budowa mostów na północ od Kostrzyna i Słubic wraz z obwodnicami tych miast, a także budowa i odbudowa części przedwojennych mostów granicznych w ciągach dróg lokalnych.

3.1.3. Infrastruktura turystyczna

Województwo lubuskie jest regionem o istotnych walorach turystycznych. Jak wskazują analizy przeprowadzone dla celów aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, w regionie tym znajdują się zarówno znaczące walory przyrodnicze, jak i zabytki kultury. Region lubuski, dzięki swym walorom przyrodniczym, historycznym i gospodarczym, jest w zachodniej Polsce atrakcyjnym obszarem dysponując

zróżnicowaną ofertą atrakcji turystycznych. Jest również jednym z pięciu regionów o najniższym zanieczyszczeniu środowiska. Przez region przebiega europejska trasa rowerowa R-1 oraz liczne lokalne profesjonalne ścieżki rowerowe.

Dziedzictwo kulturowe województwa lubuskiego jest stosunkowo bogate. Najstarszym zachowanym zabytkiem architektury romańskiej jest kamienny kościół w Starym Żaganiu. Istnieje także wiele zabytków architektury gotyckiej: kościoły i zamki oraz wiele barokowych pałaców. Szczególne miejsce w krajobrazie kulturowym województwa zajmuje drewniana architektura sakralna powstająca od XV do XIX wieku. Rezultatem XIX-wiecznego historyzmu są przede wszystkim eklektyczne i secesyjne kamienice mieszczańskie. Stanowią one dopełnienie ładu przestrzennego starszych założeń urbanistycznych. Do atrakcji turystycznych należy także Międzyrzecki Rejon Umocniony. Ten unikatowy na skalę europejską podziemny system fortyfikacji, zbudowany przez Niemców w latach międzywojennych i w czasie II wojny światowej, porównywany jest z Linia Maginota. Składa się z kilkudziesięciu bunkrów połączonych podziemnymi tunelami, tworzącymi przemyślny labirynt o długości ok. 30 km, który podczas wojny był częścią linii obronnej - Wału Wschodniego (Ostwall). Dodatkową atrakcją Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego jest rezerwat nietoperzy. Wymienić także należy miasteczko Łagów oraz klasztor pocysterski w Paradyżu a także liczne rozproszone budowle zabytkowe, o których informacja znajduje się przy wjeździe do miejscowości.

Baza turystyczna nie jest jednak rozwinięta w stopniu pozwalającym na pełne wykorzystanie turystycznego potencjału regionu.

Turyści mieli możliwości korzystania w Lubuskim z 20,3 tys. (dane za 2004 r.) miejsc noclegowych o różnym standardzie. W 2004 roku na terenie województwa lubuskiego działało 95 obiektów podlegających kategoryzacji. W ich skład wchodziło 70 obiektów oznaczonych gwiazdkami (od 1 do 4), tj. 52 hotele, 6 moteli, 6 pensjonatów i 6 kempingów oraz 4 domy wycieczkowe. Wśród hoteli najliczniejszą grupą były hotele 2 gwiazdkowe (23 obiekty). W 2004 roku z usług obiektów kategoryzowanych skorzystało 315,9 tys. turystów, tj. o 26,7 tys. więcej niż przed rokiem. Turyści zagraniczni przebywający w ośrodkach kategoryzowanych stanowili 39,7% ogółu korzystających z tych obiektów. Obiekty kategoryzowane udzieliły 473,9 tys. noclegów, z czego prawie 30,5% przypadło na hotele 2 gwiazdkowe, a 22,8% na hotele 3 gwiazdkowe. Spośród pensjonatów najwięcej noclegów udzieliły pensjonaty 3 gwiazdkowe (18,1 tys.).

W 2004 roku z usług turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania rozmieszczonych na terenie województwa lubuskiego skorzystało 529,0 tys. osób.

Najczęściej turyści zatrzymywali się w hotelach. (50,8% ogółu korzystających z noclegów), ośrodkach czasowych (7,7%), ośrodkach szkoleniowo – wypoczynkowych (4,7%) oraz innych obiektach (21,2%). Największy wzrost liczby przyjętych osób odnotowano w hotelach – o 17,6% więcej, niż rok wcześniej, natomiast najbardziej zmniejszyła się liczba korzystających z usług w obiektach typu: „zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych” (o 47,8%) oraz motelach (o 33,6%) i pensjonatach (o 19,3%).

W 2003 r. województwo lubuskie było odwiedzane przez turystów zagranicznych w mniejszym stopniu, niż w latach poprzednich, jednak w 2004 r., po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, tendencja ta odwróciła się (odnotowano wzrost o 24,1%). Spośród turystów przybywających z zagranicy prawie 60% stanowili obywatele państw członkowskich Unii Europejskiej, w tym z Niemiec – 49,7 tys., Niderlandów – 7,4 tys., Danii – 4,8 tys., Wielkiej Brytanii – 3,3 tys. i Francji – 4,2 tys. Liczną grupę stanowili obywatele Norwegii – 4,8 tys. Z państw pozaeuropejskich dominowali turyści z państw azjatyckich – 1,2 tys.

3.1.4. Infrastruktura teleinformatyczna

Telekomunikacja

Lubuska sieć telefoniczna jest różnorodna pod względem poziomu nowoczesności i stanu technicznego. W województwie, w 2000 r. było 732 km nowoczesnych linii światłowodowych. Połączenia telefoniczne są w całości realizowane w ruchu automatycznym, przez nowoczesne centrale telefoniczne. Połączenia te umożliwiają dostęp do szerokiej gamy usług telekomunikacyjnych, takich jak Internet, szybka transmisja danych POLPAK i POLPAK-T.

Liczba abonentów telefonicznych w województwie wyniosła w końcu 2004 roku ogółem 340,3tys. (w kraju 12 545 tys.), a gęstość telefoniczna osiągnęła 337,2 na 1000 mieszkańców (w kraju 328,6).

Przez ostatnich 5 lat, o 25% wzrosła liczba abonentów telefonicznych w województwie. W regionie nadal jednak istnieje zróżnicowanie w poziomie telefonizacji, zwłaszcza między miastami i wsiami oraz poszczególnymi gminami.

Stan techniczny i warunki eksploatacji infrastruktury telekomunikacyjnej w ciągu ostatnich kilku lat uległy wyraźnej poprawie. Jednak zbyt mała część istniejącej sieci to nowoczesne połączenia światłowodowe, za mało jest również najnowszych central

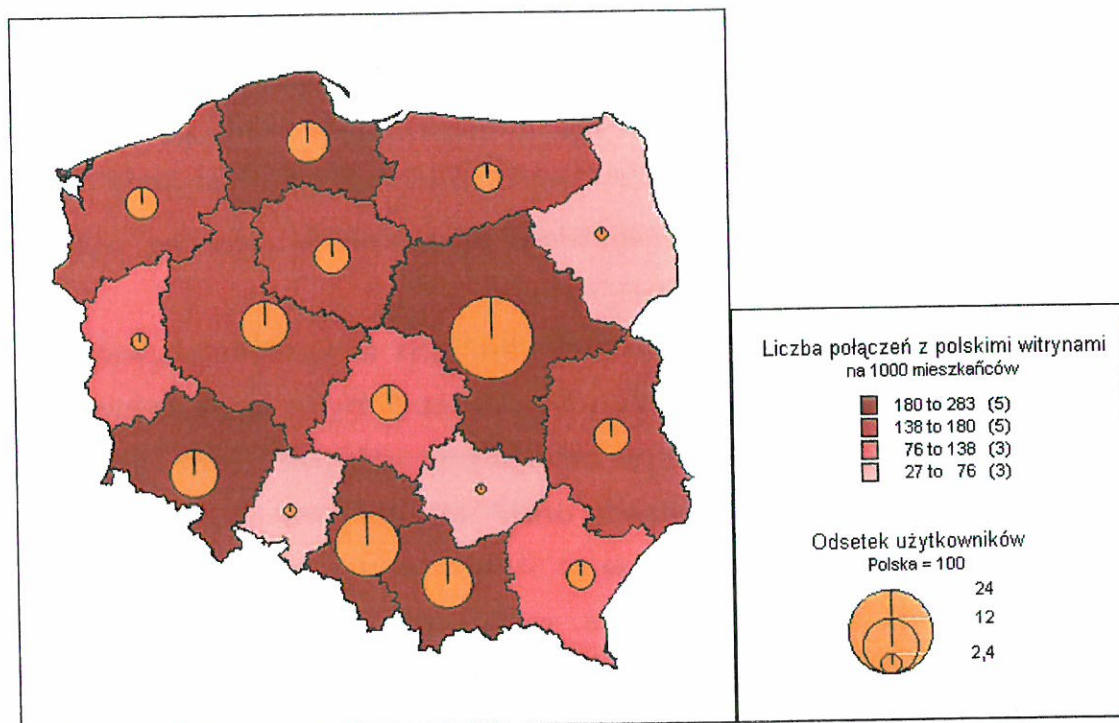
cyfrowych, które są warunkiem bezbłędnych i szybkich połączeń telefonicznych oraz zwiększania palety usług.

Obecne tempo rozwoju telekomunikacji stacjonarnej, konkurencja między operatorami, szczególnie zaś dynamiczny przyrost liczby abonentów, pozwala zakładać uzyskanie w przeciągu kilku lat pełnego dostępu do podstawowych usług telekomunikacyjnych, głównie w miastach (przyrost roczny liczby abonentów – ok. 5 %). Telefonizacja obszarów wiejskich z udziałem telekomunikacji opartej na sieci przewodowej oraz uzupełnionej stacjami radiowego dostępu abonenckiego, postępuje również w tempie pozwalającym zakładać dostęp do podstawowych usług telekomunikacyjnych, w stopniu zadowalającym. Zadaniem, którego realizacja również będzie wymagała wielu lat inwestowania, jest pokrycie całego terenu województwa (również obszarów słabiej zaludnionych) siecią nowoczesnych światłowodów. Stworzenie tej sieci jest podstawą powszechnego dostępu szerokopasmowego do Internetu.

Uzupełnieniem oferty usług telekomunikacyjnych jest także telefonia komórkowa, która pokrywa swym zasięgiem całość terenu województwa. Pokrycie terenu województwa zasięgiem działania stacji bazowych jest już zadowalające, jakkolwiek występują jeszcze obszary o słabym sygnale. W województwie działa już 536 stacji bazowych telefonii komórkowej, tj. 3,83/100 km², w kraju łącznie 14 519 tj. 4,65/100 km². Biorąc pod uwagę brak wielkich miast, daje to jeden z największych w kraju wskaźników, ciągle też budowane są następne. Pokrycie terenu województwa zasięgiem radiowych i telewizyjnych centrów nadawczych znacznie się poprawiło. Na terenie województwa jest 8 centrów (nadajników) telewizyjnych i 30 radiofonicznych zapewniając dobry odbiór programów telewizji publicznej na obszarze całego województwa.

Internet

Infrastruktura telekomunikacyjna jest warunkiem dostępności Internetu i rozwoju społeczeństwa informacyjnego. W województwie lubuskim znajduje się jedynie 1,2% krajowych użytkowników Internetu, a wskaźniki jego użytkowania należą do najniższych w kraju. Liczba połączeń w 2004 r. na 1000 mieszkańców wynosiła 76, podczas gdy w mazowieckim 283.

Rysunek 4. Rozmieszczenie użytkowników Internetu i intensywność korzystania z sieci
Źródło: GEMIUS

Nieco lepiej przedstawia się sytuacja w zakresie informatyzacji szkół. Ponad 700 placówek jest wyposażonych w komputery i pracownie komputerowe. Ogółem w szkołach znajduje się ok. 12 tys. komputerów, w tym ok. 9 tys. z dostępem do Internetu. W ubiegłych latach stworzono warunki dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego, aczkolwiek jest to dziedzina nieustannie wymagająca inwestycji, które przyczynią się do zapewnienia jej długotrwałego rozwoju.

3.1.5. Infrastruktura energetyczna

Właścicielem większości źródeł ciepła są: gminy, spółki komunalne i zakłady budżetowe obsługujące kotłownie osiedlowe oraz komunalne kotłownie lokalne. Ponadto znaczna ilość energii cieplnej jest dostarczana przez elektrociepłownie (w większości gazowe) znajdujące się w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. (dostarczają ok. 50% ciepła na potrzeby tych miast).

Nieco ponad połowa gospodarstw domowych w województwie lubuskim ma dostęp do gazu ziemnego sieciowego. Sieć gazowa w województwie lubuskim jest zróżnicowana, podzielona na systemy ze względu na zasilanie różnymi rodzajami gazu. W stanie bardzo dobrym i dobrym znajduje się ok. 50% sieci. Rurociągi wymagające remontów stanowią 10%, pozostałe natomiast spełniają normy techniczne. Stan techniczny nowoczesnych polietylenowych rurociągów budowanych w ostatnich latach jest bardzo dobry. Większość sieci obsługuje Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo (w południowej i środkowej części województwa). Zachodnią część województwa obsługuje spółka *Media Odra-Warta* – utworzona przez jedenaste gmin (Międzyrzecz, Słubice, Rzepin, Cybinka, Górzycza, Bledzew, Lubiszyn, Sulęcín, Maszewo, Słońsk, Krosno Odrz.) i kapitał niemiecki tj. spółkę EWE Polska. W części gmin województwa lubuskiego nie występuje sieć gazowa. Są to gminy miejskie i miejsko-wiejskie: Łęknica, Dobiegniew, Kożuchów, Lubniewice, Nowe Miasteczko, Nowogród Bobrz., Osno Lub., Szlichtyngowa, Torzym oraz 30 gmin wiejskich. W województwie lubuskim ludność korzystająca z sieci gazowej stanowi 50,2% mieszkańców, co jest zbliżone do średniej krajowej tj. 51,8% (dane za 2004 r.).

Zielonogórski Zakład Górnictwa Nafty i Gazu zajmuje się poszukiwaniem i eksploatacją złóż gazu ziemnego i ropy naftowej na terenie zachodniej i północno - zachodniej Polski (49 złóż gazu ziemnego i 26 ropy naftowej). Roczne wydobycie gazu ziemnego osiąga poziom około 3,3 mld m³, ropy naftowej około 450 tys. ton (dane za 2003 r.). Prognozy zakładają wzrost wydobycia obu tych surowców w najbliższych latach, co ma związek głównie z eksploatacją największego w Polsce złoża ropy - gazowego Barnówko – Mostno – Buszewo w rejonie Dębna oraz odkryciem nowych złóż w rejonie Międzychodu.

Zagęszczenie i zróżnicowanie sieci elektroenergetycznej w województwie lubuskim, w porównaniu do innych regionów kraju jest mniejsze. Przez teren naszego województwa przebiegają jedynie dwie linie przesyłowe najwyższych napięć (400 kV relacji

Krajnik – Vierraden i 220 kV relacji Mikułowa - Hagenwerder). Zapotrzebowanie szczytowe mocy elektrycznej w województwie lubuskim w 2003 roku wynosiło 668 MW. Według aktualnych prognoz, w okresie aktualizowanej strategii wynosić ma: w 2007 roku - 706 MW, w 2013 roku - 739 MW.

W województwie działa obecnie (poza dobrze funkcjonującą systemową zawodową energetyką wodną – ZEW Dychów) niewiele źródeł produkujących energię elektryczną i ciepłą na bazie surowców odnawialnych. Powstają oraz są remontowane małe elektrownie wodne (MEW). Obecnie w województwie funkcjonują 43 tego typu obiekty, sprzedające prąd do sieci elektroenergetycznej, w tym 18 MEW w podregionie zielonogórskim na rzekach i kanałach – o łącznej mocy 2,15 MW i 25 MEW w podregionie gorzowskim – o łącznej mocy 3,54 MW. Ponadto w województwie funkcjonuje 28 źródeł energetyki odnawialnej, w tym: zasilanych paliwami pochodzenia biologicznego, biomasą – 17 (z tego 6 ze współpalaniem biomasy - 20% i węgla o łącznej mocy 13,7 MW) i 11 opalanych wyłącznie biomasą, o łącznej mocy zainstalowanej - 5,77 MW), biogazem - 2, o łącznej mocy zainstalowanej – 420 kW, energetyki wiatrowej - 2 elektrownie wiatrowe, o łącznej mocy zainstalowanej – 0,17 MW (planowane dalsze dwie o łącznej mocy zainstalowanej – 800 kW), energetyki słonecznej - 7 zespołów kolektorów słonecznych, do wspomagania ogrzewania ciepłej wody użytkowej, (planowane – 2 zespoły jw., w tym 1 do ogrzewania wody basenowej). Całkowity udział produkcji energii (elektrycznej i ciepłej) na bazie energii odnawialnej wynosi w województwie lubuskim jedynie 1,35 % (wg danych z gmin i przedsiębiorstw energetycznych w 2003 roku).

Konieczność wypełnienia zobowiązań traktatowych Polski, dotyczących zmniejszenia ilości zanieczyszczeń powietrza dwutlenkiem siarki (SO_2) i tlenkami azotu (NO_x) oraz udziału produkcji energii ze źródeł odnawialnych, w określonych terminach i w przyjętych wielkościach, będzie wpływała na podejmowanie decyzji o likwidacji, modernizacji lub budowie źródeł energii. Należy wykonać pełną diagnozę sytuacji w poszczególnych branżach energetyki w województwie, ich wzajemnych relacji, zależności i możliwości ich optymalizacji oraz opracować i wdrożyć strategię działania w tej dziedzinie; będącą wskaźnikiem do planowania i podejmowania decyzji zarówno inwestycyjnych, jak i modernizacyjnych, a także działań edukacyjnych i upowszechniających pożądanego zachowania energooszczędne oraz uwzględniające aspekty ochrony środowiska.

3.1.6. Przemysł

Pod względem potencjału przemysłowego województwo zalicza się do regionów średnio zindustrializowanych. W porównaniu z innymi województwami dla lubuskiego charakterystyczna jest przeciętna wartość produkcji sprzedanej na jednego zatrudnionego. Lubuskie zajmowało w latach 1998 - 2000 odpowiednio miejsca 11 - 9 - 10 wśród 16 województw Polski. W 1998 r. sprzedaż na jednego zatrudnionego w przemyśle lubuskim wynosiła 97 tys. zł, do 2002 r. wynosiła 170 tys. zł, natomiast w roku 2003 wzrosła do 197 tys. zł, zaś dane szacunkowe za 2004 r. wynoszą 237,0 tys.

W 1998 roku zatrudnienie w przemyśle wyniosło 82,4 tys. osób. W roku 2002 zatrudnienie to wynosiło 64,2 tys., natomiast w 2003 roku 61,5 tys. i spadło w porównaniu z rokiem 2002 o 4,2%, a z 1998 o ponad 25%. Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w 2004 r. wyniosło 64,0 tys., tj. o 4,1% wzrosło w porównaniu z 2003 r., jednak w stosunku do 1998 r. spadło o ponad 22%. W porównaniu z innymi województwami w kraju skala spadku zatrudnienia w przemyśle nie była znacząca, co wynikało z relatywnie małego uprzemysłowienia regionu oraz wolnego tempa restrukturyzacji gospodarki województwa.

Z dostępnych danych statystycznych wynika, że najczęściej zatrudnionych jest w tradycyjnych gałęziach przemysłu: produkcji artykułów spożywczych i napojów, w branży drzewnej, w produkcji mebli, a także w dziale zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę oraz w produkcji wyrobów z metali i surowców niemetalicznych, maszyn i urządzeń, w włókiennictwie oraz w dziale obróbki skóry i produkcja wyrobów ze skóry.

Wartość produkcji sprzedanej przemysłu od 1998 r. systematycznie rośnie, choć udział województwa w produkcji ogólnopolskiej nie zwiększa się od 2001 r. i wynosi około 2%. Sprzyjające warunki do kooperacji przemysłowej stwarza komplementarna struktura naszego przemysłu i nadgranicznych ośrodków Brandenburgii. Istnieją szanse przekształceń i rozwoju przemysłu, dzięki współpracy z zakładami przemysłowymi sąsiednich województw.

Transformacja gospodarcza przejawia się głównie w dość wysokiej aktywności inwestorów zagranicznych oraz związanej z kapitałem zagranicznym wysokiej dynamice spółek prawa handlowego. W ostatnich latach w województwie, podobnie jak w całym kraju, odnotowano przyrost liczby jednostek gospodarczych, zwłaszcza w sektorze prywatnym.

Na rozwój przedsiębiorczości wpływa jednak przede wszystkim wzrost liczby małych zakładów osób fizycznych, które stanowią dominującą grupę wśród wszystkich podmiotów

gospodarczych (ponad trzy czwarte ich ogólnej liczby). W wyniku procesów restrukturyzacyjnych stale maleje liczba przedsiębiorstw państwowych, w końcu 2004 r. było ich w województwie 46; wzrasta jednocześnie liczba różnego rodzaju spółek.

Dogodne położenie województwa przyciąga zachodnich inwestorów. W województwie lubuskim zarejestrowanych jest około 2200 spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Liczba tych spółek ma w latach 1998-2004 ciągłą tendencję wzrostową, mimo tego, że ich udział procentowy w ogólnej liczbie podmiotów jest stały i wynosi około 2%.

3.1.7. Rolnictwo

Rolnictwo w województwie lubuskim, podobnie jak w całym kraju, odgrywa niewielką rolę w wytwarzaniu PKB. W sektorze tym wciąż zatrudniona jest jednak zbyt duża część siły roboczej, z czego wynika występujące w nim, ukryte bezrobocie. Na tle kraju sytuacja w Lubuskim jest nieco korzystniejsza.

Spośród 281,1 tys. zatrudnionych 27,9 tys. osób (9,9% ogółu pracujących) pracowało w 2004 roku w sekcji rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo. W ciągu kilku lat liczba zatrudnionych w tej sekcji zmniejszyła się o 52,5 tys. osób, ponieważ jeszcze w 1996 r. pracowało tam 80,4 tys. osób. W kraju średnio w tej sekcji pracuje 17,3% ogółu pracujących. Zatrudnienie na 100 ha użytków rolnych w roku 2002 wynosiło 12 osób, a w kraju średnio – 25,3 zatrudnionych.

Produktywność rolnictwa mierzona wartością dodaną brutto na 1 pracującego, była w 2001 r. czterokrotnie niższa niż w pozostałych sektorach i wyniosła 10,8 tys. zł w porównaniu do 46,7 tys. zł dla całej gospodarki regionu. W porównaniu do kraju produktywność sektora rolnictwa w lubuskim należy do najwyższych i przekracza średnią o 72%.

Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w małym stopniu przekracza 60 pkt. Jest on tym samym najniższy w kraju. Skala rozpiętości wartości tego wskaźnika dla gmin sięga 30 pkt. W związku ze słabą jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej 92% areалу użytków rolnych województwa zakwalifikowano do dopłat (około 200 zł/ha ze środków UE w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich) za niekorzystne warunki gospodarowania. Stosunkowo korzystny (długi) jest okres wegetacji wynoszący 221-226 dni.

W województwie istnieje 55,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 1,9% liczby gospodarstw rolnych kraju. 32,1 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytkuje 98% użytków rolnych regionu. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie wynosi 8,8 ha (kraj 5,8 ha), przy czym w gospodarstwie powyżej 1 ha – 14,7 ha (kraj 8,4 ha)⁶. W 2004 r. spisano 52,3 tys. gospodarstw indywidualnych, w tym, 35,3 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, które użytkowały 98,2% użytków rolnych, w gospodarstwach indywidualnych ogółem. Średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 gospodarstwo indywidualne, o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych w 2004 r. wynosiła 10,5 ha.

Stosunkowo niewielkie znaczenie rolnictwa potwierdza charakterystyka dochodów uzyskiwanych z tego działu gospodarki. Spośród 55,3 tys. gospodarstw, 37,5 tys. tj. 67,8%, uzyskiwało dochody z działalności rolniczej. Działalność rolnicza w gospodarstwach domowych z użytkowaniem gospodarstwa rolnego była głównym źródłem dochodów (przekraczających 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego) jedynie w 12,2% gospodarstw. Pozostałe źródła dochodów stanowiły: świadczenia socjalne – 44,1%, działalność rolnicza i praca najemna – 0,4%, praca najemna – 28,0%, praca najemna i działalność rolnicza – 2,0%, działalność pozarolnicza – 7,4%, pozostałe gospodarstwa domowe – 5,9%.

Mimo ogólnej słabości lubuskiego rolnictwa, nadzieje rozwoju tego sektora można wiązać z najwyższą w kraju wydajnością krów mlecznych – w sektorze publicznym (w 2004 r. – 5 lokata) oraz zdolnością do szybkiej produkcji mięsa. W tym zakresie gospodarstwa stosują nowoczesne technologie produkcji żywca wieprzowego i drobiowego wysokiej jakości. Hamulcem możliwości rozwoju tego sektora jest niedostatek własnego kapitału oraz wysokie zadłużenie gospodarstw. Niedostatek kapitału własnego i trudno dostępny kredyt są główną barierą w procesach modernizacji gospodarstw oraz w zwiększaniu popytu wsi na produkty i usługi lokalnych firm. Te okoliczności hamują powstawanie we wsiach nowych miejsc pracy. Istnieje też duża dysproporcja między szybko postępującym rozwojem infrastruktury wiejskiej, a znacznie wolniej przebiegającymi procesami modernizacji gospodarstw rolnych.

⁶ dane PSR 2002 r.

3.2. Kapitał przyrodniczy

Województwo lubuskie ma relatywnie duży kapitał przyrodniczy - stosunkowo czyste wody, niewielkie zanieczyszczenie powietrza, a znaczną powierzchnię zajmują lasy. W ostatnich latach zanotowano znaczną poprawę stanu środowiska przyrodniczego dzięki budowie oczyszczalni ścieków komunalnych oraz poprawie gospodarki odpadami.

Województwo lubuskie należy do województw o zróżnicowanych obszarach przyrodniczo-krajobrazowych. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona wynosi w województwie 549 247,4 ha, co stanowi 39,3% ogólnej jego powierzchni. W Lubuskim funkcjonują 2 Parki Narodowe: Ujście Warty i część Parku Drawieńskiego, 8 Parków Krajobrazowych o łącznej powierzchni 76 382,1 ha oraz 51 rezerwatów przyrody o powierzchni łącznej 3 334,0 ha (dane za 2004 r.). W województwie znajdują się unikatowe w skali Polski i Europy zasoby przyrodnicze, jak np. zimowisko nietoperzy Nietoperek, o znaczeniu europejskim (chroniony jako rezerwat przyrody). Obszar Ziemi Lubuskiej charakteryzuje się również znacznym bogactwem fauny i flory. Znajdują się tu stanowiska wielu chronionych, rzadkich, zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt, z których część wpisana została do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin oraz Zwierząt.

W województwie lubuskim wyznaczone zostały również obszary sieci ekologicznej Natura 2000. Obecnie na liście specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000 znalazło się sześć obszarów : Dolina Leniwej Obry; Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry; Nietoperek; Torfowisko Chłopiny; Torfowisko Młodno; Ujście Noteci. Na liście obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 jeden obszar – Ujście Warty.

Województwo lubuskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem lesistości. Grunty leśne zajmują 48,7% powierzchni, jednakże ok. 34,3 % powierzchni drzewostanów⁷ jest uszkodzona w wyniku oddziaływania gazów i pyłów, z czego ok. 94,2% to uszkodzenia słabe (dane za 2004 r.).

Cennym zasobem, nadającym się do turystycznego wykorzystania są liczne jeziora. W województwie znajdują się 52 jeziora, o powierzchni powyżej 50 ha. Stan czystości wód jezior nie jest jednak w pełni zadowalający. Wody jezior charakteryzują się wysokimi stężeniami substancji biogennych, zwłaszcza fosforu, czego konsekwencją jest pojawienie się zakwitów fitoplanktonu, odtlenienie warstw

⁷ w lasach pod zarządem Lasów Państwowych.

przydennych, zmniejszenie przezroczystości wody oraz szereg innych zjawisk wskazujących na przyspieszoną eutrofizację (czyli użyźnianie wody).

Jedną ze znaczących przyczyn zanieczyszczenia jezior było zabudowanie ich obrzeży przez ośrodki wypoczynkowe, letniskowe oraz zakłady przetwórstwa mięsnego bez odpowiedniej rozbudowy infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej.

W ostatnim okresie poprawił się stan czystości rzek. Nastąpiło zmniejszenie zanieczyszczenia substancjami pochodzenia organicznego i mineralnego oraz fenolami. W wielu rzekach lubuskich stwierdza się jednak zwiększoną ilość substancji biogenych (głównie związków azotu i fosforu), powodujących eutrofizację. Poprawa stanu czystości wód, w zakresie wielu wskaźników i wg różnych kryteriów oceny, nie znajduje jednak odzwierciedlenia w klasyfikacji ogólnej. Według jej zasad – wody największych rzek województwa lubuskiego, na przeważającej długości, nie odpowiadają określonym normom jakości (Tabela 1.).

Tabela 1. Zmiany stanu czystości wód głównych rzek województwa lubuskiego w latach 1999-2003

Klasyfikacja	Lata badań	Wody o klasie czystości						Wody nadmiernie zanieczyszczone			
		I		II		III					
		w km i % łącznej długości kontrolowanych odcinków									
		km	%	km	%	km	%	km	%		
wg wskaźników obligatoryjnych	1999	-	-	335,9	51,3	171,8	26,2	147,6	22,5		
	2000	33,0	5,0	316,9	48,4	226,7	34,6	78,7	12,0		
	2001	102,9	15,7	303,8	46,4	228,6	34,9	20,0	3,0		
	2002	29,1	4,5	398,6	60,8	227,6	34,7	-	-		
	2003	17,0	2,6	330,1	50,4	203,2	31,0	105,0	16,0		
wg wskaźników fizyko-chemicznych	1999	-	-	-	-	259,5	39,7	395,8	60,3		
	2000	-	-	55	8,4	263,0	40,1	337,3	51,5		
	2001	-	-	115,4	17,6	361,5	55,2	178,4	27,2		
	2002	-	-	216,3	33	196,4	30	242,6	37		
	2003	-	-	65,9	10,1	220,2	33,6	369,2	56,3		
wg kryterium sanitarnego	1999	-	-	-	-	111,9	17,1	543,4	82,9		
	2000	-	-	43,3	6,6	183,8	28,1	428,2	65,3		
	2001	-	-	-	-	294,1	44,9	361,2	55,1		
	2002	-	-	-	-	206,9	31,6	448,4	68,4		
	2003	-	-	-	-	358,3	54,7	297,0	45,3		

ogólna	1999	-	-	-	-	27,4	4,2	627,9	95,8
	2000	-	-	-	-	72,9	11,1	582,4	88,9
	2001	-	-	-	-	2,0	0,3	653,3	99,7
	2002	-	-	-	-	50,7	7,7	604,6	92,3
	2003	-	-	-	-	46,5	7,1	608,6	92,9

Źródło: Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 1999-2003, WIOŚ Zielona Góra

Jakość wód podziemnych jest dobra: większość analizowanych próbek wody spełnia warunki klasy Ib, lokalnie, jak w widłach Warty i Noteci, a także w okolicach Drezdenka, stwierdzano obecność wód najwyższej jakości - klasy Ia.

Pomimo odnotowanej w ostatnich latach znacznej poprawy jakości wód, stan czystości większości powierzchniowych wód płynących województwa lubuskiego jest wciąż niewystarczający, dla zapewnienia odpowiedniej jakości użytkowej wód (zaopatrzenie ludności w wodę do picia, cele rekreacyjne, hodowla ryb). Wpływ na taki stan mają nie tylko zanieczyszczenia punktowe, ale również zanieczyszczenia przestrzenne, tj. spływy powierzchniowe z pól pochodzenia rolniczego (z mineralnego nawożenia gleb i stosowania pestycydów, stosowania gnojowicy) oraz zanieczyszczone opady atmosferyczne. Należy również wspomnieć o udziale zanieczyszczeń liniowych, powstających w wyniku eksploatacji samochodowych środków transportu.

Efektom działań poprawiających jakość kapitału przyrodniczego jest zmniejszenie ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych ze źródeł punktowych. Nadal głównym źródłem zanieczyszczenia wód są ścieki komunalne, jednakże systematycznie zmniejsza się przemysłowe zużycie wody i w konsekwencji spada ilości odprowadzanych ścieków. Ponadto modernizuje się i buduje nowe wysokosprawne trzystopniowe oczyszczalnie ścieków, które są wyposażane w instalacje do chemicznego wspomaganie redukcji związków biogenych oraz do dezynfekcji ścieków.

W województwie lubuskim w 2004 roku funkcjonowało 89 komunalnych oczyszczalni ścieków. W większości były to oczyszczalnie biologiczne (59 obiektów) i z podwyższonym usuwaniem biogenów (25). Znikomą część stanowiły oczyszczalnie mechaniczne (5 obiektów).

Z sieci kanalizacyjnej w 2004 roku korzystało 85,4% ludności miast województwa lubuskiego (przy średniej krajowej 84,0 %). Długość sieci kanalizacyjnej⁸ w 2004 roku wynosiła 1 786,8 km i w stosunku do roku 2003 nastąpił przyrost jej długości o 62,1 km.

W całym województwie występuje jednak problem braku kompleksowych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej; istnieją duże dysproporcje pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Na koniec 2004 roku ogólna długość sieci wodociągowej w województwie lubuskim wynosiła 5 333,5 km (w 2003 roku – 5 153,9 km) i obejmowała 95,4 % ogółu ludności miejskiej województwa lubuskiego (95,1 % w 2003 roku).

Wyraźne zróżnicowanie występuje także między terenami wiejskimi i miejskimi. Nadal powszechnym sposobem unieszkodliwiania ścieków w gospodarstwach wiejskich są zbiorniki bezodpływowe i osadniki gnilne. Z sieci kanalizacyjnej w 2004 r. korzystało tylko 15,4 % ludności wiejskiej. Z sieci wodociągowej korzystało natomiast na wsiach 74,6 % ludności. Te dysproporcje występują także w zakresie obciążenia hydraulicznego istniejących oczyszczalni ścieków. Miejskie oczyszczalnie ścieków są obciążone w granicach 55% do 70% przepustowości. Na terenach wiejskich obciążenie to kształtuje się na poziomie od 5% do 40%.

W województwie lubuskim głównym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza jest tzw. emisja antropogeniczna, wynikająca z działalności człowieka. Naturalne procesy zachodzące w przyrodzie (emisja naturalna) mają znaczenie marginalne i w niewielkim stopniu oddziałują na jakość powietrza.

Województwo lubuskie w 2004 r. zajęło 14. miejsce w kraju pod względem emisji zanieczyszczeń pyłowych i 14. pod względem emisji zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. W 2004 r. emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych z terenu województwa lubuskiego wyniosła 2 110,6 tys. ton (w 2003 roku – 1 785,9 tys. ton), co stanowi jedynie 1% ogólnej masy emitowanych zanieczyszczeń gazowych z terenu Polski. Wielkość emisji pyłów w województwie lubuskim osiągnęła poziom 3,1 tys. ton w 2004 r. (w 2003 roku – 3,2 tys. ton), co w odniesieniu do całkowitej ilości emitowanych pyłów w Polsce stanowi 2,6%.

Rozkład przestrzenny emisji zanieczyszczeń na terenie województwa jest nierównomierny. Największe ilości zanieczyszczeń emitowane są z powiatów gęsto zaludnionych i uprzemysłowionych (Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Żagań, Żary,

⁸ Sieć rozdzielcza i kolektory.

162

Krosno Odrzańskie). Należy jednak podkreślić, że w ciągu ostatnich lat zmniejsza się wielkość emisji przemysłowych.

Głównym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza jest sektor zaopatrzenia w energię (elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę). Obok energetyki do największych źródeł zanieczyszczeń powietrza zaliczany jest transport. Największy wpływ transportu na jakość powietrza ma miejsce w miastach i w rejonach tras transportowych o dużym natężeniu ruchu. Badania Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska prowadzone w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. wykazały, że w obu miastach, w rejonach o dużym natężeniu ruchu i gęstej zabudowie występują znacznie wyższe stężenia dwutlenku azotu niż w rejonach, gdzie jest lepsze przewietrzanie, bądź ruch pojazdów jest mniejszy.

W ostatnich latach obserwuje się korzystne zmiany w zakresie emisji hałasu przemysłowego. Prowadzone od szeregu lat działania przynoszą efekty w postaci mniejszej liczby zakładów emitujących hałas o poziomach ponadnormatywnych. Niekorzystne trendy występują w zakresie hałasu drogowego. Szybki rozwój motoryzacji, wzrost natężenia ruchu drogowego, rozciągnięcie się godzin szczytu komunikacyjnego do godzin wieczornych, a nawet do pory ciszy nocnej spowodowało zwiększenie obszarów narażonych na hałas drogowy, co skutkuje wzrostem ryzyka drogowego, zwłaszcza ludności zamieszkałej wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych.

W 2004 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca, ilość zebranych komunalnych odpadów stałych wyniosła 0,281 Mg. Dla porównania, w omawianym roku w Polsce zebrano średnio na 1 mieszkańca 0,256 mg odpadów komunalnych.

Podstawowym sposobem unieszkodliwiania odpadów jest ich deponowanie na składowiskach. W roku 2004 eksploatowano 33 składowiska, o łącznej powierzchni 123,1 ha. W województwie funkcjonują aktualnie trzy Zakłady Zagospodarowania Odpadów – w Długoszynie, Gorzowie Wlkp., Zielonej Górze.

Wg danych GUS za rok 2004, na terenie województwa lubuskiego wytworzono ponadto 623,1 tys. Mg odpadów przemysłowych, tj. o 74 tys. Mg więcej, niż w roku 2003. Z ogólnej ich ilości wykorzystano gospodarczo 469,2 tys. Mg odpadów (75,3 %), unieszkodliwieniu poddano 128,3 tys. Mg (20,6 %), z czego termicznie unieszkodliwiono 15,1 tys. Mg (2,4 %), kompostowano 0,2 tys. Mg (0,03 %), a na składowiskach zdeponowano 70,4 tys. Mg (11,3 %). Ponadto w 2003 roku na terenie województwa lubuskiego wytworzono łącznie 1 651 Mg odpadów niebezpiecznych, co stanowi 0,3% wytwarzanych odpadów przemysłowych (brak danych za 2004 r.)

Ze względu na istotną rolę, jaką odgrywa stan środowiska przyrodniczego dla życia i rozwoju regionu, konieczne jest kontynuowanie intensywnych, zróżnicowanych działań na rzecz zmniejszania stanu jego zanieczyszczenia.

3.3. Kapitał ludzki

Liczba ludności województwa lubuskiego w czerwcu 2005 r. wynosiła 1 009,2 tys. mieszkańców. Struktura ludności wg płci jest względnie wyrównana: 48,5% mężczyzn i 51,5% kobiet. Osób w wieku przedprodukcyjnym jest 21,4%, osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) jest 65,1%, a odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wynosi 13,5%. Wskaźnik urbanizacji - 64,2% ludności miejskiej jest tylko nieco wyższy od średniej krajowej.

Jakość kapitału ludzkiego jest w województwie lubuskim stosunkowo niska. Poziom wykształcenia w latach 1988 - 2000 wzrastał wolniej niż w całym w kraju. Pod względem liczby osób ze stopniem naukowym doktora lubuskie plasuje się na jednym z ostatnich miejsc w Polsce. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. wskazują, iż w województwie lubuskim odsetek osób z wykształceniem wyższym wynosił 8,5% (niższy od średniej krajowej w Polsce - 9,9%), z wykształceniem średnim i policealnym - 32,9%, zasadniczym zawodowym - 26%, podstawowym - 27,9%, pozostałym (nieustalonym) - 4,7%.

Od roku akademickiego 2002/2003 funkcjonuje Uniwersytet Zielonogórski. Jest to ważny przykład realizacji jednego z celów zapisanych w wizji województwa do 2010 roku. Uniwersytet powstał z połączenia dwóch zielonogórskich uczelni - Politechniki i Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Znacząco wzrósł naukowy i materialny potencjał obu publicznych uczelni zawodowych - Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wlkp. oraz Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie. Funkcjonują ponadto 4 wyższe niepubliczne szkoły zawodowe oraz zamiejscowe placówki uczelni, których siedziby znajdują się poza obszarem województwa lubuskiego. Szczególną pozycję w tej grupie uczelni mają Collegium Polonicum w Słubicach (funkcjonujące jako wydział zamiejscowy Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu) oraz Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. (zamiejscowa placówka AWF w Poznaniu).

Wnioski wynikające z prognozowanych zmian liczby ludności są szczególnie istotne dla opracowywanej strategii. Prognozowany największy spadek liczebności mieszkańców

województwa w grupie wiekowej 0-17 lat (efekt niżu demograficznego i niskich – w skali całego kraju - wskaźników dzietności – województwo lubuskie 1.249, kraj 1.227 – dane za 2004 rok) wymaga podjęcia analiz dotyczących sieci szkół wszystkich stopni, a w konsekwencji – oczywiście w tej sytuacji zmniejszania się liczby nauczycieli. Należy zastanowić się nad strategią przeciwdziałania zjawisku bezrobocia w tej grupie zawodowej. Zmniejszona liczebność uczniów w szkołach podstawowych i w gimnazjach może doprowadzić do zmniejszenia liczebności oddziałów szkolnych. Zwalniane obiekty i nauczyciele gotowi do zmiany swej specjalizacji mogą stanowić podstawę zwiększania zakresu opieki przedszkolnej oraz odbudowy placówek opiekuńczych dla dzieci do 3 roku życia. Rozwiązaniem pozwalającym wykorzystać oświatowe zasoby kadrowe i lokalowe – będące efektem niżu demograficznego jest odbudowa szeroko rozumianych placówek lokalnej kultury, w szczególności na obszarach wiejskich i w małych miejscowościach. Bezkonfliktowe załatwienie tych spraw wymaga już dziś ze strony nauczycieli planowania swej drogi zawodowej, na lata przedstawionej wyżej prognozy demograficznej oraz stworzenia atrakcyjnej oferty w zakresie doksztalcania i doskonalenia tej grupy zawodowej.

Systematycznie zwiększa się liczba pracowni komputerowych w lubuskich szkołach. W wyniku realizacji programu informatyzacji szkół współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, przybędzie 158 kolejnych pracowni szkolnych, wyposażenie Centrów Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego, bibliotek szkolnych i pedagogicznych wraz z filiami oraz poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Wejście Polski do Unii Europejskiej oraz przygraniczne położenie województwa lubuskiego zwiększa rolę języków obcych w procesie kształcenia na wszystkich szczeblach systemu edukacyjnego. Najwięcej, bo ponad połowa uczniów uczy się języka niemieckiego (51,6%) , a 42,15% języka angielskiego (dane za 2004 r.).

Szczególnie wysoki udział w strukturze demograficznej osób w wieku emerytalnym oraz bezwzględny wzrost liczebności w tej grupie wiekowej, wskazuje na konieczność dostosowania obu tych ważnych sektorów usług publicznych do wzrastających wraz z wiekiem potrzeb. Strategia zmian w tych dziedzinach winna uwzględniać rozwój i specjalizację placówek ochrony zdrowia i pomocy społecznej oraz zwiększenie dostępu do usług. Należy również określić skuteczne mechanizmy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu – szczególnie zagrażającemu osobom w wieku podeszłym.

Pomnażaniu kapitału ludzkiego służy także infrastruktura kultury. Jak już wspomniano, lubuskie posiada wiele zasobów dziedzictwa kulturowego, choć niektóre z nich – w tym głównie dawne zabudowania dworskie – znajdują się w złym stanie. W regionie działa też 14 muzeów.

Gromadzenie i udostępnianie książek w formach zinstytucjonalizowanych prowadzą biblioteki uczelni wyższych, publiczne, pedagogiczne, szkolne, organizacji pozarządowych, związków wyznaniowych i jednostek gospodarczych. W nielicznych przypadkach udostępniane są także prywatne zbiory książek. Największą biblioteką uczelnianą jest Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego, posiadająca bogaty zasób książek i czasopism (w tym wiele tytułów zagranicznych) oraz cenne zbiory specjalne. Zgromadzone zbiory mają charakter uniwersalny, reprezentują dyscypliny kształcenia na Uczelni, tj. nauki humanistyczne, społeczne, ekonomiczne, ścisłe oraz techniczne. Najnowocześniejszy obiekt, niedawno oddany do użytku, posiada Biblioteka Collegium Polonicum w Słubicach.

Wśród instytucji kulturalnych można wymienić filharmonię oraz 2 teatry zawodowe, a także 85 ośrodków kultury.

Poziom wykorzystania kapitału ludzkiego jest niewystarczający. Oficjalna stopa bezrobocia w województwie lubuskim we wrześniu 2005 r. wynosiła 23,7% (kraj 17,6%) i w stosunku do września 2004 r. spadła o 2,3 punktu procentowego. W końcu marca 2005 r. najniższy poziom bezrobocia występował w obu największych miastach regionu: Zielona Góra – 13,7% i Gorzów Wielkopolski – 18,3%. Obecnie w województwie lubuskim sześć powiatów zaliczanych jest do grupy zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym. Znaczący to, że stopa bezrobocia w tych powiatach przekracza 150% średniej krajowej stopy bezrobocia.

Niekorzystnym zjawiskiem na rynku pracy jest wydłużający się okres pozostawiania bez pracy, o czym świadczy wysoki wzrost bezrobocia wśród osób pozostających bez pracy powyżej jednego roku. W przeciwdziałaniu bezrobociu należy więc szczególną uwagę zwrócić na tę grupę osób, gdyż stanowi ona grupę ryzyka, trudną do zaktywizowania, czy to z racji braku kwalifikacji, czy też wykształcenia niedostosowanego do wymogów rynku pracy, średniego wieku oraz z innych względów. Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych wzrósł z 34,1% na koniec 1999 r. do 47,3% na koniec grudnia 2004 r., czyli o przeszło 13,6 punktu procentowego.

W dalszym ciągu utrzymuje się niekorzystna sytuacja na rynku pracy kobiet, gdyż jak wynika z danych statystycznych, są one zagrożone bezrobociem długotrwałym. W odniesieniu do liczby ogółem zarejestrowanych kobiet, na koniec grudnia 2004 r. 52,9% stanowiły długotrwanie bezrobotne.

W najkorzystniejszej sytuacji na rynku pracy pozostają osoby dobrze wykształcone, jednak przez ostatnie lata poziom bezrobocia osób legitymujących się najwyższymi kwalifikacjami nieco wzrósł z 1,6% w 1999 r. do 3,4% w grudniu 2004 r.

W końcu grudnia 2004 r. osoby młode, do 25 roku życia, stanowiły bardzo liczną grupę wśród bezrobotnych (21 654 osób), jednak pozytywnym symptomem zmian jest stopniowy spadek liczby młodych bezrobotnych (29,4% w 1999 r. do 21,8% w końcu grudnia 2004 r.). W tej kategorii wiekowej obserwuje się również jeden z najmniejszych udziałów osób długotrwanie bezrobotnych, zaledwie 14% z tej grupy osób pozostaje bez pracy dłużej niż 12 miesięcy.

Na uwagę zasługuje sytuacja bezrobotnych z terenów wiejskich – jednej z grup podwyższonego ryzyka, czyli szczególnie narażonych na utratę pracy i długotrwanie pozostawanie bez niej. Wg danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy, na koniec grudnia 2004 roku zarejestrowanych było 40 988 osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi, co stanowiło 40,6% z ogółu zarejestrowanych i 58 401 zamieszkałych w mieście (59,4%). W kraju osoby zamieszkałe na wsi stanowiły 41,7% ogółu zarejestrowanych.

Oficjalne dane na temat bezrobocia nie uwzględniają jednak rzeczywistej sytuacji na rynku pracy, którą ujawniają badania empiryczne, takie jak np. „Diagnoza Społeczna 2005” czy też studia Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych– EUROREG. Według ostrożnych szacunków, po odjęciu osób pracujących w „szarej strefie”, wskaźnik bezrobocia nie przekraczałby średnio 12%. Potwierdzają to dane o poziomie życia mieszkańców.

Poziom wyposażenia gospodarstw domowych województwa lubuskiego w dobra trwałego użytkowania na tle kraju jest bardzo wysoki. Szczególnie w przypadku takich dóbr jak kuchenka mikrofalowa, zamrażarka i urządzenia do odbioru telewizji satelitarnej, stan zasobów w lubuskim jest imponujący. Warto zwrócić uwagę, iż w ciągu trzech lat w województwie lubuskim niemal podwoiło się wyposażenie gospodarstw domowych w komputery osobiste.

Porównując dane na temat stanu posiadania przedmiotów trwałego użytkowania z informacjami na temat wysokości oficjalnych dochodów gospodarstw domowych można wnosić, że znaczna część dochodów mieszkańców jest nierejestrowana.

Ochrona kapitału ludzkiego, podobnie jak w całej Polsce nie znajduje się na najwyższym poziomie. Powszechnie stosowanym miernikiem jakości opieki zdrowotnej jest współczynnik urodzeń żywych i zgonów niemowląt. W pierwszym kwartale 2005 roku wskaźnik zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych, był niższy niż w kraju i wyniósł 7,3 (kraj 8,8).

Od 1991 r. odnotowuje się systematyczny spadek liczby zgonów. Współczynnik umieralności w województwie lubuskim w 2004 r. wyniósł 8,84 promili (kraj – 9,52 promili). Najniższy współczynnik umieralności wystąpił w Gorzowie Wlkp. – 7,79 promili, a najwyższy w powiecie świebodzińskim (10,44) i żarskim (10,11).

W województwie lubuskim 72,5% zgonów spowodowanych było chorobami cywilizacyjnymi – choroby układu krążenia, nowotwory, wypadki, zatrucia i urazy). Odnotowuje się jednak systematyczny spadek zgonów spowodowanych urazami i zatruciami. Tendencja ta bardziej odnosi się do mężczyzn niż do kobiet. Niekorzystnym zjawiskiem jest wzrost liczby zgonów powodowanych chorobami nowotworowymi.

We wszystkich kategoriach zawodowych personelu medycznego (nie licząc położnych) wskaźniki zatrudnienia są niższe, niż w kraju. Szczególnie niepokojące jest to w odniesieniu do lekarzy, gdzie wskaźnik jest najniższy w odniesieniu do województw ościennych. Wskaźnik łóżek szpitalnych na 10 tys. mieszkańców w województwie lubuskim jest najniższy, nie tylko w odniesieniu do średniej krajowej, ale i w odniesieniu do województw ościennych.

Dla stworzenia właściwego, bezpiecznego systemu opieki zdrowotnej niezbędne jest stworzenie odpowiedniej bazy technicznej i diagnostycznej, która zapewni mieszkańcom naszego województwa lepszy dostęp do wysokospecjalistycznych usług medycznych. Warunki takie można osiągnąć tylko poprzez wyposażenie jednostek ochrony zdrowia w nowoczesny sprzęt i aparaturę medyczną nowej generacji. Oddziały noworodkowe, opieki internistycznej i kardiologicznej, a także laboratoria diagnostyki endoskopowej i laboratoryjnej są dość dobrze wyposażone. Braki występują natomiast w diagnostyce RTG oraz w onkologii. W większości jednak baza sprzętowa szpitali jest przestarzała, wyeksploatowana i ulega częstym awariom. Dla utrzymania właściwego poziomu usług medycznych powinna być jak najszybciej wymieniona.

3.4. Kapitał społeczny

Socjologowie wskazują często na niedostatek kapitału społecznego, który mierzy się poziomem zaufania między ludźmi, chęcią współdziałania na rzecz wspólnego dobra, a także udziałem w dobrowolnych stowarzyszeniach. W świetle „Diagnozy społecznej - 2005” na terenie województwa lubuskiego 7% ogółu badanych jest członkami organizacji, stowarzyszeń, partii, rad, związków lub grup religijnych. Wskaźnik ten dla kraju wynosi 12,3%. Do jednej organizacji należy 3,03% ogółu badanych (kraj – 10,20%), do dwóch organizacji 2,63% ogółu (kraj – 1,59), do trzech lub więcej 1,32% (w kraju – 0,44%). Funkcje w organizacjach pełni 46,76% zrzeszonych (dla kraju wskaźnik ten wynosi 45,19%). Co drugi badany pełni w organizacji, w której jest zrzeszony, jakąś określoną funkcję, co oznacza, że organizacje składają się z takich osób w blisko 50%. Na terenie województwa, w świetle zacytowanych danych, aktywność obywatelska jest niska, niższa niż wskaźnik krajowy wskazujący na zakres bierności obywatelskiej. Wyższy wskaźnik, niż w skali kraju, występuje w grupie osób należących do wielu organizacji.

Działania zbiorowe mają swoich animatorów. Respondenci w województwie lubuskim wskazują na następujących animatorów lokalnego życia społecznego: władze - 17,96% (kraj – 22,16%), księża – 18,34% (kraj – 18,20%), nauczyciele – 17,59% (kraj 12,10%), biznesmeni – 2,41% (kraj – 2,75%), ja sam – 4,32% (kraj – 4,13%), organizacje społeczne – 14,43% (kraj – 11,44%), dziennikarze – 1,53% (kraj – 2,17%), inne osoby – 4,78% (kraj – 7,69%). Brak wiedzy na ten temat zadeklarowało 36,35% (kraj – 33,07%), zaś odpowiedzi, że nikt nie robi nic dla ogółu udzieliło 20,65% (kraj – 19,46%). Można sądzić, że społeczeństwo lubuskiego w większości uczestniczy w działaniach podejmowanych przez parafie oraz szkoły. Oczywiście, odnosi się to do części aktywnej społecznie. Zaskakuje, niższa niż w skali kraju, ocena aktywności władz w tym zakresie. Równocześnie niepokojący jest wskaźnik mówiący, że nikt nie robi nic dla ogółu w społeczności lokalnej, jak również wskaźnik mówiący, że ankietowani nic nie wiedzą na ten temat.

Innym kryterium aktywności publicznej obywateli jest udział w zebraniach publicznych. W naszym województwie udział w takich zebraniach zadeklarowało 19,62% badanych (kraj – 18,57%). Aktywność w trakcie samego zebrania, wyrażającą się w publicznym zabraniu głosu, zadeklarowało 58,57% badanych (kraj – 57,45%).

Kolejnym kryterium aktywności społecznej obywateli jest udział w wyborach do ciał przedstawicielskich i referendach. Analiza frekwencji wyborczej wskazuje na malejący udział ludności w wyborach różnego typu. Powyższe badania uzupełnione są przez badania zaufania społecznego. Na pytanie: czy można ufać większości ludzi, twierdząco w województwie lubuskim odpowiedziało 8,8% respondentów (w kraju 10,92%).

Ze stwierdzeniem: „ostrożności nigdy nie za wiele” zgodziło się 82,6% pytanych (w skali kraju 79,98%). Ze stwierdzeniem „trudno powiedzieć” zgodziło się 8,55% (kraj – 9,10%). Cytowane dane wskazują na duży odsetek ludzi nieufnych oraz na niewielki odsetek ludzi nie mających w tej sprawie zdania.

Powyższe konstatacje odnoszą się do form zinstytucjonalizowanej aktywności społecznej, nie przesądzają jednak o istnieniu innych jej form. Nie obejmują one grup samopomocy, wsparcia, więzi sąsiedzkich, kontaktów z przyjaciółmi (wzrastający odsetek ludzi nadających im dużą wagę). Widoczna jest tendencja do rezygnacji ze sformalizowanych form aktywności, mająca zapewne powody w malejącym do nich zaufaniu. Przestrzeń społeczna wypełniana jest przez rozwijającą się tkankę życia społecznego nieformalnego, opartego na bezpośrednich kontaktach międzyludzkich. Stwarza to przesłankę do stwierdzenia rozdźwięku między sformalizowanymi działaniami w zakresie aktywności społecznej (udział w organizacjach, samorządach, komitetach itp.), a jej formami żywiołowymi.

Na terenie naszego regionu istnieje, w świetle bazy danych Stowarzyszenia „Klon-Jawor”, 1 318 różnego typu organizacji społecznych. Według szacunków Urzędu Marszałkowskiego, liczba ta sięga 1200. Z tego, w obszarze sportu i rekreacji działa 450 organizacji, przeciwdziałania narkomanii podejmuje 30 organizacji, przeciwdziałania alkoholizmowi 50, pomocy społecznej udziela - 144, pomocy osobom niepełnosprawnym – 100, w zakresie kultury działa 430 organizacji.

Charakteryzując kapitał społeczny w województwie lubuskim należy również przedstawić instytucje okołobiznesowe, które ilustrują współdziałanie przedsiębiorców.

Wśród instytucji okołobiznesowych wspierających gospodarkę i kształtujących kapitał społeczny, ważną rolę pełni Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Zielonej Górze, realizuje zadania w zakresie wspierania lokalnych inicjatyw gospodarczych, strategii gminnych, współpracy międzynarodowej, prowadzi doradztwo inwestycyjne i marketingowe. Ważnym aspektem działalności ARR S.A. jest promocja walorów gospodarczych i inwestycyjnych województwa lubuskiego, a także wspieranie działalności małych i średnich przedsiębiorstw. Agencja prowadzi szkolenia oraz udziela wsparcia

doradczego i informacyjnego przedsiębiorcom z regionu, dostarczając wiedzy oraz aktualnych rozwiązań prawnych i technologicznych, mających wpływ na wzrost konkurencyjności firm. Agencja pełni także rolę instytucji finansującej programy wsparcia sektora małych i średnich firm. Należy tu także wymienić działania Zarządu Województwa Lubuskiego na rzecz rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, m.in. utworzono: Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii przy Uniwersytecie Zielonogórskim oraz Lubuski Fundusz Poręczeń Kredytowych, a także Lubuski Fundusz Pożyczkowy.

Lubuski Sejmik Gospodarczy, Organizacja Pracodawców Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, Lubuska Organizacja Pracodawców w Gorzowie Wielkopolskim, Lubuska Izba Budownictwa, Lubuska Izba Rolnicza, Zachodnia Izba Przemysłowo-Handlowa w Gorzowie, izby rzemieślnicze i organizacje kupieckie, Fundacja „Przedsiębiorczość” działająca w Żarach oraz Stowarzyszenie Wspierania Małej Przedsiębiorczości z Dobiegniewa należą do stowarzyszeń wspomagających kształtowanie kapitału społecznego.

Do innych tego typu instytucji należą: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa oraz Polsko-Niemieckie Towarzystwo Wspierania Gospodarki w Gorzowie Wielkopolskim.

Dla promowania gospodarki województwa lubuskiego organizowanych jest kilka konkursów, jak np. konkurs „Inwestycja Roku Województwa Lubuskiego”, „Lubuski Mister Budowy”, oraz konkurs „Rankingu Firm Województwa Lubuskiego”, w którym wybierane są najlepsze firmy regionu.

Istotną rolę stymulującą współdziałanie gmin pełnią Euroregiony „PRO EUROPA VIADRINA” i „SPREWA-NYSA-BÓBR”, których celem jest m.in. podnoszenie dobrobytu mieszkańców regionu przygranicznego poprzez stworzenie transgranicznego polsko-niemieckiego regionu gospodarczego, promowanie idei jedności europejskiej i porozumienia międzynarodowego, ustalania wspólnych przedsięwzięć oraz uzyskania środków potrzebnych do ich realizacji.

3.5. Ocena dotychczasowej realizacji strategii województwa

Podczas prac nad aktualizacją strategii podjęto próbę oceny dotychczasowych postępów w realizacji strategii, a także oceny poszczególnych celów strategicznych oraz celów operacyjnych z punktu widzenia ich istotności dla wzbogacania czterech opisanych wyżej kapitałów. Wyniki tej analizy są prezentowane na poniższym schemacie. Pierwsza kolumna zawiera ocenę potencjalnego związku danego celu z poprawą sytuacji w danych kapitale, kolumna druga ocenę stopnia, w jakim realizacja danego celu przyczyniła się do wzrostu analizowanego kapitału w trakcie realizacji strategii województwa lubuskiego, kolumna trzecia zaś wskazuje na relację między ważnością danego celu (z punktu widzenia danego kapitału) a osiągniętymi wynikami.

Cel	Kapitał operacyjny		Kapitał gospodarczy		Kapitał ludzki		Kapitał społeczny		Kapitał naturalny	
	Potencjalny	Ostrzeżenie	Potencjalny	Ostrzeżenie	Potencjalny	Ostrzeżenie	Potencjalny	Ostrzeżenie	Potencjalny	Ostrzeżenie
Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu.	++	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Zapewnienie sprawnego systemu komunikacyjnego	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Wykorzystanie warunków do rozwoju transportu lotniczego	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej, komunalnej i społecznej	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Wszelstomna współpraca transgraniczna i międzyregionalna	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Osiągnięcie wysokiej umiejętności korzystania ze środków Unii Europejskiej	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Cel	Kapitał operacyjny	Kapitał gospodarczy	Kapitał ludzki	Kapitał społeczny	Kapitał naturalny
Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa i zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki i gospodarki					
Podniesienie poziomu wykształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym	++	+	++	+	.
Dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy i warunkowań wynikających z procesu integracji z UE	++	+	++	+	.
Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży	.	.	+	.	.
Wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo-badawczej uczelni lubuskich	++	+	+	+	.
Utworzenie Uniwersytetu Lubuskiego i wzmocnienie sieci szkół wyższych	+	+	++	+	.

Cel	Kapitał gospodarczy		Kapitał ludzki		Kapitał społeczny		Kapitał naturalny	
	Potencjalny	Ostrzeżenie	Potencjalny	Ostrzeżenie	Potencjalny	Ostrzeżenie	Potencjalny	Ostrzeżenie
Rozwój przedsiębiorczości								
Aktywna promocja gospodarcza i pozyskiwanie inwestorów	++	+	-	+	+	.	.	.
Stworzenie regionalnego systemu wsparcia innowacji i transferu technologii	++	.	-	++	+	+	.	.
Rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu	++	++	.	+	++	+	.	.
Pozarolniczy rozwój terenów wiejskich	+	.	-	+	+	.	+	.
Restrukturyzacja i reorientacja towarowych gospodarstw rolnych i zakładów przetwórstwa żywności.	+	+	-	+	.	.	+	.

Cel	Kapitał operacyjny	Kapitał gospodarczy	Kapitał ludzki	Kapitał społeczny	Kapitał naturalny
Efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego					
Rozwijanie świadomości proekologicznej	·	·	+	+	+
Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki	+	·	·	+	·
Skuteczna promocja walorów turystycznych i system informacji turystycznej	+	+	·	·	·
Rozwój usług kulturalnych, zdrowotnych i sportowych dla mieszkańców regionu i gości zagranicznych	+	+	+	+	·

Kolor ciemnozielony (++) oznacza relacje bardzo korzystne, jasnozielony (+) korzystne, żółty – neutralne, natomiast kolor czerwony został użyty dla wskazania tych ważnych dziedzin, w których postęp był szczególnie niewielki, i w których należy intensyfikować działania w kolejnych etapach realizacji strategii.

3.6. Analiza mocnych i słabych stron województwa

Podsumowaniem diagnozy potencjału województwa lubuskiego jest analiza, przeprowadzona zgodnie ze schematem „czterech kapitałów”, zastosowanym w analitycznej części diagnozy.

Kapitał materialny

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Napływ kapitału zagranicznego ▪ Powiązania eksportowe lubuskich firm oraz korzystny w długim horyzoncie czasowym bilans handlowy województwa ▪ Względnie wysoki udział sektora usług w strukturze gospodarczej regionu ▪ Wysoka umiejętność i duża skuteczność w pozyskiwaniu i wykorzystaniu zewnętrznych źródeł finansowego wsparcia rozwoju regionu ▪ Gęsta sieć dróg ▪ Lotnisko w Babimóście o parametrach umożliwiających rozwój wszystkich form transportu lotniczego. ▪ Duży potencjał turystyczny w postaci zasobów naturalnych i bogatego dziedzictwa kulturowego ▪ Efektywny potencjał produkcji i przetwórstwa mięsa 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niski udział B&R w gospodarce oraz skrajnie niskie wydatki przedsiębiorstw na ten sektor ▪ Niski poziom innowacyjności firm ▪ Niewykorzystany potencjał rozwoju turystyki w województwie. ▪ Niski standard usług turystycznych. ▪ Brak systemu przepływu informacji o możliwości pozyskania inwestorów ▪ Zbyt mało terenów „gotowych – uzbrojonych” pod nowe inwestycje. ▪ Niska jakość przestrzeni miast, dekapitalizacja zabudowy. ▪ Niska jakość połączeń drogowych, kolejowych i lotniczych z innymi regionami kraju oraz z krajami UE. ▪ Dekapitalizacja sieci kolejowej oraz jej zły stan techniczny. ▪ Mało nowoczesna sieć utrudniająca powszechny rozwój połączeń teleinformatycznych poza miastami. ▪ Niski poziom dostępności do Internetu, zwłaszcza na obszarach wiejskich ▪ Dekapitalizacja urządzeń melioracji w tym systemu ochrony przeciwpowodziowej

Kapitał naturalny

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosunkowo mało przekształcone, w stosunku do innych regionów w Polsce i w UE, środowisko naturalne (przewaga tzw. krajobrazu naturalnego) ▪ Najwyższy w skali kraju udział lasów w powierzchni województwa ▪ Niski stopień zanieczyszczenia powietrza ▪ Rozwiązana gospodarka ściekowa w większości miast regionu. ▪ Racjonalna gospodarka odpadami. ▪ Rozbudowana sieć gazownicza na terenie województwa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Liczne zdegradowane obszary przemysłowe, powojkowe i popegeerowskie ▪ Niekorzystna struktura lasów (monokultura sosnowa) ▪ Przestarzałe sieci i urządzenia ochrony środowiska ▪ Niedostateczna rozbudowa sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich ▪ Zła jakość gleb i deficyt wód gruntowych dla produkcji rolnej

Kapitał ludzki

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">▪ Względnie korzystna struktura demograficzna regionu - duży udział młodych osób.▪ Dobrze rozwinięta sieć instytucji szkolnictwa wyższego, duża liczba studentów i relatywnie wysoki wskaźnik uczestnictwa w edukacji szczebla wyższego.▪ Uniwersytet Zielonogórski podnoszący jakość kapitału ludzkiego	<ul style="list-style-type: none">▪ Niski wskaźnik wykształcenia na poziomie wyższym.▪ Niewystarczający poziom oraz wadliwa struktura kwalifikacji zawodowych nieprzystająca do potrzeb gospodarki województwa▪ Niski poziom uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu ustawicznym zawodowym, w szczególności na obszarach wiejskich▪ Wysokie bezrobocie strukturalne▪ Słabo rozwinięta infrastruktura społeczna▪ Niska jakość ochrony zdrowia szczególnie na obszarach wiejskich i w małych miastach

Kapitał społeczny

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">▪ Dobrze rozwinięta sieć współpracy przedsiębiorców.	<ul style="list-style-type: none">▪ Brak zaufania społecznego▪ Niski poziom uczestnictwa w organizacjach pozarządowych.▪ Brak współdziałania i niski poziom uczestnictwa społecznego.

4. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO W ŚWIETLE „STRATEGII ”

Strategia Lizbońska (SL) przyjęta na Szczycie Rady Europejskiej w styczniu 2000 roku w Lizbonie, jest najszerszym i najbardziej aktualnym programem społeczno- gospodarczym Unii Europejskiej. Wprowadzie jej główne cele ukierunkowane są na skuteczną rywalizację Wspólnoty z innymi obszarami gospodarczymi (głównie z USA) oraz na osiągnięcie zdefiniowanych w tym dokumencie przewag konkurencyjnych w określonym horyzoncie czasowym, jednak po wejściu Polski do Unii Europejskiej stanowić ona musi ważny punkt odniesienia w procesie tworzenia i aktualizacji strategii wszystkich polskich województw. Dla całego obszaru Unii Europejskiej sformułowany w Strategii Lizbońskiej cel strategiczny zakłada stworzenie do roku 2010 najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki świata, opartej na wiedzy, rozwijającej się w warunkach zrównoważonego wzrostu gospodarczego, zapewniającej większą liczbę lepszych miejsc pracy oraz większą spójność społeczną⁹.

Jest oczywiste, że dla Polski – a tym bardziej dla wszystkich regionów naszego kraju - osiągnięcie w tym okresie celów zakładanych w SL będzie ze zrozumiałych względów trudne. Świadomość wyzwań, jakie podjęliśmy wstępując do UE oraz szans, jakie w procesie osiągania tych celów stwarza polityka spójności Unii Europejskiej wskazuje na potrzebę dokładnego określenia miejsca każdego polskiego regionu na tle celów SL i tempa osiągania lizbońskich celów.

Podkreślić należy, że ten ważny unijny dokument był w kolejnych latach uzupełniany i rozszerzany. Wzbogacenie SL następowało kolejno na Szczytach w Sztokholmie (marzec 2001), w Goeteborgu (czerwiec 2001) i Barcelonie (marzec 2002). Szczególnie ważne są rekomendacje określone na szczycie goeteborskim – dotyczyły one kluczowych zagadnień z zakresu środowiska i zrównoważonego rozwoju.

⁹ Lisbon European Council, Presidency conclusion, Rada Europejska, marzec 2000 r.

Tabela 2 Zestawienie wybranych głównych celów Strategii Lizbońskiej oraz miejsce województwa lubuskiego na drodze do osiągnięcia tych celów

Główne cele Strategii Lizbońskiej (poziom regionalny)	Wskaźnik liczbowy- rok osiągnięcie celu zawartego w SL	Aktualny poziom wskaźnika w województwie lubuskim - opis stanu tego wskaźnika (dane z lat 2002-2003)
Stopa zatrudnienia	67% w roku 2005 (Sztokholm) 70% w roku 2010 (Lizbona)	W IV kwartale 2003 r stopa zatrudnienia w Lubuskim wynosiła 40,8%
Stopa zatrudnienia kobiet	57% w roku 2005 (Sztokholm) 60% w roku 2010 (Lizbona)	Stopa zatrudnienia kobiet w tym samym okresie- 35,0%
Stopa zatrudnienia osób w wieku 55-64 lat	50% w roku 2010 (Sztokholm)	Stopa zatrudnienia w grupie wiekowej ponad 55 lat wynosi 11,5%
Wzrost o 5 lat wieku emerytalnego	Do roku 2010 (Barcelona)	Uregulowania na poziomie państwa
Wydatki na Badania i Rozwój –B & R	Sięgające 3% PKB do 2010 roku i pochodzące w 2/3 z przedsiębiorstw (Barcelona)	Wg danych zawartych w założeniach NSRR na lata 2007-2013 nakłady na sektor B&R w województwie lubuskim są – obok świętokrzyskiego- najniższe w kraju w relacji do PKB i wynoszą 0,10%
Podłączenie wszystkich szkół do Internetu	100% szkół do 2002 roku	Dla poszczególnych typów szkół wyposażenie w komputery z dostępem do Internetu wynosi odpowiednio: szkoły ponadgimnazjalne – 100% gimnazja – 75,4% szkoły podstawowe – 84,1% (dane na koniec roku 2003)
Przeszkolenie wszystkich nauczycieli w zakresie umiejętności korzystania z Internetu	Do 2003 roku	Odnotowuje się tendencję zwyżkową
Otwarty rynek energetyczny dla przedsiębiorstw, a następnie dla odbiorców indywidualnych	W roku 2004 (Barcelona)	Uregulowania na poziomie państwa
Zdolność przesyłowa energii (cross- order)	Min. 10% zdolności produkcyjnej do 2005 roku (Barcelona)	j.w.
Wejście w Europejski Obszar Powietrzny	Do 2004 roku (Barcelona)	Uregulowania na poziomie państwa

Wzrost produkcji energii elektrycznej pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych w ogólnej konsumpcji energii	Poziom 22% do roku 2010 (Goeteborg)	Obecny poziom w województwie lubuskim-wg analiz przeprowadzonych przez Departament Gospodarki Urzędu Marszałkowskiego wynosi 8%. Łącznie dla energii elektrycznej i ciepłej- 1,2%.
Przeciwdziałanie zmianom klimatycznym	Brak wskaźników-określone tendencje i działania - wg zapisów w Protokole z Kioto	Tendencje dla województwa zawarte są w diagnozie problemowej

Źródło: Opracowanie własne

Przy określaniu celów operacyjnych w aktualizowanej strategii oraz w grupie wskaźników uwzględnianych w procesie monitorowania, cele **Strategii Lizbońskiej** są w szerokim zakresie wzięte pod uwagę.

Strategia Lizbońska została uwzględniona w formułowaniu nowych zasad spójności - naczelnej dyrektywy polityki strukturalnej Unii Europejskiej. We wspomnianym już dokumencie Komisji Europejskiej z lipca 2005 (por. przyp. 3) wskazano, iż osiągnięcie spójności w obrębie Unii Europejskiej będzie możliwe przez realizowanie następujących działań:

- inwestowanie w obszarach charakteryzujących się wysokim potencjałem dla wzrostu, szczególnie w sferze kapitału materialnego oraz ludzkiego;
- inwestowanie w te dziedziny, które przyczyniają się do wzrostu i zwiększania zatrudnienia – ze szczególnym uwzględnieniem technik telekomunikacyjnych i informatycznych, przedsięwzięć innowacyjnych, potencjału badawczego oraz edukacji i szkoleń;
- rozwijanie komplementarności poszczególnych polityk UE oraz uzyskiwanie efektów synergicznych;
- mobilizowanie dodatkowych zasobów, a w tym przesuwanie środków do dziedzin i miejsc gwarantujących ich najbardziej efektywne wykorzystywanie;
- zwiększanie jakości zarządzania sprawami publicznymi dzięki rozprzestrzenianiu doświadczeń wynikających ze stosowania dobrych praktyk, rozwijaniu partnerstw publiczno-prywatnych, rozwijaniu kultury ewaluacji;

- promowanie zintegrowanego podejścia do spójności terytorialnej i tworzenia społeczności zdolnych do uzyskiwania trwałego rozwoju¹⁰.

Jak wynika z tego krótkiego przeglądu nowych tendencji w polityce spójności Unii Europejskiej, zrywa ona z tradycyjną interpretacją tej polityki jako dążenia do wyrównywania poziomu zamożności ludności i poziomu rozwoju układów terytorialnych. Polityka ta została ostatnio wyraźnie przesunięta z bieguna „równość” ku biegunowi „wydajność”, co powinno znaleźć swoje odzwierciedlenie także w strategiach krajów członkowskich i ich regionów.

5. WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE W PRZESTRZENI EUROPEJSKIEJ

Na Sesji Sejmiku Województwa Lubuskiego, w trakcie której przyjęta została „Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego”, równolegle uruchomione zostały prace nad „Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego”. Plan ten został przyjęty na ostatniej, XXXVII Sesji w I Kadencji Sejmiku Województwa Lubuskiego w dniu 2 października 2002 roku.

Uznając oba ww. dokumenty jako najważniejsze i w najwyższym stopniu spójne, poniżej przedstawiono szeroką syntezę zapisów i rekomendacji dotyczących przestrzennego rozwoju procesów społeczno-gospodarczych w regionie.

Historycznie pojęcie **Ziemi Lubuskiej** na obszarze dzisiejszego województwa pojawiło się już we wczesnym średniowieczu. Ziemia ta leżała po obu stronach obecnej granicy, obejmując północną część dzisiejszego województwa lubuskiego i Brandenburgii. Utworzone w 1950 roku województwo zielonogórskie, zbliżone kształtem do obecnego lubuskiego, składało się z peryferyjnych części Wielkopolski, Śląska, Pomorza Zachodniego i historycznej części Brandenburgii. Od tego czasu minęło pół wieku. Na obszarze wyraźnie zarysowanym geograficznie rzekami Nysą i Odrą, ciągiem jezior zbański, północną krawędzią Borów Dolnośląskich i południową granicą Pomorza Zachodniego, ukształtował się region o względnej jednorodności ekonomicznej, z rozwiniętymi strukturami oraz instytucjami nauki i kultury, zamieszkały przez ludność, mającą wysokie poczucie wspólnoty interesów. Nawet po roku 1975 utworzone wówczas województwa zielonogórskie i gorzowskie nazywane były województwami lubuskimi.

¹⁰ Cohesion Policy in Support of Growth and Jobs, op.cit. str. 7.

Przez województwo przebiegają dwie ważne osie tranzytowe. Pierwszą z nich jest najważniejsza dla Polski część transeuropejskiego połączenia wschód – zachód, biegnącego z zachodu Europy przez Berlin i Poznań do Warszawy i dalej na wschód; drugą jest ważna droga północ - południe ze Skandynawii przez Szczecin, Gorzów Wlkp., Zieloną Górę do Pragi (z rozgałęzieniem na Wrocław) i dalej na południe. Przez południową część województwa przebiega inna ważna droga Berlin – Wrocław – Kraków – Ukraina.

Przez powojenne półwiecze region znajdował się na peryferiach państwa polskiego. Okoliczności te wpłynęły na mniejszy zakres industrializacji niż w wielu innych regionach Polski.

Przez długi okres granica była czynnikiem wyraźnie niekorzystnym dla rozwoju województwa, ponieważ jej nieprzenikalność oraz ograniczenia w osiedlaniu się w strefie nadgranicznej uniemożliwiały ekonomiczne wykorzystanie korzyści wynikających z położenia regionu.

Zjednoczenie Niemiec oraz transformacja polskiej gospodarki stworzyły warunki dla szerokiej wymiany handlowej oraz współpracy transgranicznej w miastach podzielonych i na obszarach sąsiednich. Granica przestała dzielić, a województwo lubuskie uzyskało szansę szybkiej integracji z przestrzenią europejską. Powstały instytucje międzynarodowe, w tym euroregiony, organizujące polsko-niemiecką współpracę miast i gmin, a także instytucje edukacyjne (Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie n/O i Collegium Polonicum w Słubicach).

Wejście Polski do Unii przyczynia się do większej integracji regionu z zachodnim sąsiadem i do powstania międzyregionalnego rynku pracy i usług, na wzór wielu obszarów przygranicznych w Europie Zachodniej. W procesach tych należy upatrywać zupełnie nowych, bardzo korzystnych uwarunkowań rozwoju województwa lubuskiego.

Dla rozwoju województwa lubuskiego istotne znaczenie ma bliskość **Berlina**, który staje się dużą metropolią o znaczeniu europejskim, choć dzieje się to w tempie wolniejszym, niż zakładano u progu lat 90-tych. Oddziaływanie tego miasta wzrosło wraz z rozszerzeniem Unii Europejskiej na wschód. Berlin zajmuje ważne miejsce w tak zwanym “europejskim bumerangu” - osi rozwoju od Budapesztu przez Wiedeń, Bratysławę, Pragę, Drezno, Wrocław, Berlin, Poznań do Szczecina i Trójmiasta. Bliskość Berlina to wielka szansa regionu w wykorzystaniu walorów środowiska dla rozwoju różnorodnych form turystyki i wypoczynku.

Województwo lubuskie, ze względu na walory krajobrazowe, lasy, jeziora i stosunkowo czyste środowisko, może stać się częścią zaplecza turystycznego, a także mieszkaniowego Berlina, Poznania i Wrocławia. Rozwój Poznania i Wrocławia. Oba te miasta – rodzące się metropolie – będą zyskiwały znaczenie w Europie, jako ośrodki koncentracji napływu kapitału zagranicznego, wymiany handlowej, znacznego potencjału akademickiego, naukowego i kulturalnego. Integracja tych miast z siecią metropolii europejskich będzie w znacznym stopniu uzależniona od tempa rozwoju polskich części pasm transeuropejskiej infrastruktury, w tym autostrad i lotnisk.

Dla północnej części województwa lubuskiego istotne jest oddziaływanie **Szczecina**. Wynika ono z bliskości tego dużego ośrodka miejskiego i portu oraz jego powiązań np. w sferze gospodarczej czy szkolnictwa wyższego.

6. WIZJA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO ZA 20 LAT

W budowie strategii wizja ma znaczenie kluczowe. Jest to wyraz chęci i dążeń mieszkańców regionu i jego władz samorządowych. Wizja określa pożądane kierunki rozwoju regionu, pozwalając na dokonanie oceny jego cech oraz na tym tle na sformułowanie celów rozwoju.

Minęło 20 lat od przyjęcia przez Sejmik Województwa Lubuskiego pierwszej strategii rozwoju tego regionu. Ponad 15 lat temu Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Region lubuski od ponad ćwierćwiecza wspierany jest środkami Wspólnoty i nadal wśród polskich regionów korzysta z tego wsparcia najskuteczniej.

Województwo lubuskie dobrze wykorzystało walory środowiska i położenia w zjednoczonej Europie. Szybko rozwinęła się gospodarka, przemysł zaawansowanych technologii, poprawiła się infrastruktura techniczna, tworzone są nowe, atrakcyjne miejsca pracy. Poprawiła się znacznie jakość życia, dzięki większej dostępności szerokiej gamy usług publicznych – transportu, komunikacji, edukacji, ochrony zdrowia, kultury, wypoczynku i zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom.

Dzięki postępowi w telekomunikacji i rozwojowi komplementarnych do niej usług, mieszkańcy lubuskiego weszli w zaawansowaną fazę społeczeństwa informacyjnego, którego kształtu w okresie realizacji strategii w chwili obecnej nie można w pełni przewidzieć. Już niedługo większość kontaktów z urzędami, a także z sieciami handlowymi, będzie odbywać się w sieci, rozwinie się także e-edukacja oraz inne formy

uczestniczenia w wymianie i przetwarzaniu informacji.

Infrastruktura drogowa została gruntownie zmodernizowana. Wybudowano autostrady A2 i A18 oraz drogę ekspresową S3, stąd Zielona Góra została połączona bezpieczną drogą szybkiego ruchu z Gorzowem, a oba te miasta ze Szczecinem i Wrocławiem. Zmodernizowano dojazdy do przejść granicznych oraz drogi z Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry do Wielkopolski. Uruchomione autostrady A2 i A18 oraz droga ekspresowa S3 przyczyniają się do aktywizacji usług (hotele, restauracje, stacje paliw itp.) w ich pasach, jak również do lokowania nowych przedsiębiorstw – w tym z kapitałem zagranicznym – w ich pobliżu. W pierwszych latach realizacji strategii otwarto kilka nowych przejść granicznych, po wybudowaniu mostów na Nysie i Odrze, co zintensyfikowało współpracę transgraniczną. Dzięki większej przenikalności granicy, a następnie dzięki jej otwarciu, po wejściu do układu z Schengen, możliwy był szybki rozwój i podniesienie poziomu technologicznego małych i średnich firm kooperujących z dużymi, nowoczesnymi przedsiębiorstwami w Polsce i w Niemczech. Nowe szybkie połączenia drogowe usprawniły komunikację z sąsiednimi regionami kraju oraz niemieckim obszarem gospodarczym. Dawne przeprawy promowe stanowią dzisiaj jedynie regionalną atrakcję turystyczną.

Wysoki poziom kształcenia gwarantuje Uniwersytet Zielonogórski, mieszczący się w dwóch kampusach, w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. Uniwersytet ten został sfederowany z Uniwersytetem Europejskim Viadrina. Wzrosła liczba zespołów naukowych mających silną pozycję w nauce krajowej i międzynarodowej, zacieśniła się współpraca tych placówek ze sferą gospodarczą. Uniwersytet Zielonogórski jako jeden z pierwszych w Polsce zrealizował ideę uniwersytetu przedsiębiorczego.

Turyści z Polski i zagranicy z podziwem oglądają odnowione śródmieścia Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. oraz innych miast. Poznawanie atrakcji regionu jest ułatwione dzięki oznakowaniu turystycznemu, zgodnemu z wzorcami europejskimi (województwo lubuskie już w 2001 r. zrealizowało pierwszy w kraju, pilotażowy program kompleksowego oznakowania turystycznego). Rozbudowana baza turystyczna o zróżnicowanym standardzie (hotele, pensjonaty, kempingi i gospodarstwa agroturystyczne) przyjmuje gości z Polski, Niemiec i z innych krajów, mających do dyspozycji setki kilometrów dobrze oznakowanych i opisanych w przewodnikach leśnych ścieżek do jazdy na rowerze i do jazdy konnej. Niektórzy turyści korzystają z transportu lotniczego,

ponieważ lotnisko w Babimoście obsługuje kilka stałych połączeń lotniczych oraz przyjmuje loty czarterowe. Dla turystów organizowane są cykliczne imprezy kulturalne oraz specjalistyczne targi.

Środowisko przyrodnicze regionu uległo istotnej poprawie dzięki budowie kolejnych oczyszczalni ścieków i rozbudowie sieci kanalizacji, szczególnie na obszarach wiejskich, oraz modernizacji zakładów przemysłowych. Regulacja rzek i modernizacja systemu infrastruktury technicznej z tym związana, zdecydowanie poprawiła warunki ochrony przeciwpowodziowej.

Rolnictwo odgrywa już znikomą rolę w gospodarce regionu, a ludność rolnicza w dużej części przeszła do zajęć w sektorze usług, który znacznie się rozwinął. Pozostałe duże towarowe gospodarstwa rolne skutecznie konkurują na rynku krajowym i europejskim, oferując żywność wysokiej jakości.

Rozwinęły się przedsiębiorstwa założone przez pracowników Uniwersytetu Zielonogórskiego, tworząc Lubuski Park Technologiczny. Poprawił się także znacznie poziom technologiczny małych i średnich przedsiębiorstw dzięki działalności lubuskiego centrum transferu technologii. Wieloletnia działalność tego centrum przyczyniła się do wzrostu nowoczesności i konkurencyjności lubuskiej gospodarki.

Województwo lubuskie jest aktywnym regionem działającym na rzecz integracji europejskiej, przodującym w budowaniu europejskiej świadomości, zacieśnianiu kontaktów gospodarczych, edukacyjnych i kulturalnych. W lubuskim funkcjonują ośrodki edukacji i informacji europejskiej, w których szkolą się w praktycznych zagadnieniach współpracy transgranicznej przedstawiciele innych polskich oraz środkowo - i wschodnioeuropejskich regionów.

7. KONCEPCJA STRUKTURY PRZESTRZENNEJ

W zaktualizowanej koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 6 września 2005 ustalono następujące cele gospodarowania przestrzenią:

Głównym celem przestrzennego zagospodarowania Polski jest wykorzystanie dobrze wykształconej policentrycznej struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju do dynamizacji rozwoju Polski i przełamanie w ten sposób jej zapóźnienia cywilizacyjnego. Cel ten jest zbieżny ze strategicznym celem NPR 2007–2013.

Zagospodarowanie przestrzenne kraju powinno umożliwiać osiągnięcie trwałego, wysokiego tempa wzrostu polskiej gospodarki, przy zapewnieniu poprawy stanu środowiska przyrodniczego i umożliwieniu obecnym i przyszłym mieszkańcom kraju równoprawnego dostępu do zasobów przyrody i dóbr kultury. W szczególności powinno zaś ułatwiać tworzenie gospodarki opartej na wiedzy i budowanie nowoczesnego, obywatelskiego społeczeństwa informacyjnego.

Zagospodarowanie przestrzenne powinno zwiększać integrację funkcjonalną najważniejszych ogniw układu osadniczego i produkcyjnego kraju, ich relacje z układem regionalnym oraz powiązania Polski z otoczeniem międzynarodowym.

Jednym z celów zagospodarowania przestrzennego jest zwiększanie dyfuzji rozwoju z miejsc i ośrodków już obecnie najwyżej rozwiniętych i mających szanse na uzyskanie wysokiej dynamiki wzrostu do obszarów rozwiniętych niżej, które z ośrodkami tymi mogą być lepiej powiązane, dzięki rozwojowi infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, a także dzięki dostępowi do informacji dostępnej w tych ośrodkach i zacieśniania kooperacji z instytucjami i firmami w nich funkcjonującymi. Ponadto celem zagospodarowania przestrzennego jest pomoc w przyspieszeniu wyposażenia w infrastrukturę materialną regionów, do których efekty dyfuzji docierają w mniejszym stopniu.

Dokument ten sformułował także zasady, jakie powinny zostać przyjęte przez podmioty opracowujące plany przestrzennego zagospodarowania niższych szczebli.

Cele przestrzennego zagospodarowania kraju będzie można osiągnąć, jeżeli polska przestrzeń w horyzoncie czasu objętym koncepcją – czyli do 2025 r. – będzie przestrzenią charakteryzującą się następującymi cechami:

- otwartą na Europę i świat, a jednocześnie ułatwiającą zwiększanie poziomu funkcjonalnej spójności przestrzeni europejskiej – zgodnie z zasadami polityki spójności Unii Europejskiej i jej terytorialnego wymiaru;
- konkurencyjną, innowacyjną i efektywną, która tworzy warunki umożliwiające kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego i uzyskiwanie przez podmioty gospodarujące trwałej międzynarodowej przewagi konkurencyjnej;
- zintegrowaną wewnątrznie i funkcjonalnie spójną we wszystkich istotnych wymiarach: w układach międzyregionalnych (szczególnie znacznie ma tu system powiązań wielkich miast kraju) oraz w układach wewnątrzregionalnych (relacje ośrodek regionalny – ośrodki subregionalne) i lokalnych;
- wyposażoną w dobrze zachowane, zróżnicowane i bogate biologicznie środowisko przyrodnicze, która tworzy warunki do stabilnego i międzypokoleniowo zrównoważonego rozwoju;
- zróżnicowaną, która umożliwia wykorzystanie przyrodniczych, społecznych, gospodarczych i kulturowych potencjałów poszczególnych układów terytorialnych do ich harmonijnego rozwoju;
- politycznie zdecentralizowaną, w której samorządy lokalne i regionalne mogą realizować zróżnicowane przestrzennie cele rozwoju układów terytorialnych w ramach unitarnego demokratycznego państwa prawa;
- estetyczną i uporządkowaną zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, respektującą zróżnicowane kulturowo i historycznie tradycje architektoniczne oraz w możliwie jak największym stopniu zachowującą walory naturalnego krajobrazu przyrodniczego;
- przyjazną człowiekowi, pozbawioną barier architektonicznych utrudniających, a często uniemożliwiających aktywne życie osobom niepełnosprawnym.

Z przesłanek **ekologicznych** polityki przestrzennej należy podkreślić znaczenie dużych zasobów różnorodności biologicznej, specyfikę odporności przyrody, celowości zachowania walorów przyrody i restytucji utraconych walorów oraz przesłanki kulturowe, stanowiące wytyczne dla regionu lubuskiego.

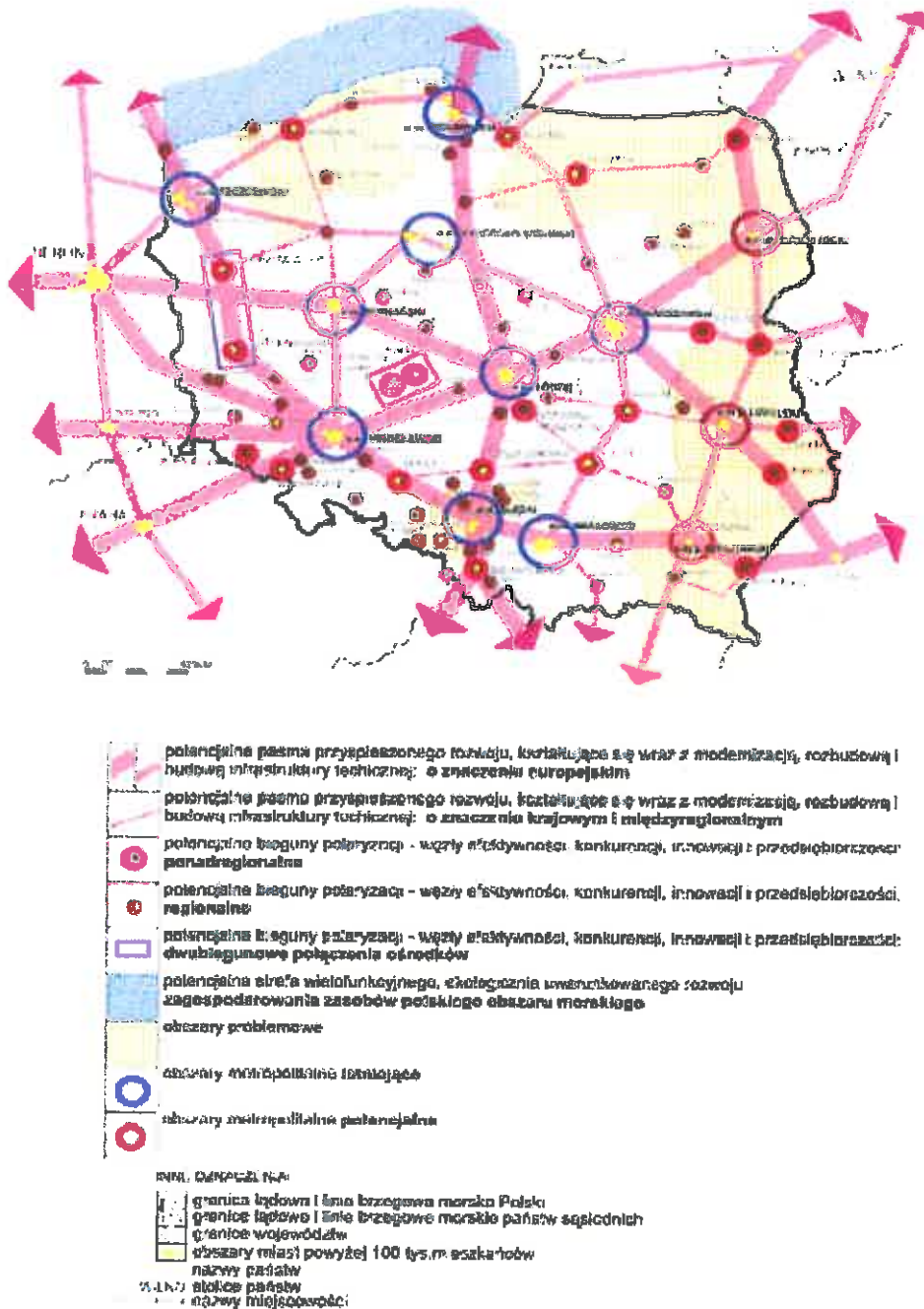
Jako przedmioty współpracy transgranicznej województwa lubuskiego z zachodnim sąsiadem należy wymienić:

1. Modelowe rozwiązanie zrównoważonej i otwartej na przestrzeń europejską osnowy strukturalnej regionu z cenną rentą położenia w środkowej Europie.
2. Europejską enklawę zdrowej przyrody z zasobami turystycznymi, rekreacyjnymi i usługowymi.
3. Atrakcyjne obszary lokalizacji inwestycji.
4. Dynamiczne, młode i wykształcone społeczeństwo,

5. Udział w sieci TEN (Trans-European-Networks, transport, telekomunikacja, energetyka).

8. STRUKTURA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Koncepcja strukturalna przestrzeni regionu lubuskiego wynika z charakterystyki zagospodarowania województwa, wniosków wyprowadzanych z uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych z powiatów i gmin, opracowanej wizji regionu za 15–20 lat oraz teoretycznego modelu struktury przestrzennej regionu lubuskiego. Oparta jest na polityce zrównoważonego rozwoju w sferze środowiskowej, ekonomicznej i społecznej na obszarach uznanych za najkorzystniejsze i wyznaczone elementami krystalizującymi, wykorzystuje także rozstrzygnięcia podjęte w zaktualizowanej Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju (rys.4).

Rysunek 5. Dynamiczne zrównoważenie rozwoju – ujęcie syntetyczne.

Źródło: Aktualizacja koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, Warszawa 2005 r.

Struktura przestrzenna regionu opiera się na podstawie osi konstrukcyjnych. Pierwsza oś na kierunku wschód-zachód – w środkowej części regionu to oś przyrodnicza doliny Odry, która dzieli obszar regionu na część północną i południową. Druga oś również na kierunku wschód-zachód - antropogeniczna - to korytarz paneuropejski nr II wzdłuż autostrady A-2

Berlin – Poznań – Warszawa - Moskwa i europejska linia kolejowa Berlin – Kunowice - Poznań – Warszawa - Moskwa.

Oś północ - południe tworzy bipolarny kręgosłup struktury regionu DUOPOLIS, złożony z krajowych ośrodków równoważenia rozwoju Gorzów Wlkp. – Zielona Góra do Nowej Soli, z pasmem przyspieszonego rozwoju, usytuowaną wzdłuż drogi ekspresowej S3 i na obszarze środkowoeuropejskiego korytarza transportowego. Drugą oś północ-południe– tzw. graniczną - tworzy droga w ciągu doliny Odry i Nysy Łużyckiej.

W III korytarzu paneuropejskim w południowej części Lubuskiego, przebiega autostrada A18 Berlin – Olszyna – Krzywa – Wrocław – Kraków - Kijów i europejska linia kolejowa Berlin – Cottbus – Zasieki – Żary – Żagań – Wrocław - Kijów.

W części północnej (Pasma Przyspieszonego Rozwoju Gorzów Wlkp. – Kostrzyn z potencjalnym rozwojem do Drezdenka) przebiega droga Berlin – Gorzów Wlkp. – Gdańsk– Kaliningrad (Via Baltika) i linia kolejowa o tym samym kierunku.

Wyżej przedstawione elementy konstrukcji osnowy strukturalnej regionu lubuskiego, o randze europejskiej, tworzą korytarze transportowe wschód – zachód i północ – południe o funkcjach tranzytowych, w formie krzyża kształtującego cztery ćwiartki regionu. Cała osnowa struktury przestrzennej regionu, kreuje lubuską rentę położenia o dużej wartości ekonomicznej w środkowej Europie – cechę unikalną wśród 16 polskich regionów. Inne szlaki transportowe mają dla województwa relatywnie mniejsze znaczenie, ale w powiązaniu z rzekami: Odrą, Wartą i Notecią oraz portem lotniczym w Babimoście mogą stanowić harmonijne połączenia tych trzech rodzajów transportu.

Generalna koncepcja struktury przestrzennej regionu lubuskiego stanowi najważniejszy komponent Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego.

Przyjęcie tego kierunku uzasadnia bardzo selektywny wybór elementów krystalizujących strategiczną strukturę przestrzenną regionu. Są to wybrane pasma przyspieszonego rozwoju, ośrodki rozwoju i węzły.

Duopolis/ośrodek centralny rozwoju w ciągu przyszłej drogi ekspresowej S3, Gorzów Wlkp. - Zielona Góra do Nowej Soli, oparty o krajowe ośrodki równoważenia rozwoju Zielona Góra i Gorzów Wlkp.. Ośrodki te stanowią siedziby władz wojewódzkich samorządowych i rządowych. Oba miasta pełnią funkcję ważnych węzłów transportu drogowego i kolejowego. Są to ośrodki wzrostu ekonomicznego, innowacji technologicznej i zmian społecznych, ośrodki akademickie o łącznej liczbie studentów ponad 30 tys. Duopolis stanowi podstawę dynamicznego rozwoju gospodarki województwa, działalności

administracyjno-społecznej, usług, edukacji i kultury. Stwarza korzystne warunki pracy i atrakcyjność mieszkania na tym obszarze. Duopolis posiadający atrakcyjne tereny turystyczne i weekendowe o bogatym przyrodniczo otoczeniu krajobrazowym funkcjonujące w standardach europejskich, wzbogacone o miejsca promocji kultury i sztuki oraz centra usługowe, stwarza też duże szanse rozwoju turystyki i rekreacji nie tylko dla polskich turystów ale i zagranicznych, szczególnie niemieckich. Funkcją Duopolisu jest zintegrowanie obu siedzib władz województwa, zapewnienie szybkich przemieszczeń mieszkańców z użyciem transportu drogowego (droga S3) i zmodernizowanej linii kolejowej.

Pasma Przyspieszonego Rozwoju Zespołu Gorzów Wlkp. - Zielona Góra - Nowa Sól – usytuowane w ciągu przyszłej drogi ekspresowej S3 i zmodyfikowanej linii kolejowej Gorzów Wlkp. - Zielona Góra - Nowa Sól. Pasma przyspieszonego rozwoju o znaczeniu krajowym, po modernizacji i rozbudowie infrastruktury technicznej wraz z Duopolisem, będzie terenem atrakcyjnych lokalizacji w bogatym przyrodniczo otoczeniu krajobrazowym – rzeki Odra, Warta, koncentracja jezior, liczne rezerваты i zespoły zabytkowe.

Transgraniczne Pasma Przyspieszonego Rozwoju Miast nad Odrą i Nysą Łużycką – które posiada potencjalnie szczególne dynamizujące czynniki rozwoju współpracy polsko – niemieckiej, jak: koncentrację w atrakcyjnym krajobrazie doliny Odry i Nysy Łużyckiej parków narodowych, krajobrazowych i wielu rezerwatów, doskonałą dostępność transportową i ekonomiczną do Bałtyku i bliskie sąsiedztwo metropolii berlińskiej. Możliwość integracji działań polsko – niemieckich w sferze innowacyjności technologicznej. Uwarunkowaniem dostępności Pasma jest budowa drogi granicznej wzdłuż Odry i Nysy Łużyckiej.

Południowe Pasma Przyspieszonego Rozwoju – zlokalizowane na obszarze powiatów żarskiego i zagańskiego, obejmujące atrakcyjne otoczenie Lubuska, Żar, Żagania, Szprotawy oraz Iłowej w dolinie Bobru i Borów Dolnośląskich. Pasma posiadać będzie europejskie warunki dynamicznego rozwoju, w wyniku zasadniczej poprawy dostępności transportowej

po budowie autostrady Berlin – Cottbus – lubuskie - Wrocław – Kraków – Kijów o randze korytarza paneuropejskiego i po modernizacji linii kolejowej o podobnym przebiegu. Przedstawia dużą koncentrację osadniczą o znaczeniu krajowym. Tworzy w regionie południową przeciwwagę koncentracji osadniczej w środkowej i północnej części regionu.

Północne Pasma Przyspieszonego Rozwoju Kostrzyn-Gorzów Wlkp. z potencjalnym rozwojem do Drezdenka. Pasma będzie się rozwijać równolegle do trasy drogi nr 22 Berlin – Kostrzyn-Gorzów Wlkp. – Chojnice – Gdańsk – Elbląg - Kaliningrad. Specyfika pasma wynika z jego bezpośredniego sąsiedztwa z Parkiem Narodowym „Ujście Warty” i doliną

rzeki Warty i Noteci. Od północy granicą pasma jest teren województwa zachodniopomorskiego. Natomiast miasto Kostrzyn stanowi początek na terenie województwa lubuskiego Transgranicznego Pasma Przyspieszonego Rozwoju Miast nad Odrą i Nysą Łużycką i ma stanowić ważne ogniwo w tym paśmie (mapa w załączeniu).

Transgraniczne Ośrodki Obsługi o zasięgu ponadregionalnym: Kostrzyn, Słubice i Gubin potencjalne bieguny polaryzacji, transgraniczna lokalizacja i dodatkowe funkcje drogowych i kolejowych przejść granicznych uzasadniają ich ponadregionalny zasięg po obu stronach granicy. Stanowią równocześnie podstawowe komponenty Transgranicznego Rozwoju Miast.

Regionalne Ośrodki Obsługi – Strzelce Krajeńskie – Drezdenko – Krosno Odrzańskie – Międzyrzecz – Nowa Sól – Żary – Żagań – Szprotawa – Wschowa – Sulęcín – Sulechów – Świebódzin. Regionalne ośrodki pełnią w większości funkcje siedzib powiatów a Świebódzin jako węzeł multimodalny także funkcje europejskie. Te 12 ośrodków o funkcjach i znaczeniu obsługi regionalnej/ponadlokalnej obsługi ludności mają zróżnicowane warunki dostępności, otoczenia, wielkości zaludnienia obszarów obsługiwanych, standardy infrastruktury technicznej. Wymagają stąd stopniowej rozbudowy i modernizacji. Sieć 12 regionalnych ośrodków obsługi jest uzupełniona siecią 26 ośrodków o zasięgu lokalnym.

Węzeł Europejskiego Transportu Multimodalnego – Świebódzin. Multimodalne funkcje tego węzła kontynentalnego skrzyżowania wschód – zachód, północ - południe, prowadzą się do logistyki następujących mediów transportu: II paneuropejski korytarz z autostradą A-2, linią kolejową Berlin – Warszawa – Moskwa i droga ekspresowa S3, dobre połączenie z inter - regionalnym lotniskiem w Babimoście i portem rzeczny w Cigacicach. Szacunkowa liczba nowych miejsc pracy ok. 5 tys. Lokalizacja węzła wymaga ok. 60 ha terenu w pobliżu skrzyżowania autostrady A2 z drogą ekspresową S3.

Regionalne Węzły Transportu Multimodalnego – Nowa Sól, Cigacice, Urad i Kostrzyn. Funkcje transportowe tych interregionalnych i regionalnych węzłów prowadzą się do funkcjonowania logistycznych powiązań mediów drogowych, kolejowych i wodnych. W pewnych sytuacjach węzły przejmują funkcje europejskie np. Kostrzyn i Nowa Sól.

Lotnisko krajowe/interregionalne w Babimoście

Lotnisko przeznaczone do pełnienia ważnych funkcji krajowych i interregionalnych (Berlin – Drezno – Lipsk – Poznań – Warszawa) oraz funkcji medium transportu lotniczego w regionalnym systemie multimodalnym.

9. POLITYKA PRZESTRZENNA WOJEWÓDZTWA

Kierunki zagospodarowania przestrzennego regionu lubuskiego stanowią wskazanie dla **polityki przestrzennej województwa**. Zawierają one aspekty planistyczne, lokalizacyjne i inwestycyjne. Jako instrumenty polityki przestrzennej województwa są oparte na celach głównych i operacyjnych strategii rozwoju województwa. Stanowią ich przełożenie na przestrzeń regionu w wymiarach obszaru powiatów i gmin o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym. Rozwój regionu lubuskiego jest planowany według umiarkowanej i zrównoważonej koncentracji rozwoju na obszarach uznanych za najbardziej korzystne. W myśl powyższej tezy, preferencje inwestycyjne związane z elementami krystalizującymi (ośrodki w strukturze funkcjonalno – przestrzennej) w infrastrukturze technicznej i społecznej powinny być realizowane w etapach do 2020 roku, korzystając z rządowych i samorządowych zadań publicznych i kontraktów regionalnych. W latach po roku 2020 dotyczyć to będzie wyróżnionych pasm i obszarów koncentracji z ośrodkami rozwoju.

Kierunki zagospodarowania powinny prowadzić do osiągnięcia następujących stanów w umownie przyjętym horyzoncie czasowym do 2025 roku:

- Realizowanie zasady policentrycznej koncentracji i dyfuzji sieci osadniczej na obszarze województwa z zachowaniem sekwencji priorytetów elementów krystalizujących strukturę przestrzenną i zasady kontrolowanej polaryzacji rozwoju sieci osadniczej.
- Rozwój osadnictwa regionu w preferowanych kierunkach może następować w kolejnych etapach realizacji i stymulujących publicznych inwestycji rządowych i samorządowych w systemie infrastruktury technicznej. Bez tych kluczowych inwestycji osadnictwo skieruje się na rozwój chaotyczny, bez ładu przestrzennego i uporządkowanej przestrzeni osadniczej.
- W sferze transportu jako osnowy osadnictwa - zrealizowanie etapowej modernizacji układu drogowego i kolejowego województwa, ze sprawnymi połączeniami z otoczeniem oraz uzyskanie europejskich standardów dostępności transportowej absolutnej większości miejscowości województwa i sprawnego tranzytu europejskiego.
- Polityka przestrzenna województwa powinna obejmować cały obszar województwa oraz jego powiązania i związki z przestrzenią otoczenia oraz wytyczne dla polityki przestrzennej powiatów i gmin o znaczeniu ponadregionalnym, regionalnym i tylko w uzasadnionych przypadkach o znaczeniu lokalnym.

Do głównych potencjałów rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa zaliczyć można:

- skuteczność programów ochrony zasobów środowiska przyrodniczego;
- znaczące efekty modernizacji wojewódzkiego systemu transportowego;
- skuteczność programów rewaloryzacji zasobów kulturowych w wielu miejscowościach województwa;
- wyczuwalny dla społeczeństwa gmin rozwój ekonomiczny i wzrost jakości życia;
- budowa potrzebnych nowych miejsc pracy i obiektów użyteczności publicznej;
- osiągnięcie europejskich standardów w usługach komunalnych;
- realizacja programów budowy obiektów systemu ochrony przeciwpowodziowej;
- przyrost dochodów gmin i wzrost zamożności ich mieszkańców;
- osiągnięcie sprawnej struktury przestrzennej i powiązań z bliższym i dalszym otoczeniem;
- polityka otwartości europejskiej i dostępności ekonomicznej regionu lubuskiego.

10. WYZWANIA ROZWOJOWE I KOMPLEKSY DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH

Po zakończeniu prac nad diagnozą problemową oraz w wyniku analizy regionalnych i narodowych dokumentów strategicznych dokonano wstępnej weryfikacji wyzwań rozwojowych dla regionu oraz – w konsekwencji – celów rozwojowych regionu po przesunięciu horyzontu czasowego strategii do roku 2020. Dokonując tych zamian brano pod uwagę:

- dotychczasowy stan realizacji strategii z 2000 roku,
- doświadczenia regionu z realizacji strategii w okresie przedakcesyjnym,
- nowe wyzwania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej (w tym m.in. z regionalnego ukierunkowania na cele Strategii Lizbońskiej).
- wpływ działań różnych podmiotów i poziomów decyzyjnych (również – źródeł możliwego zasilania finansowego) na rozwój regionu.

W procesie prac nad aktualizacją strategii rozwoju województwa lubuskiego sformułowane zostały następujące wnioski:

- cele główne nie wymagają dalszej rozbudowy (pozostaną **cztery cele główne**),

- **cel pierwszy** zawiera wszystkie działania o charakterze materialnym (infrastrukturalnym) zapewniające osiągnięcie wysokiej spójności przestrzennej, gospodarczej oraz społecznej, przy dokładniejszym zdefiniowaniu obszarów ostatniego członu (spójność społeczna),
- **cel drugi** – szerzej definiuje cele operacyjne w zakresie działań mieszczących się w pojęciu poziomu życia oraz podstawowych usług publicznych mających zasadniczy wpływ na jego poziom (edukacja, kultura, zdrowie, opieka społeczna),
- **cel trzeci** rozszerza pojęcie „Rozwoju przedsiębiorczości” poprzez nadanie szczególnej rangi zagadnieniom innowacyjności i transferu osiągnięć nauki do gospodarki, mając na uwadze rekomendacje wynikające ze Strategii Lizbońskiej,
- **cel czwarty** pozostaje w brzmieniu bez zmian i nadal odnosi się do efektywnego wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Generalnie po upływie pięciu lat od momentu przyjęcia aktualnie obowiązującej strategii główne wyzwania stojące przed województwem i jego samorządem wymagają niewielkich zmian i korekt. W wyniku konsultacji i dyskusji warsztatowych, w świetle aktualnie przygotowywanych dokumentów narodowych oraz mając na uwadze regionalizację działań i finansów publicznych, oczekiwaną przez samorzady i wynikającą z obecnego przebiegu prac nad Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007-2013, skorygowane wyzwania rozwojowe przedstawiają się następująco:

Wyzwanie I:

Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu.

Województwo lubuskie w swoim obecnym kształcie jest strukturą administracyjną, przestrzenną, gospodarczą i społeczną, utworzoną wokół dwóch równoważnych i wzajemnie komplementarnych ośrodków miejskich średniej wielkości. Jednym z najważniejszych wyzwań rozwojowych są działania zwiększające jego spójność, a więc poprawa infrastruktury drogowej, intensyfikacja wewnętrznych więzi gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych, umacnianie świadomości regionalnej. W stosunku do zapisów zawartych w strategii z 2000 r. wyzwaniem - po wejściu Polski do UE - staje się poprawa infrastruktury społecznej mającej wpływ zarówno na jakość życia mieszkańców oraz na atrakcyjność inwestycyjną regionu. Tutaj też mieści się potrzeba głębokiej rewitalizacji zasobów mieszkaniowych – niezależnie od źródła pochodzenia środków na ten cel. W zakresie

spójności społecznej należy dbać o podniesienie poziomu życia i zapobiegać wykluczeniu społecznemu.

W strategii z 2000 roku zwracano uwagę głównie na potrzebę podniesienia poziomu spójności gospodarczej i przestrzennej. Obecnie większy nacisk położony jest także na spójność społeczną.

Sejmik Województwa Lubuskiego przyjął lub przyjmie strategię wieloletnią w tych dziedzinach – uznając jednocześnie zawarte w nich działania jako zadania własne. W procesie regionalizacji działań sektorowych oraz w oparciu o instrumenty prawne regulujące relacje **Region - Centrum** będą mogły być określone wspólne i/lub wspierane działania nie mieszczące się w bezpośrednich kompetencjach samorządu województwa. Główne wyzwania stojące przed województwem lubuskim polegają na pomnażaniu kapitału ludzkiego, naturalnego i gospodarczego.

Wyzwanie II

Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa.

Województwo lubuskie charakteryzuje się niewystarczającym - w porównaniu z regionami sąsiednimi - poziomem wykształcenia ludności oraz niewielką zdolnością do wytwarzania i rozprzestrzeniania innowacji. Aby sprostać konkurencji we współczesnym świecie i nie zostać zepchniętym do pozycji dostawcy jedynie prostych zasobów, region musi zintensyfikować kształcenie na poziomie średnim i wyższym oraz szybko rozwijać placówki naukowo-badawcze i instytucje transferu technologii. Niezbędna jest także szeroka informatyzacja gospodarki, instytucji i gospodarstw domowych.

Wyzwanie to odpowiada nowej interpretacji spójności, nadanej temu terminowi przez Komisję Europejską w lipcu 2005 r.

Wyzwanie III:

Rozwój przedsiębiorczości, oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką.

Naturalnym kierunkiem rozwoju województwa lubuskiego, położonego w bezpośrednim sąsiedztwie wielkiego europejskiego rynku, jest intensyfikowanie wielostronnych kontaktów z partnerami zagranicznymi. Należy dążyć, by coraz więcej przedsiębiorstw w regionie,

funkcjonujących w międzynarodowym otoczeniu, stało się równymi partnerami w wymianie handlowej, technologicznej i kapitałowej. W tym celu niezbędne jest podjęcie działań wspomagających miejscową przedsiębiorczość, szczególnie małe i średnie przedsiębiorstwa, dominujące w strukturze gospodarczej województwa. Dla osiągnięcia wspomnianej uprzednio wysokiej ścieżki wzrostu niezbędne jest podniesienie innowacyjności licznych podmiotów gospodarczych funkcjonujących w województwie.

Realizacja tego wyzwania będzie zgodna z współczesnym rozumieniem spójności. Realizacji tej służyć będą analizy i przedsięwzięcia zamieszczone w Regionalnej Strategii Innowacji przygotowanej dla województwa lubuskiego w 2005 r.

Wyzwanie IV:

Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Województwo ma stosunkowo mało zanieczyszczone środowisko i dysponuje atrakcyjnymi zasobami przyrodniczymi oraz historyczno-kulturowymi. W połączeniu z tranzytowym położeniem posiada więc dobre warunki dla rozwoju różnych form turystyki. Utrzymanie wysokich standardów ekologicznych wymaga rozbudzania świadomości ekologicznej i upowszechniania zachowań chroniących i wzbogacających środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe. Zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego mogą stać się jednym z ważnych czynników rozwoju społeczno – gospodarczego. Podkreślając osiągnięte już efekty w tym względzie. Podkreślić należy wielki, wciąż nie w pełni wykorzystany, potencjał regionu dla rozwoju turystyki oraz innych dziedzin opartych na zasobach środowiska (rolnictwo ekologiczne, innowacyjne gałęzie przemysłu, usługi zdrowotne itp.)

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej oraz przy znajomości istoty programów wspierających europejskie dziedzictwo kulturowe, jako szczególnie ważne i wyróżniające region jest istnienie w Lubuskim szczególnie szerokiego spektrum walorów kulturowych związanych z historią tych ziem oraz z dziedzictwem i obyczajami zamieszkałej tu ludności.

Cztery wymienione wyżej główne wyzwania rozwojowe stanowią **osie strategii**, na które powinny być oparte konkretne działania.

11. SKUTECZNA REALIZACJA ZADAŃ BIEŻĄCYCH JAKO WARUNEK OSIĄGANIA CELÓW STRATEGICZNYCH

Podobnie jak w dokumencie z 2000 roku cele strategiczne nie obejmują działań i zadań bieżących realizowanych przez instytucje samorządu województwa oraz inne podmioty - zgodnie z ich kompetencjami (administracji rządowej, samorządów gminnych i powiatowych, instytucji regionalnych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw prywatnych). Podkreślić należy, że w opracowywanych strategiach działowych (branżowych) tego rodzaju działania bywają uwzględnione, z przekonaniem, że skuteczne wykonywanie bieżących zadań sprzyja osiągnięciu celów określonych w bardziej odległym horyzoncie czasowym.

W dalszym ciągu – podobnie jak w strategii z 2000 roku – do najważniejszych działań z tego obszaru zaliczyć należy:

W zakresie kapitału materialnego (wytworzonego):

- zapewnienie nowoczesnego systemu telekomunikacyjnego,
- zwiększenie liczby przepraw mostowych na granicy z Niemcami,
- poprawa jakości infrastruktury transportowej,
- zwiększenie budownictwa mieszkaniowego i polepszenie infrastruktury komunalnej,
- zwiększenie poziomu innowacyjności gospodarki regionu oraz jej zaawansowania technologicznego.

W dziedzinie kapitału naturalnego:

- zwiększenie skuteczności ochrony przeciwpowodziowej,
- ochrona przyrody, racjonalne wykorzystanie zasobów leśnych i poszerzanie obszarów o wysokich walorach przyrodniczych z dążeniem do utworzenia parku narodowego,
- wdrażanie europejskich norm ochrony środowiska.

W sferze kapitału ludzkiego:

- poprawa jakości kształcenia oraz efektów pracy placówek oświatowych,
- upowszechnienie wykształcenia średniego - powszechny dostęp do wykształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym,
- rozwój sieci szkolnictwa wyższego,

- rozwój systemu kształcenia ustawicznego w oparciu o współpracę sektorów edukacji i gospodarki,
- upowszechnienie nauki języków obcych,
- wzmocnienie potencjału systemu edukacyjnego w zakresie tworzenia społeczeństwa informacyjnego,
- poprawa stanu zdrowotności społeczeństwa dzięki rozbudowie i zwiększeniu jakości funkcjonowania placówek ochrony zdrowia,
- racjonalne gospodarowanie potencjałem instytucji kultury, zwiększanie dostępności do placówek kulturalnych oraz stymulowanie uczestnictwa w kulturze,
- upowszechnianie sportu masowego, głównie dzieci i młodzieży,
- ograniczenie patologii społecznych, w tym przeciwdziałanie bezrobociu,
- zmniejszenie negatywnych skutków przygranicznego i tranzytowego położenia dla bezpieczeństwa mieszkańców;
- współpraca międzyinstytucjonalna z Niemcami – wzmocnienie bezpieczeństwa na granicy państw.

W dziedzinie kapitału społecznego:

- stymulowanie i wspieranie samoorganizacji społeczeństwa, w tym różnorodnych form stowarzyszeń, zrzeszeń i organizacji społecznych,
- stymulowanie i wspieranie różnorodnych form współpracy przedsiębiorców,
- prowadzenie aktywnej polityki współpracy międzynarodowej na rozmaitych szczeblach, wspieranie obywatelskich inicjatyw w tym zakresie.

We wszystkich tych dziedzinach odpowiedzialne podmioty i ogniwa zaliczane do grona „aktorów sceny regionalnej” winny – we współpracy z samorządem województwa – przygotować odpowiednie dokumenty rangi strategicznej (**strategie, programy operacyjne**) określające cele i zadania o charakterze rozwojowym, realizowane ze środków publicznych (budżet państwa, budżety samorządowe, budżety agencji rządowych) oraz będące podstawą ubiegania się o środki z budżetu państwa w ramach kontraktów wojewódzkich, a także w ramach nowej polityki spójności UE, w ramach ustawowo

określonych zasad montażu finansowego środków publicznych. W znacznej części tych zadań istotnym czynnikiem ich realizacji winno być wykorzystanie instytucji partnerstwa publiczno-prywatnego.

Należy w tym miejscu podkreślić, że strategia – wymieniając jako ważne zadania, wykraczające poza ustawowo określone obowiązki samorządu województwa – służyć może ich rozszerzeniu. Takie poszerzenie katalogu kompetencji jest jednocześnie przyjęciem współodpowiedzialności za realizację. Samorząd będzie inicjatorem podjęcia prac nad dokumentami strategicznym, wykraczającymi poza jego kompetencje, ale mającymi ważne znaczenie dla osiągania celów głównych i operacyjnych, zdefiniowanym w niniejszym dokumencie.

Mając na uwadze dotychczasowy dorobek samorządu województwa w zakresie tworzenie wizji rozwoju regionu w kolejnych ważnych dziedzinach, poprzez opracowanie i przyjęcie strategii oraz programów wieloletnich, dokumenty te potraktowane zostały jako integralne części systemu realizacji do aktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego, a zawarte w nich cele rozwojowe jako równorzędne dla dokumentu głównego. Lista dokumentów strategicznych przedstawia się następująco:

- „Strategia zatrudniania i przeciwdziałania skutkom bezrobocia” – Uchwała XXIII Sesji – 5 marca 2001 roku,
- „Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego” - Uchwała XXXVII Sesji – 2 października 2002 roku,
- Program Ochrony Środowiska, Program Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubuskiego na lata 2003-2010 - XI/78/2003 z 15 października 2003 roku.
- Strategia Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego do 2015 roku - XVI/119/2004 z 22 marca 2004 roku.
- Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego - XX/142/2004 z 28 czerwca 2004 roku.
- Lubuska Regionalna Strategia Innowacji - XXVIII/207/2005 z 11 kwietnia 2005 roku.
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2005-2013 - ZZIX/212/2005 z 25 kwietnia 2005 roku.

12. STRATEGICZNE CELE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Przedstawiona poniżej tablica (drzewo celów) jest wypadkową prac poszczególnych Departamentów Urzędu Marszałkowskiego, przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz oceny realizacji dotychczasowej strategii.

Cele strategiczne			
1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu	2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa	3. Rozwój przedsiębiorczości oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką	4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego
Cele operacyjne			
1.1. Modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu	2.1. Podniesienie jakości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym	3.1. Usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy strefy gospodarki i instytucji naukowych	4.1. Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki
1.2. Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej	2.2. Wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo-badawczej lubuskich uczelni oraz stymulowanie ich współpracy	3.2. Rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu	4.2. Promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej
1.3. Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej – w szczególności w sferach edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i pomocy społecznej	2.3. Dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE		4.3. Podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek województwa

1.4. Usprawnianie systemu transportu publicznego z wykorzystaniem partnerstwa publiczno-prywatnego	2.4. Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży		
1.5. Wspomaganie procesów rewitalizacji miast i obszarów wiejskich	2.5. Wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego		
1.6. Podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich	2.6 Ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży		
1.7. Uzyskanie trwałych efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej			
1.8. Wspieranie działań na rzecz zwiększenia tożsamości regionalnej			

13. PONADREGIONALNE PRZEDSIĘWZIĘCIA ROZWOJOWE

Podjęcie działań w zakresie współpracy międzyregionalnej wymaga stworzenia sieci wymiany informacji, jak również odpowiedniej infrastruktury służącej koordynacji działań o znaczeniu międzyregionalnym. W wyniku konsultacji z regionami ościennymi określono zarys przedsięwzięć o charakterze ponadregionalnym, istotnych z punktu widzenia rozwoju województwa lubuskiego.

- Kontynuacja wspólnych prac uwzględniających zasady ładu przestrzennego oraz wzajemne wspieranie się na poziomie krajowym i transgranicznym w zakresie układu przestrzennego.
- Wspólne uzgodnienia w ciągu dalszych prac nad Planami Zagospodarowania Przestrzennego dotyczące sąsiadujących ze sobą regionów.
- Współpraca w ramach udroźnienia połączenia transportowo-komunikacyjnego na linii północ-południe (woj. zachodniopomorskie, lubuskie, dolnośląskie i głębiej na południe kraju – autostrada A-2 i Europy) oraz wschód - zachód – autostrada A-3.
- Koordynacja modernizacji i budowy dróg wojewódzkich i powiatowych, a także wspieranie się w podejmowaniu działań na rzecz rozwoju sieci dróg krajowych.
- Wspólne działania w zakresie efektywności ekonomicznej i organizacji infrastruktury transportowej.
- Kontynuacja prac związanych z rozwojem transportu lotniczego, kolejowego i rzecznoego.
- Współpraca nad systemem bezpieczeństwa energetycznego regionów.
- Koordynacja w zakresie racjonalnej i spójnej gospodarki wodnej ze szczególnym uwzględnieniem działań proekologicznych oraz małej retencji.
- Wspieranie i inicjowanie porozumień gospodarczych na obszarze regionów – wspieranie tworzenia ponadregionalnych branżowych klastrów.
- Wspieranie działalności badawczej i technologicznej w obszarach powiązania sfery B+R z gospodarką oraz inspirowanie przedsiębiorców do inwestowania w B+R.
- Współpraca w zakresie kreowania ponadregionalnych produktów turystycznych, np. szlaki rowerowe, konne, pola golfowe przy jednoczesnym zapewnieniu realizacji kompleksowych programów ochrony środowiska.
- Inicjowanie i poparcie dla sąsiadujących ze sobą jednostek samorządu terytorialnego w realizacji wspólnych przedsięwzięć oraz strategii kierunkowych.

- Współpraca w zakresie opracowywania i aktualizacji regionalnych strategii budowy społeczeństwa informacyjnego.
- Szeroko rozumiana współpraca międzyregionalna, zbieżna polityka w zakresie kontaktów ze wspólnymi sąsiadami zagranicznymi.

14. SYSTEM MONITOROWANIA STRATEGII

Instytucjonalną strukturę systemu monitorowania zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego tworzą:

- Sejmik Województwa Lubuskiego,
- Regionalny Komitet Sterujący ds. rozwoju województwa,
- Zarząd Województwa Lubuskiego.

Ocena realizacji strategii dokonywana będzie corocznie oraz w średniookresowym przedziale czasowym w terminie począwszy od 2006 roku. Zgodnie z obowiązującym systemem oceny działań i przedsięwzięć mających wpływ na rozwój regionu wnioski z przeprowadzonego procesu monitorowania przedstawione będą w formie prezentacji:

- wskaźników produktu,
- wskaźników rezultatu,
- wskaźników oddziaływania.

Analiza coroczna dotyczyć będzie wskaźników produktu i rezultatu. W przypadku wskaźników oddziaływania konieczne będzie przeprowadzenie procesu monitorowania po zakończeniu każdego okresu planowania finansowego UE oraz w połowie tego okresu. W odniesieniu do aktualizowanej lubuskiej strategii ocena jej oddziaływania na rozwój regionu winna być dokonana w następujących terminach:

- do połowy roku 2007 – za okres planowania finansowego 2004-2006,
- do końca roku 2009 – w ramach oceny mid-term okresu 2007-2013,
- do połowy roku 2014 – za cały okres planowania finansowego objęty Regionalnym Programem Operacyjnym 2007-2013.

W związku z tym, że horyzont aktualizowanej strategii obejmuje okres do 2020 roku, kolejne terminy analizy wskaźników oddziaływania dostosowane będą do przyjętej przez Polskę oraz przez Unię Europejską następnej perspektywy finansowej. Należy podkreślić,

że w Traktacie Konstytucyjnym UE – znajdującym się obecnie w procesie ratyfikacji przez kraje członkowskie - określono, że planowanie finansowe UE obejmować winno średnie okresy czasowe - nie krótsze niż 5 lat. Nie jest więc w chwili obecnej przesądzone czy kolejny okres obejmować będzie lata 2014 - 2020.

Biorąc pod uwagę fakt, że przyjmowane w województwie strategie i programy wieloletnie (strategiczne dokumenty działowe), dotyczące ważnych działań życia społeczno-gospodarczego stanowią integralną część Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego, ich ocena i proces monitorowania winien być dokonywany w ramach przedstawianego w niniejszym rozdziale systemu instytucjonalnego oraz w tych samych terminach. W zależności od przedmiotu tych dokumentów do procesu ich monitorowania będą mogły być włączane inne ogniwa, zgodnie z zapisami stosownych uchwał Sejmiku Województwa Lubuskiego, przyjmujących dokumenty rangi strategicznej.

Zadania i kompetencje wymienionych wyżej podmiotów tworzących instytucjonalny system monitorowania strategii przedstawiają się następująco:

- Zarząd Województwa Lubuskiego - dokonuje okresowej oceny stopnia realizacji strategii w oparciu o stworzony dla tego celu system sprawozdawczy oraz w oparciu o przyjęty zestaw wskaźników rezultatu i oddziaływania;
- Regionalny Komitet Sterujący powołany na podstawie uregulowań zawartych w ustawie o Narodowym Planie Rozwoju, w oparciu o przedłożoną przez Zarząd ocenę realizacji strategii¹¹, pełni rolę podstawowego ogniwa konsultacji społecznej w procesie monitorowania, ocen oraz zmian tego dokumentu. Przedłożenia zawarte w okresowej ocenie przygotowanej przez Zarząd Województwa RKS rekomenduje Sejmikowi Województwa Lubuskiego;
- Sejmik Województwa Lubuskiego, zgodnie z zapisami zawartymi w ustawie o samorządzie województwa, dokonuje oceny realizacji strategii rozwoju województwa lubuskiego, wprowadza jej uzupełnienia oraz dokonuje niezbędnych i uzasadnionych zmian tego dokumentu.

Podstawą systemu monitorowania strategii rozwoju województwa lubuskiego jest zestaw wskaźników przyjęty dla procesu monitorowania Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2007-2013. Przyjęcie jednolitego zestawu tych wskaźników dla wszystkich polskich województw stworzy podstawy do okresowego prowadzenie porównań w ujęciu międzyregionalnym. Przyjęty zestaw wskaźników odpowiadający wskaźnikom monitorowania

¹¹ Z możliwością uruchomienia z inicjatywy RKS uzupełniających analiz i ekspertyz- zgodnie z zapisami zawartymi w Regulaminie RKS.

Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego ma charakter wstępny. Ich liczba, zakres tematyczny, przyporządkowanie poszczególnym celom strategicznym i operacyjnym, definicje, poziom szczegółowości, powiązania oraz źródła pozyskiwania informacji będą szczegółowo identyfikowane w procesie tworzenia systemu monitorowania i oceny strategii.

15. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Dane dotyczące struktury budżetu finansującego realizację zaktualizowanej strategii zostały przedstawione w postaci szacunkowych wskaźników indykatywnych, prezentujących podział alokacji środków na poszczególne cele główne. Rzeczywista wartość wskaźników możliwa będzie do określenia w momencie zatwierdzenia dokumentów programowych Narodowego Planu Rozwoju.

Cele główne:

Cel 1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu	40%
Cel 2 Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa.	20%
Cel 3. Rozwój przedsiębiorczości, oraz działania na mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką.	25%
Cel 4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego	15%

Podkreślić należy, że w istocie cele główne – w stosunku do poprzedniej Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego – uległy tylko nieznacznej korekcie, wynikającej z potrzeby silniejszego powiązania lubuskiego dokumentu z celami Strategii Lizbońskiej.

Uznając zaktualizowaną strategię jako podstawę do opracowania Regionalnego Programu Operacyjnego dla województwa lubuskiego na lata 2007- 2013 należy podkreślić, że ostateczny układ celów głównych (priorytetów) negocjowanych z Komisją Europejską i Rządem RP może ulec zmianie. Wynika to z obowiązującej zasady, pozwalającej na wsparcie – w ramach danego priorytetu – tylko z jednego funduszu strukturalnego. Ponadto głównym przedmiotem negocjacji z resortami będzie zdecydowanie większa regionalizacja wsparcia niż w latach 2004 - 2006. Dotyczy to m.in. wsparcia obszarów wiejskich, dzisiaj częściowo tylko

207

ulokowanych w III Priorytecie ZPORR oraz głównie – w Sektorowych Programach Operacyjnych (Rolnictwo i Rybołówstwo).

W ramach kolejnej perspektywy finansowej UE planowane jest przesunięcie całości finansowania rolnictwa i obszarów wiejskich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. W tej sytuacji sprawą szczególnej wagi w negocjacjach na poziomie rządowym będzie zakres regionalizacji Polityki Rolnej, z jednoczesną koniecznością zgrupowania w jednym priorytecie wszystkich regionalnych działań skierowanych na wsparcie obszarów wiejskich. Przypomnieć należy, że obecnie Wspólna Polityka Rolna w całości ulokowana została na poziomie krajowym.

Biorąc pod uwagę aktualny układ celów głównych i operacyjnych oraz uwzględniając wiedzę na temat źródeł finansowych wspierania rozwoju regionalnego ze środków krajowych i Unii Europejskiej, przedstawiono na następnych stronach w formie tabelarycznej spodziewane strumienie wsparcia dla poszczególnych celów operacyjnych.

Tabela 3. Źródła finansowania działań określonych w celach operacyjnych zaktualizowanej strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego” (w perspektywie finansowej 2007-2013)

Nr celu operacyjnego	Nazwa celu operacyjnego	Środki publiczne Unii Europejskiej					Krajowe środki publiczne			Krajowe środki spoza sektora finansów publicznych			Inne		
		Europejski Fundusz Regionalnego	Europejski Fundusz Społeczny	Europejski Fundusz Rozwoju Obszarów Wiejskich	Europejski Fundusz Rybacki	Fundusz Spójności	Budżet państwa ^{12[1]}	Budżet województwa	Budżety samorządów szczebla podstawowego – gmin i powiatów	Środki podmiotów uprawnionych do wsparcia – NGO i inne podmioty nie nastawione na generowanie	Środki prywatne ^{13[2]}	Środki w ramach Partnerstwa Publiczno- Prywatnego ^{14[3]}	Mechanizm Finansowy EOG Norweski Mechanizm Finansowy	Europejski Bank Inwestycyjny	Bank Światowy
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Cel główny 1: Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu															
1.1.	Modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu	X		X		X	X	X	X				X	X	X

^{12[1]} W tym: środki z Kontr5aktu Wojewódzkiego, środki Agencji i Funduszy Celowych, środki z Programów Sektorowych i Horyzontalnych

^{13[2]} dotyczy środków na współfinansowanie ze strony podmiotów gospodarczych i osób fizycznych

^{14[3]} dotyczy wspólnych przedsięwzięć podmiotów samorządowych i sektora prywatnego

1.2.	Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej	X		X		X	X	X	X			X	X	X	X
1.3.	Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej – w szczególności w sferach edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i pomocy społecznej	X		X			X	X	X	X	X	X	X	X	X
1.4.	Usprawnienie systemu transportu publicznego z wykorzystaniem partnerstwa publiczno - prywatnego	X				X	X	X	X	X		X	X	X	
1.5.	Wspomaganie procesów rewitalizacji miast i obszarów wiejskich	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	
1.6.	Podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich	X ¹⁵		X			X	X	X	X		X	X	X	
1.7.	Uzyskanie trwałych efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej	X	X	X			X	X	X	X	X			X	X
1.8.	Wspieranie działań na rzecz zwiększenia tożsamości regionalnej	X	X				X	X	X	X		X	X		

¹⁵ Wykorzystanie wsparcia UE zależy od wyników negocjacji NPR 2007-2013

Cel główny 2: Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa														
2.1.	Podniesienie poziomu wykształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym		X				X	X	X	X	X	X	X	X
2.2.	Wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo-badawczej lubuskich uczelni oraz stymulowanie ich współpracy		X				X	X	X	X	X	X	X	X
2.3.	Dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE		X				X	X	X	X		X	X	X
2.4.	Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży		X				X	X	X	X		X	X	
2.5.	Wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego		X				X	X	X	X		X	X	X
2.6.	Ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży		X				X	X	X	X		X	X	
Cel główny 3: Rozwój przedsiębiorczości oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką														

3.1.	Usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy sfery gospodarki i instytucji naukowych	X	X				X	X	X	X	X	X	X	X
3.2.	Rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu	X	X				X	X	X	X	X	X	X	X
Cel główny 4: Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego														
4.1.	Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki	X		X		X	X	X	X			X	X	X
4.2.	Promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X	
4.3.	Podjęmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek województwa	X	X	X				X	X	X		X		

ANEKS 1

Wskaźniki monitorowania Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2007 - 2013

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Częstotliwość	Rok bazowy	Źródło	Uwagi
	SPOŁECZEŃSTWO						
1.	Wskaźnik urbanizacji	%	NTS 2	rok	2000	GUS	
2.	Przeciętne dalsze trwanie życia	lata	NTS 2	rok	2000	GUS	
3.	Przyrost rzeczywisty na 1000 ludności w tym na wsi	‰	NTS 2	Rok	2000	GUS	
4.	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w tym na wsi	‰	NTS 2	rok	2000	GUS	
5.	Wskaźnik zatrudnienia: - wg grup wieku, - wg płci	%	NTS 2, miasto/ wieś	rok	2003	GUS	BAEL - przeciętne roczne
6.	Długotrwale bezrobotni w % ogółu bezrobotnych w tym kobiety	%	BAEL: NTS 2 bezrobotni zarejestrowani: NTS 2, NTS 3 miasto/ wieś	rok	2003	GUS	BAEL - przeciętne roczne Bezrobotni zarejestrowani - stan w dniu 31 XII
7.	Bezrobotni w wieku do 25 lat w % ogółu bezrobotnych	%	BAEL: NTS 2	rok	2003	GUS	BAEL - przeciętne roczne, osoby w wieku 15-24 lata.

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Częstotliwość	Rok bazowy	Źródło	Uwagi
	w tym kobiety		Bezrobotni zarejestrowani: NTS 2, NTS 3				Bezrobotni zarejestrowani - stan w dniu 31 XII, osoby w wieku 18-25 lat (ukończone 24 lata)
8.	Stopa bezrobocia: wg BAEL w tym kobiety	%	NTS 2; miasto/ wieś	rok	2003	GUS	Przeciętne roczne
	zarejestrowanego	%	NTS 2, NTS 3	rok	2003	GUS	Stan w dniu 31 XII, brak danych wg płci
9.	Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszkańca: dochody pierwotne brutto dochody do dyspozycji brutto	zł	NTS 2	rok	2000	GUS	
10.	Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	liczby bezwzględne	NTS 2	rok	2000	GUS	
11.	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych	%	NTS 2	rok	2002	GUS	Brak danych w podziale na miasto/wieś
12.	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem w tym na wsi	%	NTS 2	rok	2003	GUS	
13.	Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem w tym na wsi	%	NTS 2	rok	2003	GUS	

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Częstotliwość	Rok bazowy	Źródło	Uwagi
14.	Samodzielność zamieszkiwania gospodarstw domowych	liczby bezwzględne	NTS 2	rok	2002	GUS	Dane dostępne jedynie w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego
15.	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej: - średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym) - wyższe	%	NTS 2	rook	2003	GUS	BAEL - przeciętne roczne Brak danych w podziale miasto/wieś
16.	Kształcenie ustawiczne dorosłych (% udział osób w wieku 25-64 lata uczących się i doksztalających w ludności w wieku 25-64 lata)	%	NTS 1	rok	2003	GUS	BAEL - przeciętne roczne, wskaźnik dostępny od 2003 r. tylko na poziomie NTS 1 (poniżej tego poziomu niereprezentatywne)
17.	Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (województw, powiatów, gmin) na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca	zł	NTS 2	rok	2000	GUS	MEN wnioskuje o zachowanie tego wskaźnika
18.	Udział szkół wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu według poziomu kształcenia (szkoły podstawowe i gimnazja; szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, łącznie z policealnymi)	%	NTS 2, NTS 3 miasto/ wieś	rok	2002/03	GUS	
19.	Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (województw, powiatów, gmin) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca	zł	NTS 2	rok	2000	GUS	
20.	Miejsca noclegowe w turystycznych		NTS 2,	rok	2000	GUS	Stan 31 VII

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Częstotliwość	Rok bazowy	Źródło	Uwagi
	objektach zbiorowego zakwaterowania na 10 tys. mieszkańców	liczby bezwzględne	NTS 3				
21.	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w tym turystom zagranicznym	w tys.	NTS 2, NTS 3	rok	2000	GUS	
	GOSPODARKA						
22.	Produkt krajowy brutto (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca	zł	NTS 2 NTS 3	rok	2000	GUS	
23.	Wzrost PKB (rok poprzedni=100)	%	NTS 2	rok	2000	GUS	Dynamika powinna być liczona w cenach stałych
24.	Wartość dodana brutto wg sektorów ekonomicznych: - na 1 pracującego - na 1 godzinę przepracowaną	zł	NTS 2	rok	2002	GUS	Grupowanie wg głównych sektorów ekonomicznych (rolnictwo; przemysł, w tym przetwórstwo przemysłowe; budownictwo; usługi, w tym usługi rynkowe)
25.	Wartość dodana brutto wg sektorów ekonomicznych	%	NTS 2 NTS 3	rok	2000	GUS	Grupowanie wg głównych sektorów ekonomicznych (rolnictwo; przemysł, w tym przetwórstwo przemysłowe; budownictwo; usługi, w tym usługi rynkowe)
26.	Udział MŚP w produkcji sprzedanej przemysłu (ceny bieżące)	%	NTS 2	rok	2000	GUS	
27.	Pracujący (stan w dniu 31 XII): - ogółem - rok poprzedni=100 w tym w sektorze prywatnym: - razem	tys. %	NTS 2	rok	2002	GUS	Według faktycznego miejsca pracy

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Częstotliwość	Rok bazowy	Źródło	Uwagi
	- rok poprzedni=100						
28.	Struktura pracujących wg sektorów ekonomicznych : - województwo=100 - rok poprzedni=100	%	NTS 2	rok	2002	GUS	Według faktycznego miejsca pracy
29.	Pracujący w sektorze MŚP; - na 10 tys. ludności; - rok poprzedni=100	liczby bezwzględne %	NTS 2, NTS 3	rok	2002	GUS	Według faktycznego miejsca pracy
30.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w tym: spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego MSP	liczby bezwzględne	NTS 2	rok	2000	GUS	
31.	Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca; w tym w sektorze prywatnym na 1 mieszkańca	zł	NTS 2	rok	2000	GUS	
32.	Bezpośrednie inwestycje zagraniczne	mln zł		rok	2000	NBP	Konieczne wystąpienie w sprawie naliczania przekroju NTS 2
33.	Energochłonność gospodarki	liczby bezwzględne	NTS 2	rok			Zużycie energii w relacji do PKB - dostępność wskaźnika na poziomie NTS 2 i rok odniesienia będą potwierdzone w terminie późniejszym

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Częstotliwość	Rok bazowy	Źródło	Uwagi
34.	Udział przychodów ze sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	%	NTS 2	rok	2002	GUS	Dane dotyczą przedsiębiorstw niefinansowych prowadzących księgi rachunkowe (z wyjątkiem podmiotów, których podstawowym rodzajem działalności jest wg PKD "Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo" i "Rybołówstwo i rybactwo), w których liczba pracujących przekracza 49 osób.
35.	Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (ceny bieżące) w relacji do PKB	%	NTS 2	rok	2000	GUS	
36.	Nakłady na B+R według źródeł finansowania (ceny bieżące)	zł	NTS 2	rok	2000	GUS	Według następujących źródeł: budżet państwa, podmioty gospodarcze
37.	Udział przedsiębiorstw, które prowadziły działalność innowacyjną w przemyśle	%	NTS 2	rok	2000	GUS	
38.	Udział produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej w przemyśle	%	NTS 2	rok	2000	GUS	
39.	Udzielone patenty na wynalazki na 1 mln ludności	liczby bezwzględne	NTS 2	rok	2000	GUS	
40.	Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych (ceny stałe)	zł	NTS 2	rok	2000	GUS	
41.	Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej	%	NTS 2	rok	2000	GUS	
42.	Przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego, w tym	ha	NTS 2	rok	2000	GUS	Dla lat 2005 i 2007 przewiduje się możliwość prezentacji danych dla

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Częstotliwość	Rok bazowy	Źródło	Uwagi
	gospodarstwa indywidualnego						przekroju NTS 3 Wszystkie przekroje terytorialne dostępne dla roku 2002 i ewent. 2010
43.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni: - na 100 km ² - na 10 tys. ludności	km	NTS 2	rok	2000	GUS	Dla poziomu NTS 3 brak danych o drogach krajowych i wojewódzkich
44.	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych: - na 100 tys. ludności; - rok poprzedni=100	liczby bezwzględne %	NTS 2	rok	2000	GUS	
45.	Linie kolejowe eksploatowane, w tym zelektryfikowane: - na 100 km ² -na 10 tys. ludności	km	NTS 2	rok	2000	GUS	
	ŚRODOWISKO						
46.	Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza: - pyłowych; - rok poprzedni=100 - dwutlenku siarki (bez CO ₂); - rok poprzedni=100 - tlenków azotu - rok poprzedni=100	t/km ² % t/km ² % t/km ² %	NTS 2 NTS 2 NTS 2	rok Rok rok	2000 2000 2000	Min. Środowiska/ Krajowe Centrum Inwentaryzacji Emisji	
47.	Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności, w tym na wsi	%	NTS 2	rok	2000	GUS	

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NTS)	Częstotliwość	Rok bazowy	Źródło	Uwagi
48.	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia	%	NTS 2	rok	2000	GUS	
49.	Udział odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej ilości odpadów (z wyłączeniem komunalnych) wytworzonych	%	NTS 2	rok	2000	GUS	
50.	Odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca	kg	NTS 2	rok	2003	GUS	
51.	Udział odpadów wyselekcjonowanych w ogólnej ilości odpadów komunalnych zebranych	%	NTS 2	rok	2003	GUS	
52.	Udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem	%	NTS 2	rok	2000	Min. Gospodarki i Pracy/ Prezes Urzędu Regulacji Energetyki/ GUS	
53.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%	NTS 2	rok	2000	GUS	

ANEKS 2

Cele operacyjne (tablice)

Tablica 1

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu
1.1. Modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu.
Opis celu operacyjnego: Poprawa funkcjonowania i podniesienie poziomu <i>technicznego</i> infrastruktury drogowej. Kształtowanie <i>infrastruktury</i> kolejowego podsystemu transportowego w celu przystosowania go do obsługi transportowej społeczeństwa i gospodarki województwa, pozwalającej na utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego regionu oraz zapewnienie wysokiej jakości usług transportowych. Stworzenie warunków dla pełnienia przez rzeki i inne ciek wodne właściwych im funkcji <i>komunikacyjnych</i> oraz zapewnienie udziału polskich dróg wodnych w jednolitym systemie wodnych dróg śródlądowych Europy. Rozbudowa i poprawa jakości technicznej infrastruktury lotnisk znajdujących się na terenie województwa w celu zapewnienia sieci połączeń lotniczych, krajowych i międzynarodowych, zgodnych z potrzebami systemu transportowego województwa. Zmniejszenie obciążenia środowiska poprzez podniesienie poziomu technicznego infrastruktury drogowej i kolejowej.
Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia: <ul style="list-style-type: none">• Budowa drogi ekspresowej S 3, w standardzie dwujezdniowym, z perspektywą przekształcenia jej w autostradę A -3 oraz modernizacja pozostałych głównych dróg w regionie wraz z rozbudową infrastruktury towarzyszącej.• Budowa autostrad A - 2 i A -18.• Budowa obwodnic miast w ciągach najważniejszych dróg w oparciu o kryteria natężenia ruchu i wielkości miasta.• Przebudowa ciągów dróg oraz dostosowanie układu drogowego do rządowego programu budowy autostrad w ustalonych międzynarodowych korytarzach transportowych.• Nadanie priorytetowego charakteru przebudowom innych dróg publicznych wśród przedsięwzięć infrastruktury technicznej i dzięki temu szybkie podniesienie parametrów techniczno-eksploatacyjnych dróg.• Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego poprzez likwidowanie miejsc niebezpiecznych na drogach.• Budowa niezbędnych przepraw mostowych w ramach kontraktów rząd - region lub ze środków pomocowych.• Rewitalizacja dróg, ulic i obiektów inżynierskich w strefach zabytkowych oraz w strefach o zdegradowanym krajobrazie.• Budowa transgranicznych połączeń drogowych wraz z mostami na Odrze i Nysie Łużyckiej.• Poprawa infrastruktury kolejowej oraz taboru kolejowego.• Działania na rzecz szerszego wykorzystania kolei i dróg wodnych w transporcie pasażerskim i towarowym.• Działania na rzecz utrwalenia Środowo-Europejskiego Korytarza Transportowego, łączącego Skandynawię poprzez Polskę, Czechy i Słowację z Austrią i Włochami.• Stworzenie warunków dla pełnienia przez rzeki i inne ciek wodne właściwych im funkcji transportowych oraz zapewnienie udziału polskich dróg wodnych

w jednolitym systemie dróg wodnych śródlądowych Europy zgodnie z celami 1.3.1 i 1.3.2 określonymi w strategii Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego do roku 2015.

- Zapewnienie regularnej komunikacji lotniczej z Warszawą oraz innymi miastami kraju i Europy.
- Dopasowanie koncepcji wykorzystania lotniska w Babimoście do strategii rozwoju regionu z wykorzystaniem do przewozów Cargo.
- Wspieranie działań na rzecz uruchomienia lotniska pod Gorzowem i modernizacji lotniska w Przylepie.
- Działania na rzecz zmniejszenia obciążeń środowiska oraz uciążliwości dla mieszkańców poprzez przebudowę dróg i usprawnienie przejazdów przez miasta i miejscowości.

Tablica 2

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu

1.2. Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej

Opis celu operacyjnego:

- Gospodarka komunalna – Zaspokojenie potrzeb ludności oraz gospodarki regionu w zakresie dostaw wody w wymaganej ilości oraz o właściwych parametrach tj. dostęp do sieci wodociągowej w miejscach zamieszkania lub podejmowania działalności gospodarczej. Odprowadzenie oraz właściwe oczyszczenie ścieków powstających w procesach bytowych, gospodarczych i przemysłowych oraz opadowych, realizowane poprzez dostęp do sieci kanalizacyjnej oraz oczyszczalni ścieków, o jak najmniejszym obciążeniu środowiska. Odbiór, segregacja, składowanie i zagospodarowanie jak największej części wytwarzanych w procesach bytowych i gospodarczych odpadów.
- Energetyka – Stworzenie na terenie województwa wysokosprawnych i czystych ekologicznie systemów energetycznych, zapewniających bezpieczeństwo energetyczne i optymalne wykorzystanie surowców energetycznych oraz infrastruktury energetycznej tj. pełne i bezawaryjne zaopatrzenie mieszkańców i podmiotów gospodarczych w energię elektryczną, ciepło, gaz ziemny i paliwa; z zastosowaniem rozwiązań energooszczędnych w gospodarce i budownictwie, umożliwiających ograniczenie zużycia energii i oddziaływania na środowisko oraz minimalizację cen mediów energetycznych.
- Ochrony przeciwpowodziowa i przeciwpożarowa - Rozbudowa i modernizacja urządzeń systemu ochrony przeciwpowodziowej i przeciwpożarowej województwa.

Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia:

- Programowanie rozwoju w gospodarce wodno-ściekowej i odpadowej w województwie z uwzględnieniem obowiązku minimalizacji obciążenia środowiska, tj. uwzględnianie granic i charakterystyk obszarów wodonośnych, granic zlewni rzek, obszarów chronionych i szczególnie cennych krajobrazowo.
- Wybór właściwych form organizacyjno-prawnych prowadzenia gospodarki komunalnej przez gminy i jednostki przez nie powołane, powodujących zwiększenie efektywności oraz poprawę jakości usług komunalnych.
- Promowanie rozwiązań w gospodarce komunalnej powodujących zmniejszanie strat oraz nieracjonalne wykorzystywanie wydajności obiektów komunalnych takich jak: sieci wodociągowe, ujęcia wody, oczyszczalnie ścieków, sieci kanalizacyjne

- oraz składowiska i zakłady zagospodarowania odpadów.
- Racjonalizacja polityki inwestycyjnej gmin w zakresie gospodarki komunalnej. Budowa i modernizacja sieci i urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych oraz do zagospodarowania odpadów, zgodnie z potrzebami społeczności gmin i wymogami ochrony środowiska.
 - Tworzenie bodźców oraz promowanie postaw do racjonalizacji spożycia przez odbiorców, mające na celu minimalizację cen usług komunalnych.
 - Budowa systemów infrastruktury technicznej w wydzielonych obszarach przeznaczonych pod inwestycje oraz działalność gospodarczą w miastach i gminach, głównie w pobliżu obwodnic drogowych oraz centrów logistycznych i komunikacyjnych:
 - koordynacja i monitorowanie działań w tym zakresie dla obszaru województwa.
 - Optymalizacja rozwoju infrastruktury energetycznej województwa tj.:
 - opracowanie strategii energetycznej województwa,
 - realizacja przez przedsiębiorstwa energetyczne kluczowych inwestycji i modernizacji niezbędnych dla zrównoważonego rozwoju infrastruktury elektroenergetycznej, gazowniczej i sieci ciepłowniczych tj. uwzględniającego potrzeby energetyczne gospodarki regionu, lokalne potrzeby odbiorców i warunki takie jak: odległość od systemów przesyłowych, opłacalność rozbudowy danego rodzaju sieci i możliwość najbardziej ekonomicznego zaspokojenia potrzeb energetycznych oraz warunki ochrony środowiska;
 - zwiększenie możliwości sterowania pracą sieci energetycznych,
 - współpraca z gminami i przedsiębiorstwami energetycznymi w zakresie koordynacji planowania energetycznego oraz tworzenia programu reelektryfikacji wsi,
 - opracowanie zasad uwzględniania kluczowych inwestycji energetycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa.
 - Budowa i modernizacja energooszczędnych źródeł, w tym wykorzystujących lokalne zasoby surowców tj.:
 - budowa źródeł skojarzonego wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej opartych na paliwach gazowych ze złóż lokalnych,
 - instalowanie źródeł ze współspalaniem węgla brunatnego i torfu,
 - budowa źródeł „generacji rozproszonej”,
 - systemowa modernizacja i automatyzacja pracy kotłowni, sieci i węzłów ciepłych w celu zminimalizowania strat energii oraz zwiększenia ich efektywności energetycznej (modernizacja ok. 150 km sieci ciepłych, instalacja nowoczesnych urządzeń w węzłach ciepłych - węzły kompaktowe, pełna automatyzacja pracy urządzeń),
 - likwidacja urządzeń o niskiej sprawności energetycznej, obciążających środowisko,
 - współpraca z gminami i innymi inwestorami w zakresie planowania finansowania oraz w celu pozyskania środków finansowych na modernizację systemów energetycznych,
 - Budowa i modernizacja źródeł wytwarzających energię na bazie surowców odnawialnych tj.:
 - stworzenie strategii rozwoju energetyki odnawialnej w województwie,
 - utworzenie wojewódzkiej bazy danych o zasobach energii odnawialnych,
 - budowa i modernizacja źródeł energii wykorzystujących:
 - * biomasę (odpady drewna, rośliny agroenergetyczne, plony i odpady rolnicze oraz inne),
 - * biogaz (rolniczy i odpadowy);
 - budowa i modernizacja małych elektrowni wodnych,

- budowa źródeł energii wykorzystujących energię wiatru, słońca i ziemi,
- dostosowanie sieci energetycznych do wyprowadzania mocy ze źródeł energii odnawialnych,
- promocja i upowszechnianie wiedzy oraz doświadczeń w dziedzinie energii odnawialnej,
- pomoc w pozyskiwaniu środków finansowych.
- Racjonalizacja wykorzystania energii:
 - termomodernizacja budynków,
 - wprowadzanie energooszczędnych procesów gospodarczych i produktów w gospodarce regionu.
- Współpraca z regionami przygranicznymi Niemiec w celu rozwoju systemów energetycznych oraz racjonalizacji zaopatrzenia w energię.
- Upowszechnienie i promowanie postaw energooszczędnych w społeczności regionu:
 - ustawiczne kształcenie dla zapewnienia energooszczędności oraz wykorzystania lokalnych surowców energetycznych,
 - edukacja mająca na celu zapoznanie „od dziecka” z energooszczędnością,
 - powołanie kierunków energetycznych na Uniwersytecie Zielonogórskim,
 - wspieranie działań zmierzających do dostosowania się zakładów do tzw. zintegrowanych pozwoleń, obejmujących wszystkie elementy środowiska (zgodnie z dyrektywą IPPC),
 - wdrażanie systemu Natura 2000.
- Regulacja cieków wodnych.
- Rozbudowa i modernizacja systemów ochrony przeciwpowodziowej:
 - budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych,
 - budowa i modernizacja przepompowni melioracyjnych,
 - budowa zbiorników retencyjnych,
 - rekonstrukcja i odbudowa rzek i kanałów,
 - budowa i modernizacja polderów przeciwpowodziowych.
- Rozbudowa i modernizacja systemu ratowniczo – gaśniczego w oparciu o Strategię Rozwoju Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego na obszarze województwa lubuskiego.

Tablica 3

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu

1.3. Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej- w szczególności w sferach edukacji, ochrony zdrowia, kultury i opieki społecznej

Opis celu operacyjnego:

W zakresie edukacji:

Rozwój bazy szkół wyższych w województwie poprzez budowę nowych i modernizację istniejących obiektów oraz wyposażenie i wzrost zasobów materialnych, pozwalających na kształcenie i prowadzenie badań na poziomie porównywalnym do wiodących uczelni w kraju oraz umożliwiających nawiązanie trwałych związków z zagranicznymi uczelniami i instytucjami naukowymi.

Stworzenie regionalnej sieci placówek dydaktycznych wszystkich szczebli gwarantujących wysoki poziom procesu dydaktycznego, z zapewnieniem pełnych możliwości osiągnięcia kolejnych etapów wykształcenia bez względu na miejsce zamieszkania oraz warunki materialne rodzin uczniów/ studentów.

Racjonalne wykorzystanie bazy placówek edukacyjnych w warunkach postępującego niżu demograficznego, poprzez ich dostosowanie do nowych funkcji w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz pełnienia roli lokalnych centrów aktywności społeczeństwa obywatelskiego.

Rozwój sieci placówek kształcenia ustawicznego poprzez wykorzystanie, rozbudowę, modernizację i wyposażenie placówek systemu edukacyjnego

W zakresie kultury:

Systematyczne wzbogacanie możliwości technicznych i organizacyjnych instytucji kultury i szkół artystycznych oraz ich oferty programowej w kierunku zaspokajania potrzeb i aspiracji kulturalnych środowiska

Włączenie bibliotek publicznych w proces budowania regionalnej infrastruktury informacyjnej województwa lubuskiego. Modernizacja sieci bibliotek publicznych.

Stworzenie wszystkim użytkownikom odpowiednich warunków do korzystania ze zbiorów i usług bibliotek publicznych poprzez rozbudowę, adaptację lub modernizację infrastruktury, z uwzględnieniem optymalnych dla osób niepełnosprawnych rozwiązań architektonicznych, budowy sieci komputerowej oraz zabezpieczenia dóbr kultury przed zniszczeniem, pożarem i kradzieżą

W zakresie ochrony zdrowia:

Podstawowym celem jest udzielanie świadczeń zdrowotnych w zakresie leczenia stacjonarnego, ambulatoryjnego, leczenia specjalistycznego, pomocy doraźnej oraz promocja zdrowia. Realizacja powyższego celu polega na podejmowaniu działań służących zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia ludzi. Podejmowane działania mają zapewnić pacjentom dostęp do wysokospecjalistycznych badań diagnostycznych w chorobach układu krążenia, chorobach nowotworowych i spowodowanych przyczynami zewnętrznymi, a przez to osłabić negatywne trendy zachorowalności, zapadalności, chorobowości. Realizuje się w ten sposób poprawę jakości usług medycznych świadczonych przez wysokospecjalistyczne zakłady opieki zdrowotnej. Cel ten jest spójny z celem szczegółowym - poprawa jakości leczenia specjalistycznego i wysokospecjalistycznego zarówno stacjonarnego jak i ambulatoryjnego.

W zakresie pomocy społecznej:

Stworzenie systemów rozwiązań (obiektów, niezbędnego wyposażenie instytucji użyteczności publicznej) dostosowanych do potrzeb i możliwości osób starszych, niepełnosprawnych, przewlekle chorych i osób z zaburzeniami psychicznymi.

Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia:

W zakresie edukacji:

- rozbudowa i modernizacja bazy szkół wyższych,
- zapewnienie korzystnych warunków dla tworzenia i rozwoju szkolnictwa wyższego (publicznego i prywatnego),
- dostosowanie sieci, rozbudowa i modernizacja szkół i placówek oświatowych,
- doposażenie szkół w nowoczesny sprzęt dydaktyczny, wyposażenie warsztatowe,
- stworzenie w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych w województwie systemu informacji pedagogicznej (informatycznej),
- budowa, rozbudowa i modernizacja bazy sportowej szkół i ośrodków sportowo-rekreacyjnych,

- rozbudowa i modernizacja szkolnych stołówek, internatów i burs.

W zakresie kultury:

- włączenie wszystkich placówek kultury, w szczególności bibliotek publicznych do regionalnej platformy informatycznej,
- podniesienie standardu warunków lokalowych i wyposażenia instytucji kultury i szkół artystycznych,
- zabezpieczenie obiektów i zasobów dziedzictwa przed pożarami i włamaniami,
- wdrożenie elektronicznego systemu ochrony zbiorów przed kradzieżą i pozwalającego na udostępnianie tych zbiorów na zasadzie wolnego dostępu do półek – w szczególności w bibliotekach,
- wyposażenie instytucji kultury obsługujących odbiorców specjalnej troski w nowoczesny sprzęt dostosowany do ich potrzeb i możliwości percepcyjnych,
- wspieranie tworzenia instytucji kultury.

W zakresie ochrony zdrowia:

- racjonalne wykorzystanie zasobów materialnych podmiotów tworzących regionalny system opieki zdrowotnej (obiektów, wyposażenia) – z uwzględnieniem zmieniających się potrzeb oraz optymalizacji efektów i kosztów w zakresie profilaktyki, leczenia i rekonwalescencji,
- modernizacja infrastruktury szpitalnej zapewniającej poprawę standardów hospitalizacji, funkcjonalności obiektów, restrukturyzując potencjału oraz dostosowanie zakładów do innych szczególnych potrzeb,
- dostosowanie i wyposażenie podmiotów opieki zdrowotnej tworzących regionalny system w sprzęt i środki transportu medycznego pozwalające na świadczenie usług medycznych na poziomie standardów obowiązujących w UE.

W zakresie pomocy społecznej:

- modernizacja i adaptacja obiektów publicznych dostosowujących istniejące zasoby do pełnienia roli regionalnych (lokalnych) centrów wsparcia osób zagrożonych różnymi formami wykluczenia społecznego.

Tablica 4.

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu
1.4. Stworzenie sprawnego systemu transportu publicznego przy uwzględnieniu mechanizmów Partnerstwa Publiczno-Prywatnego
Opis celu operacyjnego: Promowanie i rozwijanie komunikacji publicznej w obsłudze potrzeb przewozowych ludności. Zwiększenie sprawności organizacji przewozów <i>osobowych i towarowych</i> w województwie. Stworzenie i rozwój systemu przewozów kombinowanych/intermodalnych w województwie. Instytucjonalizacja regionalnego systemu transportowego. Rozwijanie systemów komunikacji o najniższym obciążeniu dla środowiska.
Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia:
<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa jakości publicznego transportu zbiorowego w aglomeracjach miejskich i obszarach podmiejskich. • Działania w celu poprawy jakości obsługi komunikacyjnej ludności.

- Wprowadzenie jednolitych regulacji rynkowych Unii Europejskiej dla przewoźników ze wszystkich krajów Europy
- Opracowanie metodyki badań i badanie potrzeb oraz monitorowanie sprawności systemu transportowego w zakresie przewozów pasażerskich i towarowych w celu poprawy ekonomicznej efektywności transportu.
- Stworzenie i rozwój systemu przewozów kombinowanych/intermodalnych w województwie.
- Stworzenie nowoczesnego terminalu intermodalnego w województwie oraz regionalnych centrów logistycznych.
- Przejęcie infrastruktury kolejowej na funkcjonalnie spójnych odcinkach linii kolejowych przez samorządy terytorialne lub ich związki w celu eksploatacji przez samorządowe spółki.
- Rozwój sieci połączeń lotniczych krajowych i ich stabilizacja rozkładowa oraz rozwój połączeń z miastami Europy .
- Zwiększenie udziału wodnego transportu śródlądowego w usługach transportowych w województwie.
- Działania na rzecz ożywienia ruchu pasażerskiego i towarowego w celu zapobiegania izolacji komunikacyjnej regionu
- Działania na rzecz zmniejszenia obciążeń środowiska oraz uciążliwości dla mieszkańców związanych z transportem, poprzez zwiększanie udziału transportu publicznego w ruchu osobowym oraz przez stałe zwiększanie udziału transportu kombinowanego i kolejowego w przewozach, jako gałęzi transportu najbardziej przyjaznych środowisku.
- Utworzenie Lubuskiego Zarządu Komunikacji w celu usprawnienia zarządzania systemem transportu w województwie.
- Utworzenie Banku Danych Transportowych Województwa Lubuskiego, wykorzystanie infrastruktury informatycznej do działań mających na celu poprawę obsługi komunikacyjnej ludności.

Tablica 5

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu

1.5. Wspomaganie procesów rewitalizacji miast i obszarów wiejskich

Opis celu operacyjnego:

Wyeleminowanie barier wynikających z obecnej sytuacji mieszkaniowej dla wzrostu gospodarczego, wzrostu konkurencyjności Polski oraz harmonijnego rozwoju regionu i społeczności lokalnych z równoczesną poprawą stanu technicznego obiektów mieszkaniowych oraz zaprowadzeniem ładu przestrzennego i estetycznego w miastach i miejscowościach wiejskich. Działania poprawiające efektywność funkcjonowania gospodarki mieszkaniowej w gminach.

Najważniejsze przedsięwzięcia/działania :

- Tworzenie przyjaznego środowiska instytucjonalnego dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego i uwarunkowań jego finansowania:
 - aktywna polityka mieszkaniowa samorządów miejskich i gminnych,
 - upraszczanie procedur administracyjnych uzyskiwania niezbędnych dokumentów w procesach inwestycyjnych,
 - zintegrowane planowanie przestrzenne w województwie i gminach jako warunek podejmowania poprawnych, ze względu na rozwój gospodarczy oraz osadniczy,

- miast i wsi, decyzji lokalizacyjnych,
- racjonalizacja gospodarowania gruntami przeznaczonymi pod inwestycje mieszkaniowe i niemieszkaniowe,
- przygotowywanie uzbrojenia gruntów oraz tworzenie infrastruktury dla budownictwa,
- wykorzystywanie gruntów i obiektów powojkowych i przemysłowych oraz wyłączonych z produkcji rolniczej dla celów gospodarczych i mieszkaniowych,
- wprowadzanie nowych rozwiązań w zakresie zabezpieczania zobowiązań finansowych,
- informatyzacja ksiąg wieczystych,
- stabilizacja rozwiązań instytucjonalnych w mieszkalnictwie, obniżanie kosztów transakcyjnych.
- Wykorzystanie technologii dom/obiekt inteligentny dla racjonalizacji kosztów eksploatacji.
- Likwidacja barier dla ruchu mieszkaniowego:
 - program społecznego budownictwa czynszowego – przywrócenie mu charakteru budownictwa na wynajem,
 - efektywność budownictwa na wynajem,
 - monitorowanie oddziaływania dodatków mieszkaniowych jako instrumentu polityki socjalnej w aspekcie dochodowo-majątkowym,
 - powiększanie zasobów własnościowych.
- Zahamowanie procesu dekapitalizacji zasobów mieszkaniowych, rewitalizacja i poprawa ich stanu technicznego oraz standardu wyposażenia istniejących zasobów w instalacje, powstawanie dobrych funkcjonalnie i technicznie nowych mieszkań:
 - stworzenie zintegrowanych programów rewitalizacyjnych w gminach,
 - tworzenie efektywnych instrumentów wsparcia inwestycji remontowych i modernizacyjnych,
 - zaangażowanie publicznych środków krajowych i wspólnotowych dla finansowania inwestycji rewitalizacyjnych w gminach z uwzględnieniem obowiązków konserwacji budowli zabytkowych,
 - system poręczeń dla wspólnot mieszkaniowych w procesach finansowania modernizacji budynków,
 - nowe budownictwo mieszkaniowe – monitorowanie przyjmowanych programów i rozwiązań;
 - komisje architektoniczne, konkursy,
 - promowanie rozwiązań w budownictwie spełniających wymagania zrównoważonego rozwoju i oddziaływania na środowisko, tj. jakość procesów budowlanych, warunki higieniczno-sanitarne i efektywność energetyczną,
- Restrukturyzacja zasobów komunalnych, zakładowych i służbowych – przywrócenie im pierwotnej i właściwej funkcji:
 - przywrócenie funkcji zasobów mieszkań komunalnych, jako instrumentu realizacji zadań własnych gminy,
 - racjonalizacja sytuacji w mieszkaniach komunalnych – przywrócenie zasad ekonomicznej eksploatacji,
 - likwidacja „renty sytuacyjnej” mieszkańców,
 - przywracanie tymczasowego charakteru mieszkań funkcyjnych.
- Ułatwienie osobom młodym wejścia na rynek mieszkaniowy:
 - efektywne programy pomocy młodym rodzinom w pozyskaniu własnego mieszkania (ulgi w opłatach lokalnych, zasiłki „na zagospodarowanie”),

- systemy wsparcia finansowego w procesach inwestycyjnych i modernizacyjnych),
- wsparcie instytucjonalne ze strony gminy.
- Zapewnienie właściwego poziomu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych osób starszych i osób niepełnosprawnych:
 - wprowadzenie programów dostosowywania mieszkań dla potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych,
 - dożywotnie renty za pozostawienie mieszkań,
 - tworzenie „pensjonatów” mieszkań zamiennych,
 - likwidacja barier architektonicznych.
- Integracja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z punktu widzenia środowiska mieszkaniowego:
 - tworzenie przez gminy zasobów mieszkań dla osób tymczasowo wymagających wsparcia – o charakterze rotacyjnym,
 - tworzenie ośrodków i programów o charakterze terapeutycznym – „aspekt mieszkaniowy”,
 - działanie na rzecz wyjścia z bezdomności,
 - polityka migracyjna dla osób zagrożonych bezdomnością.

Tablica 6

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu
1.6. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich
Opis celu operacyjnego: Wspierane będą działania w kierunku wielofunkcyjności rolnictwa i rozwoju działalności pozarolniczej, efektywnego wykorzystania i ochrony zasobów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego, poprawy warunków życia oraz ograniczania wiejskiego bezrobocia.
Najważniejsze działania/przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie „Różnicowanie działalności gospodarczej na wsi” Działania: <ul style="list-style-type: none"> • inwestycje dla wykorzystania lokalnych zasobów surowcowych i kapitału ludzkiego, • rozwijanie i popularyzacja turystyki wiejskiej, • projekty aktywizujące tereny stagnacji społeczno-ekonomicznej po PGR. Przedsięwzięcie „Zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych” Działania: <ul style="list-style-type: none"> • programy rolnośrodowiskowe w gospodarstwach rolnych w wyznaczonych strefach priorytetowych, • wykonanie planów urzędniowo-rolnych oraz przeprowadzanie scaleń i wymiany gruntów, • wsparcie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), • inwestycje w gospodarstwach ograniczające presję na środowisko, • wsparcie dla nierolniczego zagospodarowania odłogów i ugorów, • wsparcie dla rolniczego zagospodarowania odłogów i ugorów. Przedsięwzięcie „Poprawa infrastruktury społecznej wsi” Działania: <ul style="list-style-type: none"> • odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego, • wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej, • kształcenie ustawiczne dorosłych, • poprawa dostępu do usług zdrowotnych, opiekuńczych i kulturalnych,

- wsparcie dla tworzenia i działalności lokalnych Grup Działania – Lider.
- Przedsięwzięcie „Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej wsi”

Działania:

- melioracje szczegółowe i podstawowe, mała retencja wodna,
- poprawa infrastruktury dróg dojazdowych do pól,
- wsparcie dla odnawialnych źródeł energii.

Tablica 7

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu

1.7. Wzrost efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.

Cele operacyjne:

1. Dalszy rozwój współpracy z partnerskimi regionami Lubuskiego.
2. Wzmocnienie struktur współpracy transgranicznej.
3. Wzmocnienie pozycji euroregionów poprzez stworzenie dogodnych warunków do realizacji ich zadań.
4. Współpraca z regionami polskimi.
5. Podejmowanie nowej współpracy międzyregionalnej przyczyniającej się do społeczno-gospodarczego rozwoju województwa.

Najważniejsze działania/przedsięwzięcia:

- Współpraca z partnerskimi regionami województwa lubuskiego.
- Współpraca z regionami polskimi w ramach wspólnej realizacji programów ponadregionalnych, wykorzystania funduszy strukturalnych UE oraz współtworzenia polskiego stanowiska dotyczącego polityki regionalnej UE.
- Wspieranie bezpośrednich kontaktów transgranicznych instytucji i organizacji pozarządowych w obszarze życia społeczno-gospodarczego.
- Wspieranie kooperacji przedsiębiorstw oraz przeprowadzenie działań ułatwiających współpracę i podejmowanie wspólnych działań.
- Realizacja polsko-niemieckich przedsięwzięć w ramach mikroprojektów.
- Współpraca z Brandenburgią w ramach wdrażania IW INTERREG III A i Programu Współpracy Transgranicznej 2007-2013.
- Wymiana doświadczeń z zakresu innowacji i transferu technologii pomiędzy partnerami polskimi, niemieckimi i czeskimi – realizacja przedsięwzięć w ramach INTERREGU III C-3CIP.

Tablica 8

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu

1.8. Wspieranie działań na rzecz zwiększenia tożsamości regionalnej.

Opis celu operacyjnego:

Stworzenie warunków materialnych i organizacyjnych do rozwoju działalności propagującej dorobek kulturowy, naukowy i gospodarczy regionu. Ułatwienie działań związanych z promocją i popularyzacją historii Ziemi Lubuskiej, twórczością i sukcesami jej wychowanków i mieszkańców. Propagowanie etosu Małej Ojczyzny oraz poczucia wspólnoty wśród mieszkańców regionu.

Najważniejsze działania/przedsięwzięcia:

- Wsparcie inicjatyw na rzecz umacniania więzi regionalnej.
- Promocja wybitnych Lubuszan oraz ich dorobku.
- Wsparcie form samoorganizacji społecznej.

Tablica 9

2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa.
2.1. Podniesienie jakości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym.
Opis celu operacyjnego: Zapewnienie możliwości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym zgodnym z predyspozycjami młodzieży i potrzebami rynku oraz ze standardami Strategii Lizbońskiej. Zapewnienie odpowiednich warunków kształcenia poprzez systematyczne wzbogacanie oferty edukacyjnej, w tym rozwój szkolnictwa niepublicznego.
Najważniejsze działania/przedsięwzięcia: <ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie właściwej sieci szkół ponadgimnazjalnych i kierunków studiów zgodnych z aspiracjami młodzieży i potrzebami XXI w. • Stworzenie w szkołach właściwych warunków technicznych i dydaktycznych służących poprawie jakości kształcenia. • Zapewnienie różnorodności oferty oświatowej (szkolnej i pozaszkolnej). • Promowanie różnorodnych ścieżek kształcenia oraz drożności kształcenia w systemie oświaty. • Tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju szkolnictwa (publicznego i niepublicznego) – plany utworzenia akademii gorzowskiej. • Zmotywowanie młodzieży do systematycznego podnoszenia poziomu wykształcenia.

Tablica 10

2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa
2.2. Wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo-badawczej lubuskich uczelni
Opis celu operacyjnego: Stworzenie warunków materialnych i organizacyjnych do rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej i modernizacji bazy lubuskich uczelni. Podniesienie rangi Uniwersytetu Zielonogórskiego i innych uczelni wyższych w regionie oraz poziomu kształcenia. Stworzenie zgodnych z aspiracjami studentów oraz potrzebami regionu warunków do poprawy jakości kształcenia. Dobre przygotowanie absolwentów uczelni do lokalnego rynku pracy i podejmowania inicjatyw gospodarczych, w tym międzynarodowej wymiany i współpracy gospodarczej. Wzrost liczby programów naukowo – badawczych realizowanych w powiązaniu z gospodarką regionu. Podniesienie atrakcyjności regionu poprzez wzrost nowych inicjatyw gospodarczych opartych

na nowoczesnych technologiach.

Jakościowy rozwój Uniwersytetu Zielonogórskiego i innych uczelni wyższych.

Najważniejsze działania/przedsięwzięcia:

- Wspomaganie modernizacji i rozbudowy bazy materialnej istniejących uczelni z uwzględnieniem obiektów dydaktycznych i zaplecza badawczego.
- Wspieranie działań na rzecz poszerzenia oferty naukowo-badawczej lubuskich uczelni wyższych.
- Propagowanie dorobku naukowo-badawczego środowiska lubuskiego w skali krajowej i międzynarodowej poprzez organizowanie ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji naukowych.
- Rozwijanie współpracy naukowej z partnerami zagranicznymi.
- Wspieranie działań i przedsięwzięć integrujących regionalne środowisko naukowe.
- Powołanie lubuskiego centrum innowacji, którego celem będzie powiązanie placówek naukowych i przedsiębiorstw, pomoc organizacyjna w przepływie myśli technicznej oraz w jej wdrażaniu w procesy produkcyjne.
- Tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju szkolnictwa (publicznego i niepublicznego).
- Rozwój potencjału naukowo – badawczego i bazy dydaktycznej.
- Stworzenie warunków do międzynarodowej wymiany naukowej i badawczej (wymiana kadry naukowej, staże i stypendia naukowe).
- Zwiększenie liczby projektów naukowo – badawczych realizowanych przez uczelnie we współpracy z lokalną gospodarką i biznesem.
- Podejmowanie i wspieranie finansowo projektów badawczych realizowanych przez uczelnie na rzecz województwa i makroregionu.

Tablica 11

2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa

2.3. Dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE.

Opis celu operacyjnego:

Stworzenie warunków kształcenia odpowiadających potrzebom rynku pracy.

Przygotowanie młodzieży do funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy.

Wyposażenie szkół w sprzęt informatyczny oprogramowanie.

Powszechny dostęp młodzieży do technologii informacyjno – komunikacyjnych.

Optymalne wykorzystanie w szkołach innowacyjnych technik nauczania i uczenia się.

Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia:

- Dostosowanie kierunków kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym do warunków rynku pracy.
- Rozwój kształcenia ustawicznego dla dorosłych.
- Wspieranie działań związanych z reorientacją zawodową (w tym szkoleń dla bezrobotnych).
- Stworzenie efektywnego systemu doradztwa zawodowego na wszystkich szczeblach edukacji.
- Podniesienie poziomu nauczania języków obcych.
- Popularyzacja nauk ścisłych i technicznych.
- Upowszechnienie i podnoszenie poziomu nauczania technik informacyjno – komunikacyjnych.
- Zapewnienie powszechnego dostępu do technik informacyjno – komunikacyjnych.
- Nadanie priorytetowego charakteru kształceniu umiejętności kluczowych (takich jak: współpraca, mobilność, radzenie sobie w sytuacjach problemowych, przedsiębiorczość, kompetencje interpersonalne i obywatelskie, świadomość kulturowa).

Tablica 12

2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa

2.4. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży

Opis celu operacyjnego:

Stworzenie warunków do uzyskiwania wykształcenia przez dzieci i młodzież, mającą utrudnione warunki, osiągania kolejnych etapów wykształcenia (z obszarów wiejskich, z rodzin funkcjonujących w warunkach wykluczenia społecznego) poprzez: zapewnienie pomocy stypendialnej i internatowej pozwalającej na zwiększenie dostępności do szkół ponadgimnazjalnych i wyższych.

Zwiększenie udziału dzieci i młodzieży ze środowisk wiejskich, małomiasteczkowych i zaniedbanych kulturowo w populacji uczniów i studentów kończących poszczególne etapy edukacji.

Dobre, różnorodne działania społeczne na rzecz dzieci i młodzieży wymagającej specjalistycznej pomocy i opieki.

Najważniejsze działania/przedsięwzięcia:

- Tworzenie systemu pomocy stypendialnej i internatowej pozwalającego na zwiększenie dostępności do szkół ponadgimnazjalnych i wyższych.
- Wspieranie inicjatyw na rzecz dzieci i młodzieży wymagającej specjalistycznej pomocy i opieki wychowawczej w środowisku lokalnym.
- Tworzenie warunków materialnych i technicznych umożliwiających wyrównywanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży w środowiskach lokalnych o zróżnicowanym poziomie życia.
- Tworzenie warunków do rozwoju kształcenia integracyjnego poprzez przystosowywanie szkół dla potrzeb osób niepełnosprawnych, tworzenie klas integracyjnych itp.

Tablica 13

2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa

2.5. Wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Opis celu operacyjnego:

Rozbudowa regionalnej i lokalnej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, wyrównanie dysproporcji w zakresie dostępu i wykorzystania Internetu i Technologii Informacyjnych i Komunikacyjnych pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi, a małymi miasteczkami i obszarami wiejskimi na obszarze województwa lubuskiego, komplementarnie do celów zapisanych w:

- Strategii Lizbońskiej,
- Strategii Informatyzacji Rzeczypospolitej Polskiej – ePolska na lata 2004-2006,
- Dokumencie roboczym Komisji Europejskiej „Przewodnik w sprawie kryteriów i warunków wdrażania Funduszy Strukturalnych w ramach wsparcia komunikacji elektronicznej”

Stworzenie w województwie sprawnie działającej, dostępnej i drożnej infrastruktury informatycznej umożliwiającej optymalne wykorzystanie technik informacyjnych dla rozwiązywania nowych, złożonych zadań instytucji działających w regionie.

Dostosowanie infrastruktury informatycznej w gminach do potrzeb „społeczeństwa informacyjnego”.

Włączenie bibliotek publicznych w proces budowania regionalnej infrastruktury informacyjnej województwa lubuskiego. Zwiększenie dostępności do zbiorów i zasobów informacyjnych bibliotek publicznych.

Najważniejsze działania / przedsięwzięcia:

- Propagowanie i wsparcie wykorzystania najnowszych technologii elektronicznych w sektorach życia społecznego – służba zdrowia, szkolnictwo, usługi publiczne, sektor przemysłowy.
- Stworzenie systemu informatycznego cyfrowej geodezyjnej informacji o terenie wraz z aplikacjami tematycznymi.
- Działania na rzecz stworzenia systemu szybkiego przepływu i dostępu do informacji w urzędach administracji samorządowej wszystkich szczebli – wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych do poprawienia efektywności pracy administracji - e-administracja.
- Stworzenie transgranicznej sieci informacji oraz komunikacji elektronicznej dotyczących życia społeczno-gospodarczego sąsiadujących regionów.
- Wspieranie tworzenia na obszarze całego regionu publicznych punktów dostępu do Internetu (we współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi i instytucjami o charakterze lokalnym).
- Tworzenie struktur logistycznych powiązania infrastruktury informatycznej z przedsiębiorstwami zarządzającymi infrastrukturą techniczną tj. wodociagową, kanalizacyjną, odpadową, energetyczną.
- Tworzenie powszechnego dostępu do Internetu dla przeciwdziałania marginalizacji terenów zagrożonych wykluczeniem społeczno-gospodarczym.
- Wspomaganie i wykorzystanie rozwoju technik multimedialnych w ramach promocji i upowszechniania wiedzy i informacji dotyczących regionu.
- Współpraca z instytucjami edukacyjnymi i szkoleniowymi w ramach podnoszenia kwalifikacji informatycznych pracowników instytucji publicznych (urzędy, służba zdrowia, placówki oświatowe inne instytucje publiczne).

- Stworzenie drożnej infrastruktury sieci teleinformatycznej:
 - stworzenie struktury Internetu optycznego w celu poprawy jego przepustowości i możliwości przesyłu danych,
 - budowa miejskich i instytucjonalnych sieci teleinformatycznych, umożliwiających realizację zadań z zakresu zarządzania organizacjami i problemami społeczności gmin, jak zarządzanie kryzysowe, bezpieczeństwo publiczne, współpraca międzyuczelniana, telemedycyna.
- Rozwijanie warunków edukacji informatycznej:
 - realizacja programu "Komputer w szkole dla każdego ucznia",
 - stałe podnoszenie kwalifikacji informatycznych nauczycieli.
- Rozwój usług informatycznych i internetowych:
 - wspieranie inicjatyw w zakresie tworzenia nowych firm informatycznych działających w zakresie usług informatycznych oraz produktów informatycznych,
 - obsługa kontaktów z zakresu biznes-biznes i biznes-klient.
- Powszechna dostępność usług informatycznych:
 - realizacja programu „Internet w każdym domu”,
 - realizacja koncepcji „elektroniczne urzędy”.
- Zapewnienie bibliotekom odpowiedniej klasy sprzętu komputerowego i oprogramowania, niezbędnego do modernizacji istniejących i wprowadzania nowych form usług informacyjnych.
- Kompleksowe przyłączenie bibliotek do Internetu i rozwój usług online.
- Zapewnienie powszechnego dostępu do zbiorów w formie dokumentów elektronicznych.

Tablica 14

2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa
2.6. Ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównywanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży
<p>Opis celu operacyjnego:</p> <p>Umożliwienie osobom niepełnosprawnym, chorym, starszym korzystanie z budynków użyteczności publicznej oraz dostosowanie mieszkań indywidualnych do ich potrzeb.</p> <p>Usamodzielnienie osób niepełnosprawnych poprzez zatrudnienie.</p> <p>Zapobieganie degradacji zawodowej, zdrowotnej, społecznej osób uzależnionych i ich rodzin oraz umożliwienie ponownej integracji ze społeczeństwem.</p> <p>Projektowanie działań profilaktycznych mających na celu wspomaganie i aktywizowanie osób i rodzin w radzeniu sobie z zagrożeniami.</p> <p>Identyfikowanie grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wykluczonych społecznie, projektowanie działań mających na celu zapobieganie tym zjawiskom oraz wspieranie procesów integracji ze społeczeństwem.</p> <p>Stworzenie systemowych rozwiązań wspierających rodzinę i odpowiednich warunków do życia oraz rozwoju dzieci i młodzieży z rodzin ubogich.</p> <p>Stwarzanie optymalnych warunków do korzystania przez dzieci i młodzież z dóbr kultury, infrastruktury sportowej i edukacji.</p> <p>Poprawa wykształcenia oraz stopnia samodzielności dzieci niepełnosprawnych.</p> <p>Kształtowanie u dzieci oraz młodzieży systemu wartości, właściwych postaw i umiejętności ułatwiających dbałość o zdrowie.</p>
<p>Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dostosowanie kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych do potrzeb rynku

pracy.

- Ograniczona ingerencja w rynek pracy przez zainteresowanie pracodawców zatrudnieniem osób niepełnosprawnych.
- Doskonalenie systemu poradnictwa zawodowego dla osób niepełnosprawnych.
- Rozwój alternatywnych wobec wolnego rynku pracy form zatrudnienia.
- Prowadzenie szerokiej kampanii informacyjnej na temat konieczności likwidacji barier architektonicznych, urbanistycznych i komunikacyjnych.
- Systematyczne uświadamianie służb nadzoru budowlanego o konieczności egzekwowania prawa budowlanego.
- Zidentyfikowanie rozmiaru uzależnień oraz określenie przyczyn używania środków uzależniających ze wskazaniem grup szczególnego ryzyka.
- Projektowanie działań mających na celu ograniczenie konsumpcji substancji psychoaktywnych.
- Stworzenie warunków do efektywnej terapii i leczenia uzależnionych i ich rodzin.
- Stworzenie systemu rehabilitacji i readaptacji osób uzależnionych.
- Prowadzenie badań społecznych mających na celu identyfikowanie grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych społecznie.
- Projektowanie działań mających na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób i rodzin oraz integrację grup wykluczonych ze społeczeństwa.
- Wspieranie procesów integracji społecznej osób i rodzin wykluczonych społecznie.
- Koordynacja działań pomocy społecznej, oświaty, ochrony zdrowia, policji i organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwiązywania problemów rodziny.
- Zapewnienie powszechnej dostępności rodzin do poradnictwa specjalistycznego.
- Inspirowanie do tworzenia sieci świetlic i ośrodków wsparcia.
- Rozwijanie metod pracy socjalnej z rodziną, w tym w oparciu o kontrakt socjalny.
- Zapewnienie podstawowej pomocy materialnej i rzeczowej dzieciom i młodzieży szkolnej z rodzin ubogich.
- Integracja rodzin poprzez uczestnictwo w życiu kulturalnym.
- Wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie edukacji, kultury i kultury fizycznej.
- Promocja różnorodnych form aktywności ruchowej dzieci i młodzieży.
- Zintegrowanie działań medycznych, orzecznictwa, edukacji, pomocy społecznej i rodziny w celu maksymalnego wykorzystania potencjału rozwojowego dziecka niepełnosprawnego.
- Rozwój sieci placówek wczesnej interwencji, grup wsparcia i poradnictwa rodzinnego.
- Prowadzenie badań diagnostycznych identyfikujących zagrożenia ze szczególnym uwzględnieniem psychozdrowotnym u dzieci i młodzieży oraz monitorowanie zagrożeń.
- Upowszechnianie wiedzy o przyczynach i skutkach uzależnień.
- Kształtowanie wśród dzieci i młodzieży właściwych postaw i umiejętności psychologicznych i społecznych (np. radzenia sobie ze stresem, rozwiązywanie konfliktów itp.).
- Upowszechnianie działań pozytywnych (artystycznych, społecznych, sportowych), jako alternatywy dla zachowań destrukcyjnych.
- Wspieranie dzieci, młodzieży, rodziny w sytuacjach kryzysowych.

Tablica 15

3. Rozwój przedsiębiorczości, oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką
3.1. Usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy sfery gospodarki i instytucji naukowych.
Opis celu operacyjnego: Ułatwienie funkcjonowania przedsiębiorstw w warunkach otwartego rynku dzięki wsparciu udzielonemu przez instytucje otoczenia biznesu. Zapewnienie wysokiej jakości usług doradczych dla przedsiębiorstw. Poprawa konkurencyjności gospodarki poprzez podnoszenie poziomu innowacyjności, w tym zwiększenie transferu nowoczesnych rozwiązań technologicznych, produktowych i organizacyjnych do przedsiębiorstw i instytucji. Maksymalizacja wykorzystania wewnętrznych zasobów oraz potencjału regionalnych i lokalnych podmiotów. Stworzenie warunków dla zwiększenia konkurencyjności regionu w skali kraju i na rynku europejskim.
Najważniejsze działania/przedsięwzięcia: <ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie przedsiębiorstw w zdobywaniu informacji o nowych technologiach, przyjaznym środowisku. • Upowszechnianie systemów zarządzania środowiskowego ISO 14000 , EMAS. • Promowanie zrównoważonego rozwoju i spójności przestrzennej. • Powiązanie sektora przedsiębiorstw z instytucjami sfery badawczo – rozwojowej. • Zbadanie potrzeb regionu i barier rozwoju w zakresie technologii i innowacji w porozumieniu z przedstawicielami rozwojowych sektorów gospodarczych regionu. • Wzmocnienie potencjału naukowego regionu. • Dostosowanie i wykorzystanie kadr naukowych w rozwoju regionalnym. • Wspieranie przepływu dorobku naukowo badawczego z wyższych uczelni do przedsiębiorstw oraz urynkowanie wyników prac naukowych, transfer wyników badań drogą informatyczną. • Wsparcie rozwoju innowacyjnej działalności firm poprzez rozwój instrumentów ich wspomagania.

Tablica 16

3. Rozwój przedsiębiorczości, oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką
3.2. Rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu
Opis celu operacyjnego: Integracja środowisk gospodarczych i zawodowych poprzez zwiększenie wpływu na rozstrzygnięcia prawne istotne z punktu widzenia podmiotów gospodarczych i grup zawodowych oraz podnoszenie poziomu fachowości i poprawa etyki zawodowej. Pomoc w tworzeniu organizacji pozarządowych realizujących programy wspierające rozwój społeczny i inicjatywy obywatelskie poprzez poprawę komunikacji grup społecznych z ośrodkami podejmowania decyzji oraz racjonalizację procesów decyzyjnych.
Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia: <ul style="list-style-type: none"> • Podnoszenie kwalifikacji osób zatrudnionych, ze szczególnym uwzględnieniem małych i średnich przedsiębiorstw. • Rozwój instytucji samorządu gospodarczego i zawodowego.

- Upowszechnianie znajomości procedur w administracji i gospodarce.
- Działanie na rzecz zmian struktury gospodarki w kierunku zwiększenia udziału sektorów charakteryzujących się wysoką stopą wzrostu.
- Wspieranie rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości poprzez promowanie procesów sprzyjających postawom pro-innowacyjnym.
- Ograniczanie dysproporcji rozwoju pomiędzy obszarami regionu poprzez opracowanie i wdrażanie regionalnego programu preferencji inwestycyjnych z udziałem przedsiębiorców i organizacji okołobiznesowych.

Tablica 17

4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego

4.1. Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki

Opis celu operacyjnego:

Badanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej regionu - ustalenie tematyki i zakresu prac badawczych i dokumentacyjnych oraz wdrożenie do realizacji.

Stworzenie naukowego zbioru danych o dziedzictwie kulturowym i kulturze współczesnej regionu do wykorzystania przy opracowywaniu projektów ich zabezpieczania, ochrony, zagospodarowania, upowszechniania i promocji.

Zintegrowanie działań w dziedzinie kultury, oświaty i turystyki w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej regionu w kształtowaniu osobowości i świadomości narodowej oraz w kształtowaniu atrakcyjności regionu.

Dalszy rozwój turystyki i rekreacji poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych województwa zgodnie z zasadami ochrony środowiska.

Wspieranie i rozwój różnych form turystyki i wypoczynku (wczasy pobytowe, wycieczki krajoznawcze, turystyka kwalifikowana, agroturystyka) z zachowaniem walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia:

- Opracowanie studium historycznego województwa.
- Opracowanie programu badań i dokumentacji kultury regionu zapewniającego dane źródłowe do analiz i ocen oraz wytyczania kierunków działania.
- Realizacja programów badawczych i dokumentacyjnych muzeów i archiwów.
- Wspieranie autorskich regionalnych projektów badania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego regionu lubuskiego oraz rozwijania świadomości regionalnej, wzbogacanie zakresu usług kulturalnych i edukacyjnych.
- Stworzenie i promowanie wspólnej oferty programowej muzeów na terenie województwa lubuskiego.
- Rozwój i poprawa infrastruktury towarzyszącej turystyce, w szczególności rozbudowa infrastruktury technicznej: kanalizacji, oczyszczalni ścieków, zagospodarowanie odpadów stałych.
- Rozwój turystyki kwalifikowanej.
- Wspieranie działań zmierzających do opracowania programu rozwoju infrastruktury turystycznej, jego propagowanie i zachęcanie gmin do współpracy i pomocy przyszłym inwestorom (ścieżki rowerowe i konne, szlaki wodne, wioski emeryckie itp.).

- Wspieranie tworzenia nowych produktów turystycznych w regionie, a w szczególności tych produktów, które będą markowymi dla województwa.
- Stworzenie systemu wspomagania rozwoju firm turystycznych z terenu województwa zajmujących się turystyką przyjazdową.
- Wspieranie działań na rzecz rozwoju własnej przedsiębiorczości i pozyskiwania inwestorów zewnętrznych w sferze turystyki.
- Wspieranie organizacji turystycznych w znakowaniu, wytyczaniu i rozbudowywaniu szlaków turystycznych (pieszych, wodnych, rowerowych).
- Wspieranie działań zmierzających do opracowania studium możliwości rozwoju agroturystyki.
- Wspieranie zrzeszeń gospodarstw agroturystycznych.
- Upowszechnienie wizerunku województwa jako regionu atrakcyjnego turystycznie.
- Tworzenie spójnego systemu zarządzania i promocji turystycznej na szczeblu regionalnym i lokalnym oraz stymulowanie rozwoju produktu turystycznego.
- Kreowanie rozwoju kadry turystycznej poprzez np. szkolenia.
- Rozwój zainteresowań i umiejętności krajoznawczo-turystycznych młodzieży szkolnej.

Tablica 18

4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego

4.2. Promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej.

Opis celu operacyjnego:

Stworzenie systemu zapewniającego pełną informację o możliwościach wypoczynku na terenie województwa, atrakcjach turystycznych, zabytkach, imprezach kulturalnych, turystycznych i sportowych oraz formach uprawiania turystyki kwalifikowanej.

Najważniejsze działania/przedsięwzięcia:

- Stworzenie wojewódzkiego internetowego systemu informacji turystycznej oraz współpraca z Polską Organizacją Turystyczną w rozwijaniu internetowego systemu informacji turystycznej ISIT.
- Powołanie punktów informacji turystycznej w dużych miastach oraz w strefie przygranicznej.
- Promocja województwa na znaczących targach i giełdach turystycznych krajowych i zagranicznych.
- Współpraca z Lubuską Organizacją Turystyczną.
- Opracowanie katalogu bazy noclegowej i gastronomicznej.
- Opracowanie przewodników turystycznych (szlaki piesze, ścieżki rowerowe, szlaki kajakowe i jeździeckie).
- Rozwinięcie systemu informacji turystycznej przy drogach wg standardu europejskiego.

Tablica 19

4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego

4.3. Podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek województwa.

Opis celu operacyjnego:

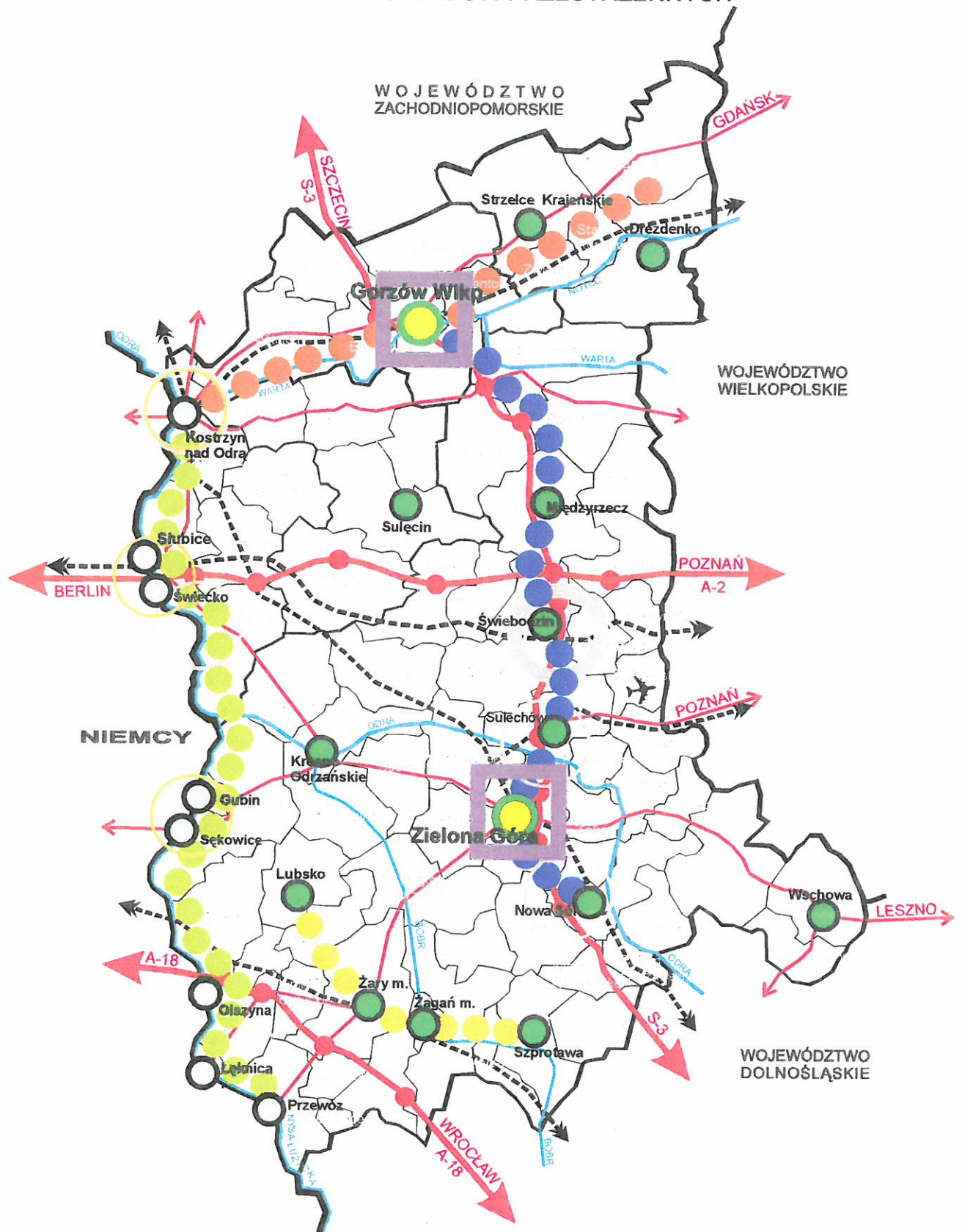
Wspieranie twórczych inicjatyw kulturalnych, opieka nad utalentowanymi dziećmi i młodzieżą, nad opiekunami artystycznymi, pedagogami kultury, poprzez stworzenie systemu stypendialnego, nagród oraz celowych dotacji dla zespołów artystycznych, konkursów, przeglądów, festiwalu i warsztatów artystycznych, promowanie regionu przez sztukę.

Najważniejsze działania/ przedsięwzięcia:

- Wspieranie imprez wpisanych na stałe do kalendarza największych wydarzeń kulturalnych na Ziemi Lubuskiej: Międzynarodowe Spotkania Muzyczne Wschód - Zachód, Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Zielonej Górze, Lubuskie Święto Chleba w Bogdańcu, Dzień Województwa Lubuskiego – Panorama Kulturalna Powiatów i innych.
- Wzbogacanie imprez o zasięgu krajowym i międzynarodowym (np. Lubuskie Lato Filmowe, Międzynarodowe Spotkania Zespołów Cygańskich – „Romane Dyvesa” i innych) poprzez zapewnienie udziału lubuskim twórcom oraz umożliwienie prezentacji ich dzieł.
- Wspieranie wojewódzkich przedsięwzięć kulturalnych i promocyjnych realizowanych na terenie gmin i powiatów.
- Wykorzystanie dzieł lubuskich twórców w przedsięwzięciach promujących województwo w kraju i za granicą.
- Włączanie propozycji o charakterze artystycznym do systemu promocji turystycznej i gospodarczej Ziemi Lubuskiej.
- Organizacja imprez z udziałem twórców w miejscowościach wypoczynkowych województwa.
- Prezentacja twórców i ich dorobku na stronach internetowych województwa, powiatów, miast i gmin.

ZAŁĄCZNIK 1

WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE - ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE KSZTAŁTOWANIE UKŁADÓW PRZESTRZENNYCH

Legenda:

- KRAJOWY OŚRODEK RÓWNOWAŻENIA ROZWOJU
- REGIONALNY OŚRODEK OBSŁUGI
- SIEDZIBA WOJEWODY, SE. MIKIU WOJEWÓDZTWA I URZĘDU MARSZAŃKOWSKIEGO
- ISTNIEJĄCE PRZEJŚCIA GRANICZNE
- PROJEKTOWANE AUTOSTRADY, DRÓGI EKSPRESOWE I WĘZŁY
- GŁÓWNE DRÓGI
- WAZNIEJSZE LINIE KOLEJOWE
- LOTNISKO
- TRANSGRANICZNE PASMO PRZYSPIESZONEGO ROZWOJU
- PÓLNOCCNE PASMO PRZYSPIESZONEGO ROZWOJU
- PASMO PRZYSPIESZONEGO ROZWOJU Gorzów Wlkp. - Zielona Góra - Nowa Sól
- PÓŁDNIOWE PASMO PRZYSPIESZONEGO ROZWOJU
- DZIUPOLIS - KRAJOWY/INTERREGIONALNY OŚRODEK ROZWOJU
- WĘZEL EUROPEJSKI TRANSPORTU MULTIMODALNEGO
- REGIONALNE WĘZŁY TRANSPORTU MULTIMODALNEGO
- TRANSGRANICZNY OŚRODEK OBSŁUGI O ZASIĘGU PONADREGIONALNYM